

Caiete Silvane

188

Revistă de cultură. Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Ion Pop *despre* Ioan Alexandru

0260 612 870

caietesilvane@yahoo.com

www.caietesilvane.ro

Sumar

- Viorel Tăutan**, Poem pentru „Caiete Silvane”,
gaudeamus igitur. dimineața la mare p. 1
- Parodie de **Lucian Perța** p. 2
- Viorel Mureșan**, „Un băiat rămas în duminica lui”
pp. 3-4
- Imelda Chința**, Arome pariziene p. 5, p. 12
- Carmen Ardelean**, (Ne)îndoieli, (ne)liniști, (ne)
dumeriri și câteva (in)certitudini pp. 6-7, p. 10
- Alice Valeria Micu**, Povestea unui revoluționar de la
Cluj p. 8
- Cornel Galben**, Când singurătatea devine singurul
amant pp. 9-10
- Marcel Lucaciu**, Mit și adevăr pp. 11-12
- Octavian Lazăr Cosma**, Siazul patriarhal al copilăriei
pp. 13-15
- Alexandru Jurcan**, Cetățeanul de onoare după 40 de
ani p. 15
- Gheorghe Moga**, „Pillole di saggezza latina ad uso
quotidiano” p. 16
- Simona Ardelean**, Filmografiile Simonei. *Nobody
knows I'm here* p. 17
- Ioan-Pavel Azap**, Reedități filmice (XXXIV) p. 18
- Daniel Mureșan**, Cronica discului. Haken – *Virus*
p. 19
- Ioan F. Pop**, Solilocvii inutile p. 20
- 20 de ani de la moartea poetului **Ioan Alexandru**. Un
dialog cu **Ion Pop** realizat de **Vasile George Dâncu**
pp. 21-28
- Cenaclul UBB în carantină*. Texte de **Ion Mureșan**,
Zorin Diaconescu, **Vasile Gogea**, **Radu Țuculescu**,
Marius Jucan pp. 29-31
- Primăvara Poeziei – XX – A Költészet Tavasza*, poeme
de **Antal Krisztián Tamás**, **Balázs F. Attila**, **Boda
Edit**, **Nicolae Bosbiciu**, **Demény Péter**, **Devecseri
Zoltán**, **Egyed Emese**, **Lorena Enache**, **Fekete
Vince**, **Vlad A. Gheorghiu** traduse de **Simone
Györfi**, **Halmosi Sándor**, **Dósa Andrei**, **Demény
Péter** și **Kocsis Francisko** pp. 32-41
- Marin Pop**, Emil Lobonțiu (1893-1970) – personalitate
marcantă a Sălajului interbelic pp. 42-45
- Alexandru Bogdan Kürti**, Deservenții de culte în
vizorul Securității (IV) pp. 46-49
- Ioan Pop**, Festivalul Coral Internațional „Ecouri
Transilvane” online p. 49
- Daniel Săuca**, **Viorel Tăutan**, **Györfi-Deák György**,
Malaxorul de septembrie pp. 50-52
- Arca poeziei, **Fernando Pessoa**, Ploaie oblică, în
românește de **Dinu Flămând**, o rubrică de **Viorel
Mureșan**, coperta IV

Caiete Silvane

ISSN 1454-3028 on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 12, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al
Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România,
a Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei
Municipiului Zalău

Serie nouă, Anul XVI, Nr. 9 (188), septembrie 2020.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 5 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor-șef
Viorel Mureșan - redactor-șef adjunct
Marin Pop, **Carmen Ardelean** - redactori;
Viorel Tăutan, **Marcel Lucaciu**, **Imelda Chința** - redactori asociați;
Györfi-Deák György, **Alice Valeria Micu**, **Gheorghe Moga**,
Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabil de număr: **Daniel Săuca**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**
Tehnoredactare: **Marius Soare**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare
încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului
Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj;
Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest
„Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione
Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele
Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de
Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor
publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format
electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Mediadiff Product SRL
și prin redacție (telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 5 lei.
Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm
să ne contactați telefonic la redacție.

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Viorel Tăutan

gaudeamus igitur dimineața la mare (poem-scenariu)

urcăm și coborâm scările nopții
mână în mână
cu îngerii

(oliver-cristian
aveline-marie,
teodora,
ștefan)

dinspre orizont incendiat vine bunica-muză
eternă, mintea mea în dans iluzoriu și fidel,
oricât de mult mă opun zilei de azi
la mare, lumina începe să respire pe vârful
inox al linguriței cu zahăr brun, agitat
să potenteze cafeina, opțiunile agresive
erupând simultan pe fond sonor de plescăit
inestetic și anti-social, oul bunei speranțe
(omletă, ochi, sau fiert moale), good morning,
bonjour, buongiorno, guten Morgen, dobrîi utro,
jó reggelt și așa mai departe, tuturor vârstelor,
Bună dimineața, prieteni,
chiar dacă hrăniți resentimente
pentru ce și cum exprimă varianta slavonă a
daco-romanului *amicus*, mă voi strădui să
vă rămân binevoitorul fără de care am putea
deveni anonimi, s-ar alege pulberea din mine,
dacă n-ar fi fost vântul prieteniei loiale
menit să arunce în ochii altora praf cosmic.
... desigur nu vă înmoaie ce-am spus până acum,
nu vă trezește, adică, interesul sentimental, ci
mai degrabă zâmbet condescendent, vai! câte
cuvinte nepoetice malaxează acest individ
încercând să scape din trena optzeciștilor celebri,
iubito, sunt prea mulți și prea peste tot, încât am
început să-i încurcăm, pe unul dintre ei l-am găsit
cochetând cu pablo neruda, stilistic, pe altul
în siajul celorlalți, îi șoptește duios mereu
tânărul poet recente sale prietene, în sfârșit,
sunt peste tot în universul poetic, au ocupat
aproape toate palierele culturii, sau voi fi ajuns
eu la vârsta confuziilor, și mă bucur să-i întâlnesc
uneori aici, în olimp, protejați de turbulentul zeu
posesor al tridentului pe care îl folosesc șuguind
crenvurști și mititei să plonjeze în muștar la
micul dejun, gaudeamus igitur
juvenes dum sumus!

Parodie de Lucian Pertița

Viorel Tăutan

gaudeamus igitur dimineața la mare

(din *Caiete Silvane*, septembrie 2020)

(alt poem anti-COVID)

m-am strecurat spre capătul nopții
 mână-n mână cu îngerii,
 mă rog, nepoții
 (Oliver-Cristian
 Aveline-Marie,
 Teodora,
 Ștefan)
 să vedem răsăritul de soare
 în orizontul deja incendiat spre est,
 de aici unde am venit, la mare –
 oricât de mult m-am opus venirii noastre în acest
 loc, acum, în plină și agresivă pandemie,
 nu am reușit să fiu convingător,
 poate că am fost prea aplecat spre poezie,
 trebuia să fiu mai prozaic și mai sonor,
 dar gata, suntem la mare, opțiunile agresive
 nu mai sunt în acest context ceva folositor,
 ne zâmbim unul altuia, chiar fără motive,
 și ne salutăm încă de la micul dejun
 și românește și ungurește și englezește
 și în germană și în coreeană, cum să spun,
 totuși, păstrând distanța regulamentară, firește,
 și purtând masca de protecție –
 ...desigur, s-ar prea putea să nu-mi dați crezare,
 prea m-am străduit în această direcție
 să fac pe binevoitorul venit la mare,
 poet optzecist, deloc anonim, chiar celebru
 în spațiul transilvan, via Jibou –
 iubito, dragii mei, eu am fost și sunt un om integru,
 spre deosebire de poeții tineri ce mai nou
 scriu orice, acceptă chiar și munca la negru,
 eu nu fac gesturi teatrale, nici măcar în oglindă,
 ei doar așa ceva fac, peste tot se cred acasă,
 nu respectă nimic, cică ei nu vor să depindă
 de un program, de un virus ce pe toți ne apasă –
 veți spune că acestea sunt impresiile unui călător
 tomnatic, dar eu, dragii mei, mă bucur că sunt așa
 cum sunt, aici cu voi, în Olimp, nerăbdător
 să vedem răsăritul de soare, ceva,
 ce încă zeii ne îngăduie să vedem –
 gaudeamus igitur vă zic,
 sau mai bine vă traduc, mă tem
 că voi n-ați învățat nimic
 latinește, cică limbă moartă,
 trudă în zadar...
 am zis să ne bucurăm,
 așadar!

„Un băiat rămas în duminica lui”

Viorel MUREȘAN

Memoria unui mort este memoria mea, Casa de Editură Max Blecher, Bistrița, 2019, e o nouă lume de cuvinte, rondă și colțoasă, tangentă ori intersectată cu cele din *Fincler*, *fundătura homer*, *Folfa*, *Vînt*, *tutun și alcool*, *VorbaIago*, *Nu m-au lăsat să conduc lumea* și alte câteva, propuse de Nicolae Coande într-un univers poetic tot mai pregnant. Mai la vedere decât în celelalte volume, aici tema centrală e anunțată și subliniată prin repetiție, în titlu: *memoria*. Ea devine substanță a cărții în primul rând ca *memorie socială*, căci poezia lui Nicolae Coande, cel puțin după tendința din ultimele volume, atinge tot mai mult coarda proprie unor grupuri și colectivități umane, pe care își propune să le exprime. *Memoria colectivă* sau *istorică* activează, la rândul ei, în textul poetic, procese psihice și mentale care dau identitate unei epoci anume, cea comunistă, în miezul căreia autorul s-a născut și și-a ars primele decenii de viață. În sfârșit, *memoria involuntară* e adoptată ca tehnică literară și recunoscută drept fala prozei, dar, prin extindere și contaminare, și a poeziei moderne, în prezentarea faptelor și evenimentelor prin declanșarea unui act de asociații spontane. Ca structură, volumul se compune din două cicluri sensibil egale, *O vrajă mitologică se lasă peste lume* și *Lumea unghie*, precum și un poem ceva mai amplu, având destule valențe tematice comune cu primele două părți. De remarcat că titlurile secțiunilor se construiesc în jurul cuvântului „lume”, ceea ce spune mult despre deschiderea înspre social a poeziei.

Primul poem se ivește dintr-un dialog închipuit între „un biet vișător” și „mușegaiul fosforescent”, care-și ademenește interlocutorul: „Băiete, pe aici, pe aici, bagă-ți în mine mîna ta caldă/ și vei deveni/

Luminosul!” (*Luminosul*, p. 9). Cel desemnat prin vocabula din titlu e principala voce lirică în acest prim grupaj și se autodefinește prin: „Pofta de a mânca pămînt și litere în același sendviș” (id.). „Luminosul” e o plămadă argheziană, care, în lume, a învățat să se simtă „singur și pieziș”, dar în aceeași măsură vine cu zestrea proprie de „băiat rămas în duminica lui” (ibid.). *Clinamen* anunță o poezie a traumei: „Cînd te bați cu pumnii pentru o fată/ Ești învins și ea preferă învingătorul” (p. 10), dar suntem deocamdată în zona tatonărilor tematice. Îmbinînd ludicul cu livrescul (mitologic), în *Nasul, pisica, pi r pătratul ei* se naște o formulă poetică „sui-generis”, cum n-am mai întîlnit în cărțile autorului: „Pot să mă laud: m-a iubit o femeie care se culca (discret) cu zei. Nasul ei/ era de două ori mai lung decît al ochioasei egiptene/ iar pisica-i era de două ori mai neagră și mai crudă/ decît vicleana Bast a ipocritei Nefertiti/ pi r pătratul ei dintre picioare era o Pi/ cu mult mai mare decît vă puteți imagina/ Osiris Baal îi dau tîrcoale crudul Seth (ba chiar și Ra.)/ În delta ei de porfirogenetă a poposit de-atîtea ori/ spre ziuă/ ca marinarul care stors pe mare vede steaua ce-l aduce/ acasă./ Sub bolta evergetă a coapselor de fum sta nemișcat porfirul/ din Kabbală/ Sint cel care-a-nviat de nouă ori dar nu s-a mai întors/ din Boală” (p. 16). În spatele unui titlu retoric-interogativ, *Ce alegi?*, stă un poem al antitezelor între care e captiv însuși omul. Se află față-n față două câmpuri semantice defnitorii pentru condiția umană: *carnea* („praful”, „pulbere”, „flacăra”, „clipa dulce”) și *timpul* („inel de aur”, „cerc”, „duh”, „eternitatea sumbră”). *Nemuritoarea mea vară* e un poem în care, îngemănate, cunoașterea și autocunoașterea proiectează omul ca o creatură privilegiată. Într-un distih de aici regăsim ipos-

taza eului liric duminical, de-acum distinctivă pentru poet: „Născut duminica mi-am descoperit tîrziu chipul/ Pentru că-n restul zilelor nu aveam nevoie de el” (p. 18).

Începînd cu poemul *O cafea în Montparnasse*, se profilează o voce lirică feminină, care se va dovedi plină de cochetării, remarcîndu-se prin sintagme ce oscilează între tandru și licențios. Credem însă că e vorba doar de o variație stilistică, necesară poetului, și de o nouă mască a eului poetic. Referentul social are aceeași funcție mnemonică precum în cazul discursului poetic acordat la masculin: „Iar acum știu că nu poți înțelege sufletul unui oraș/ dacă nu faci/ Dragoste acolo” (p. 19). Abia odată cu *O vrajă mitologică se lasă peste lume*, poem esențial, care își împrumută titlul întregului ciclu, putem constata că există în carte o febrilă căutare, aproape o jinduire după o rostire feminină, așa cum se simte un abur mitologic risipit în toate paginile: „Cînd ea citește o vrajă mitologică se lasă/ Peste lume/ Chiar dacă nu din poezia mea citește./ Chiar dacă nu ochii mei îi caută/ Totuși eu știu că pentru mine citește/ Și încerc să

cred că aş fi putut cumva/ Eu scrie ce vocea ei atît de blînd şopteşte” (p. 20). Modulațiile unui glas feminin par a răzbate și din *Ceva deasupra soarelui*, univers poetic creat din ficțiune pură. Pentru a-l atinge, poetul combină și contopește formule magice cu tonuri și ritmuri de rugă ori cu crâmpie de descântec. Ambiguitatea cunoaște aici cote maxime: „Vise pentru toată lumea și soare deasupra!/ Hrană pentru toată lumea și soare deasupra!/ Cîntec pentru toată lumea și soare deasupra!/ Dă-le, Doamne, tuturor, iar mie, fără să-ți cer/ Ceva anume ireparabil, insurmontabila frăție,/ Trimite-mi un lucru uitat deasupra soarelui/ Care poate fi trecut din mînă-n mînă pînă jos/ În praful unde se-ntinde sub tălpile noastre/ Greoiul car al lumii care înfruntă puterea ta -/ Anume a ta” (p. 23).

Prefăcuta posteritate e un poem caracteristic pentru o poetică a măștilor, procedeu deja sugerat mai sus, dar care predomină a doua fasciculă din volum, *Lumea unghie*. Discursul e pigmentat cu toată cohorta de abateri de la dreapta credință, începând cu cea evocată de titlu, prefăcătoria, urmată de trufie, de jocul la cacealma, de răsul de neputința oamenilor și de toate celelalte. Simbolul central al textului e *cheia*, a cărei semantică fastuoasă se împarte între religios și social. Poemul e o parabolă. La un moment dat, apare Harum-Scarum, un monstru, o plăsmuire a instinctivului și iraționalului. Simbol al cruzimii, al rapacității, al distrugerii, el se naște în poezie din nevoia de exorcizare. Există versuri, pasaje, poeme în care apare și ca personaj colectiv. Creat după tiparul veterotestamentar al lui Gog și Magog, el generează fresce sociale pline de mînie: „În vreme ce negociez la sînge cu Harum-Scarum/ Securiștii se plimbă prin țară cu nonșalanța lui Whitman/ Prin marile prerii unde bizonul nu-și presimte extincția/ Numai că eu proiectez versuri rezistente la Securitate -/ Un ins comun făcut din rare revelații și complicate ratări./ Să redevin sărac pentru a crede din nou în poezie nu pot/ Pentru că am fost pur și simplu tot

timpul sărac/ Născut departe de palidele orașe mituite/ Whitman e de mîna întîii dar e prea lacom de putere/ Puterea e a cuiva care ne-o dă și nouă pentru a rupe/ Gîtul celui ce rupe gîtul bizonului.// ... // Pe cerul gurii voastre au vărui minciuna cu buze mieroase/ Precum doica odraslei născută să fie șeful Securității./ E ca și cum la vreun exchange mai libertin ai schimba/ Un episcop înstelat pe un mitropolit inamovibil/ Și ți-ar da și rest./ Amin” (*Exchange*, p. 46). Unghia, de extracție argheziană, este principala lui unealtă. Nicolae Coande o preia din zbor de la înaintaș și construiește în jurul ei un întreg univers poetic. Pare a fi „unghia de la mîna stîngă”, cea demonizată, cu care s-au scris „florile de mucigai”. Unghia de aici e instrumentul care dă o formă fantastică realității, forțând-o într-un fel să intre în noi tipare mitice: „Harum-Scarum a făcut lumea în două faze: în prima/ A furat pămînt de la olar l-a modelat cu etichete/ Sale noduroase și l-a exportat în hăul unde nu era/ Încă nimic. Prima companie minieră din lume Ltd./ Apoi a secerat cu unghiile cîteva diamante/ Din plexul nevestei care dormea. Pe ea cine-a făcut-o?// ... // În oglinda în care îți vezi chipul zilnic/ tu nu vezi chipul tău ci o copie fidelă făcută cu unghiile/ De un artist al simulacrului. Cînd scrii – la fel. O unghie/ Îți scrie capodoperele și o unghie ți le premiază. Unghii/ Ți le citesc. Unghii ți le îngroapă apoi în morminte de lux./ Unghii cărți mișună prin Lumea Unghie după cîștig./ E o lume de unghii și mizeria umană de sub ele. Dar nu/ Tu ești de vină biată păpușă umană: Harum-Scarum/ Se joacă prin sertarele tăcute ale minții tale/ Atîtea cîte a făcut ca să-și ascundă chipul pocit/ În palmele celei care te iubește și te crede al ei./ Harum-Scarum a făcut-o și pe ea la fel ca pe tine./ Vă potriviți și Harum-Scarum este tot ce știți” (*Harum-Scarum*, p. 43).

Dar, putem constata că autorul nu lucrează poetic numai cu mitul. În general, vocea genuină a poezilor s-a mai îngroșat, s-a amestecat cu alta, plină de vigoare neorealistă. Tendința a fost observată, evident,

pornind și de la propria experiență, încă de Cesare Pavese, atunci când vorbea despre „realitatea poeziei care e discurs uman desfășurat în jurul problemelor umane”. Nicolae Coande împinge condiția poeziei în realitatea cea mai nemiloasă: „Noi nu facem cîrnați, noi facem versuri în cel mai rău caz/ I-am spus vînzătorului de cîrnați și atunci el mi-a rîs în nas:/ - Și dimineața ce haliți în (cel mai rău) caz că seara/ ați apucat?/ Ce gust au versurile voastre sărace? Cine s-ar putea/ Sătura vreodată cu promisiunea paradisiului sau cu/ Foalele goale care cîntă-n infern? Cununa de lauri/ Poate fi purtată de o frunte care-și privește burta/ Cum se tîrăște în praf? Amărîturile, viața e compusă/ De carne o mașină unde toci corpuri și ai melasă la/ Celălalt capăt...” (*Vînzătorul de cîrnați*, p. 47). Surpriza e să descoperim în cel ce-i vorbește astfel poetului tot pe... Harum-Scarum! De altfel, o galerie întregă de portrete ale personajului, surprins în relația sa cu poetul, urmează și în celelalte pagini. Unul, memorabil prin forța teatrală a gesticii, se numește *Bufo*: „«Mai lasă poezia în pace ia-ți una mai tînără să te faci să rîzi./ Sunt chemat să recunosc încă unul»/ Zice ieșind pe ușă ca o nălucă. Abia la ieșire mă prind/ Că este H-S. după mirosul de lămîie stricată din cameră./ «Ce», îl întreb?” (p. 50). Ca într-un cor al artelor, la finalul ciclului constatăm că memoria poate avea și forma unei fotografii. Poemul se numește *Ultima fotografie a timpului: om cu copac*.

Poemul *Fantoma*, ce-a de-a treia și ultima parte a cărții, apelează la principiile docetismului pentru a stigmatiza tarele morale și ideologice din comunism. Așa precum ereticii religioși aparținând doctrinei amintite credeau că Iisus a avut doar un trup aparent, negându-i astfel suferința pe cruce, dar recunoscându-i divinitatea, Nicolae Coande crede numai în valorile poeziei autentice, căreia-i transgresează limitele contextului social. Creator el însuși al unei poezii care, pe alocuri, poate consterna: „Nu eu am scris acest poem fățarnic/ Fantoma mea l-a scris./ Un docetist blînd” (p. 71).

Arome pariziene

Imelda CHINȚA

Camille Aubray ne propune o impresionantă poveste despre artă și dragoste, condimentată cu arome gastronomice pariziene, *Cina cu Picasso*, apărută la Editura RAO, București. Camille Aubray este mai puțin cunoscută cititorului din spațiul românesc, însă apreciată la nivel internațional, distinsă cu bursa Fundației Edward F. Albee. A studiat literatura la Universitățile din Londra și Toronto și a predat cursuri de scriere la Universitatea din New York. S-a remarcat de asemenea ca redactor și producător pentru mai multe emisiuni americane de știri.

Cina cu Picasso urmărește destinul a trei generații pe o perioadă de opt decenii, o saga cu iz parizian, un roman de familie în care se întrepătrunde discret un destin remarcabil, cel al lui Picasso, surprins într-o criză interioară, o perioadă mai puțin cunoscută din biografia marelui artist care a revoluționat arta secolului XX, perioadă asupra căreia autoarea se documentează acerbios și o toarnă în tiparele unui roman incitant. Povești captivante, iubiri, pasiuni și trădări recompun pas cu pas istoria unor destine.

Romanul debutează cu un Prolog, datat 2016, Riviera Franceză și un proverb provençal: „Apele tulburi aduc beneficii pescarului înțelept”, care accentuează importanța perseverenței în momentele dificile din existență pentru a reuși. Naratiunea la persoana I glisează între două momente temporale, 2016, respectiv 1936 în reconstituirea unor istorii pariziene. Céline, personajul-narator, narează povestea vieții bunicii Ondine, o tânără, de 17 ani, „ce locuia într-o casă modestă, de culoarea mierii” și își petrece mare

parte din existență în bucătăria unui mic restaurant de familie, Café Paradis. *Cina cu Picasso* este o scriere sinestezică, în care olfactivul, gustativul se combină într-o nuanță pariziană, în rafinate sortimente create cu artă. Chiar din incipit cititorul este familiarizat cu savuroasa gastronomie franceză, o explozie de arome și culori într-o prezentare artistică: „Ondine sesiză primele arome ale prânzului din acea zi: tarte cu măslină și ceapă, numită *pissaladière*, tocană de porc cu mirt și vin roșu”; „*Bouillabaisse* (...) necesita șase feluri de pește și fructe de mare”, „Ondine ridică repede capacul ceanului și inhală încântată. Țelină, ceapă, usturoi, roșii, chimen, ardei iute, pătrunjel, cimbru, frunze de dafin și mirosul special de coajă de portocală folosită de obicei în sudul Franței”. Ondine află secretele unei bucătării rafinate de la un bătrân călugăr, Tata Jacques, care descrie poetic șofranul ca fiind „un sărut între fânul proaspăt cosit și mierea de castan”. Aromele delicate se vor combina cu nuanțele și formele uneori vii, alteori estompate ale pânzelor misteriosului client, care sosește în mica localitate franceză. Madame Belange, mama lui Ondine, îi vorbește de noul client care a închiriat o vilă „de pe culmea dealului” și căruia fata trebuie să-i livreze mâncarea în fiecare zi. Dragostea secretă dintre Ondine și Luc va suporta o amânare, este neacceptată de familia fetei pentru că, potrivit tatălui, Luc trebuia să aibă o sumă în bancă înainte de a se căsători, astfel, băiatul e nevoit să plece pe mare pentru a strânge bani: „O să mă întorc la tine, îi promisese el, sărutând-o cu gingășie înainte de a ieși pe fereastră și de a coborî pe unde urcase. Oda-

tă ce voi deveni un om de succes, imaginează-ți ce mândru va fi tatăl tău să mă considere ginerele lui”. Educată la măicuțe, Ondine s-a deprins cu arta, muzica și limbile străine, dar tatăl îi ordonă să se ocupe de arta mai pragmatică, gătitul, cusutul, servitul mesei și să îl uite pe Luc. Ascultătoare, Ondine încuviințează spusele tatălui, dar va trăi cu cele mai intime gânduri și momente petrecute alături de iubitul ei.

Identitatea musafirului se dezvăluie treptat: „Un pictor important care vrea să lucreze fără să fie deranjat, în liniște și pace. (...) este cunoscut în lumea artistică drept Picasso”. Prezența străinului devine motiv de bârfă în mica localitate pariziană, suscitând și la povești cu iz polițist: „acel nou chiriaș este un spărgător de bănci care se ascunde acolo cu banii furati, încuviință însuflețită nevasta măcelarului”. Personalitatea artistului se descoperă din tablourile sale pe care Ondine le privește consternată.

(continuare în p. 12)

(Ne)îndoieli, (ne)liniști, (ne)dumeriri și câteva (in)certitudini

Carmen ARDELEAN

Cred că printre primele capete de acuzare, când vine vorba de presa de azi ar fi, pe lângă grava intenție de a dezinforma „cu premeditare”, ca să abuzăm, la modă, de pleonasm, absența stilului. A amprentei personale. A celui nu-știu-ce pe care îl au artiștii în toată puterea cuvântului și care îi face ușor recognoscibili, inconfundabili. A celui nu-știu-cum care te determină să spui că frumusețea, atunci când e vorba de scris, nu e o problemă de gust, iar sinceritatea nu e o problemă de principiu sau de atitudine, ci o stare de a fi.

Noul volum de editoriale publicate de Daniel Săuca în perioada 2017-2020, intitulat *Aș vrea să vă rog*, permanentizează o formulă pe care am încercat să o fixez în prefața anteriorului volum de aceeași factură, *Un bou în anul maimuței* și pe care o identificasem, cumva empiric, în *La centru, prin nord-vest*. Dincolo de obsesiile tematice, nuclee ofertante ale vremurilor pe care le trăim (cultura, învățământul, politica, socialul, sportul, sănătatea etc.), de eterogenitatea formulilor jurnalistice sau a registrelor stilistice la care apelează, când ludic, când grav autorul, de o fină, pertinentă analiză a profilului societății, cu aspectele culturale, economice, morale, politice, se dezvăluie, deloc neașteptat, un Homo Silagensis (tot mai) aplecat asupra marilor adevăruri (și minciuni) ale lumii, secundat de mereu atentul cercetător al cauzei și efectului, ale cărui probitate și pertinentă sunt date de un puternic background cultural, jurnalistice.

Există însă câteva note care par să individualizeze volumul

de față și să fixeze ceea ce aș numi o matriță editorială. Astfel, interogațiile care abundă în volum, notă clară a autorului, nu sunt, ca în volumele anterioare, strict retorice. Ele includ, de fapt, direcții, răspunsuri la criza în care ne aflăm de niște decenii și ceva, mai cu seamă cele din seria de *întrebare la întrebare* „Dar dacă ar fi fost altfel?”. În plus, unele sunt admirabile jocuri de cuvinte, în care autorul introduce, ca un numerolog (după... ascendentul de astrolog, vezi titlul volumului anterior) numerele magice ale ultimilor ani: 100, care apare de aproape 10 ori în volum și 30 care depășește 30 de prezențe, inclusiv în titluri (**30 de ani de jurnalism liber în România, La 30 de ani...**, **100 ± 30** etc.), a căror esență istorică, semantică este o nedreaptă, inegală luptă între ce a fost, este și ce ar fi putut fi. Extrem de interesant e modul în care autorul „des-cifrează” cifrele, literalizându-le și, uneori, ca o supremă, dar atât de binevenită trădare a naturii lui literare, literaturizându-le, ca într-o scurtă privire asupra istoriei noastre [atât cât (mai) este] de ieri și, mai cu seamă, de azi și de mâine. De altfel, una dintre puținele convingeri explicite e: „Sunt convins că nu putem avea un viitor mai bun dacă, mai întâi, nu-l «creionăm», înțelegând prezentul și trecutul”.

Structura discursului publicistic e, de cele mai multe ori, în micro, evident, apropiată de cea a discursului antic, cu un mai mult sau mai puțin abrupt exordiu, urmat de, mai mult sau mai puțin dezvoltate, narratio, argumentatio, digressio și peroratio.

De evidențiat preluțiile care contextualizează punctual, *abuzând* sănătos, justificat, specific stilului jurnalistice, de funcția referențială a comunicării și pledoariile persuasive, asezonate cu parafrazări, cu tâlc, ale clasicilor decedați sau... în viață. Pe aceeași linie se înscriu și titlurile articolelor: **Locația inadecvării, D'ale culturii, D'ale Europei... Caracalgate, Și absența la vot e o opțiune politică, Indicații prețioase, Din vremea coronavirusului**. Altele, cele mai numeroase, de altfel, anticipează tonul interogativ, dubitativ din text: **Salvați de Poezie? Solidar cu borfașii? Disparație sau reinventare? Ce/cine ne poate salva? Măi „băieți”, nici măcar de Centenar? Ne da-ți ori nu ne „da-ți”? Ce mai citim? A murit gazetăria? Să nu anticipăm anticipările? Ce se va întâmpla cu „cultura”?**, prefigurând, destul de ambiguu, tema editorialului.

Aproape orice eveniment din sfera literară, socială, sportivă (vezi

victoria răsunătoare a lui Halep) e prilej, linie de start pentru amare constatări, meditații pe marginea strămbei involuții a societății, a lipsei de inspirație și tact a politicienilor, dar și a șanseii de a gândi și rosti un merit laudatio nației române, de centenar. Enunțurile sunt eliptice, mitraliate, atunci când frustrarea, nemulțumirea sunt peste limita legală sau de liberat ample, cu iz literar, când ironia e ridicată la nivel de artă: „Vine încă o tură de minunate zile libere. Țara, cu un oftat prelung, va moțai cu gândul, firește, la evenimentele incredibile de acum două mii și ceva de ani”. Nu pot să neg că am citit întreg textul **Știri care contează** ca pe un puternic poem simbolist.

Ba singur printre contemporani, ba portavoce a breslei, generației, românimii care observă, neputincioasă, conflagrațiile interne, între oricare și oricine, Daniel Săuca ajunge să realizeze, de cele mai multe ori, un interesant parajurnalism, hiperjurnalism, prin modul analitic în care se raportează la mass-media și la reprezentanții acesteia, tot mai săraci (ca număr și nu numai...). Nu lipsește, cum ne-a obișnuit, deja clasicul portret al ziaristului construit pe o serie de tipul „nu poți fi dacă”, realizând, astfel, indirect, imaginea plastică a celor care dau titlul articolului **Ticăloșii din presă** și subliniind „inerenta dispariție, dacă nu reinventare sau schimbare a mentalității” ziaristilor. Un firesc al fluxului argumentării, o naturalețe care ascunde, pentru cititorul neavizat, o structură profesionist construită: de exemplu, în articolul mai sus menționat, după portretul, conturat prin neații, al adevăratului ziarist, portret ce subliniază, de fapt, imaginea ticăloșilor, e introdusă dovada științifică, apoi e ilustrată realitatea națională, urmată de cea locală, aflată, de fapt, în zona de interes. Căci Sălajul rămâne

centrum mundi al volumului, ori cât de *globală* ar părea perspectiva, un Sălaj „mirific spațiu unde prosperă niscaiva gunoieri de presă, și în chip de propagandiști & manipulatori din păcate a prea multor instituții și persoane «interesate» de propria lor imagine & prosperitate”, un alt loc în care *nu s-a întâmplat și nu se întâmplă (mai) nimic*.

Nici problema stricătorilor de limbă sau a prostituției limbii, puternic generalizată, nu rămân netaxate, poate cu mai puțin aplomb decât în volumele anterioare, vizând, mai cu seamă, social media.

Nu poate scăpa unui ochi atent nici modul în care se fixează, în deplină cunoștință de cauză, ținte strategice, idealuri (educațional) jurnalistice: „Poate a venit momentul unei «deratizări» generale și pentru tipul ăsta de șobolani ai tranziției. Poate. (...) Poate sunt speranțe” pe care le alternează cu îndoieli metafizice: „Vom trăi și vom vedea dacă lucrurile se vor adevăra, și din această perspectivă.”

Gura satului jurnalist e studiată, analizată și parafrazată cu meticulozitatea și priceperea unui stomatolog-etnolog cu har și abnegație, fie că e vorba de opinii politice (și nu numai), studii sociologice, anchete literar-sociale sau zvonoteci: „Mai zic unii că și în presă, cum sunt patronii, așa sunt și angajații”. Ba mai mult, schițând *portretul unei țări în pandemie*, autorul încropește, posibil involuntar, un mic dicționar de sintagme uzuale „de urgență”. Uneori, volumul pare o istorie a eșecurilor postdecembriste, pe înțelesul tuturor, în care evenimente marcante sunt devalizări, privatizări, taxări, inechități, iar cuvinte mari precum „solidaritate” sunt atât de prost înțelese. Alteori, când realitatea e prea opresiv-represivă, prea obsesiv-compulsivă, editorialistul evadează în sine, eliberând *latoategânditorul*.

O lamentație necesară, impregnată de „vai” sau de (e)ternele colinde creștine, politicianiste, stradale, *fiesbuciste* susține subiectivitatea „debordantă”, alături de un permanent monolog adresat unui cititor pe care îl presupune/dorește critic, dubitativ: „Dacă nu mă credeți, faceți, de pildă, o incursiune în istoria gazetăriei de după decembrie 1989. Cine știe?”

O dominantă puternică o constituie axa paradoxurilor de diverse tipuri: paradoxurile industriei/economiei (cu dublu sens) actuale, în care pufuleții stau pe același raft financiar cu literatura, în care românii achiziționează de zece ori mai puține cărți decât ar fi necesare pentru a ne putea considera un popor cultivat și citesc tot mai puțină poezie, dar și în care un cititor al unui cotidian din urbea noastră s-a adresat Protecției consumatorului, exasperat de stricătorii de limbă ai unui cotidian local. Intrigante sunt și paradoxurile organigramelor actuale ale guvernului care își alege oamenii din rândurile circarilor presei, în care ipocrizia e generalizată sau destinul analfabeților funcționali din varii „sfere înalte” e admirabil, ca să nu mai vorbim de perspectivele generației actuale de tineri cărora: „Tehnologia le va da exact cât le trebuie să trăiască fericiți în prezent. Fără istorie, fără viitor, cu un prezent «mankurtizat» de noua divinitate născută din «spuma accidentelor», Marea Tehnologie”. Nici zilele din vremea pandemiei, cu măsurile și amenințările lor (însingurări, imn difuzat din mașinile poliției, într-un interval bine stabilit, în week-end, sistarea evenimentelor culturale, știrile contradictorii etc.) nu pot fi catalogate altfel decât paradoxale, asemenea priorităților naționale – fotbalul înainte de toate –, mai ales în anul Centenarului.

(continuare în p. 10)

Povestea unui revoluționar de la Cluj

Alice Valeria MICU

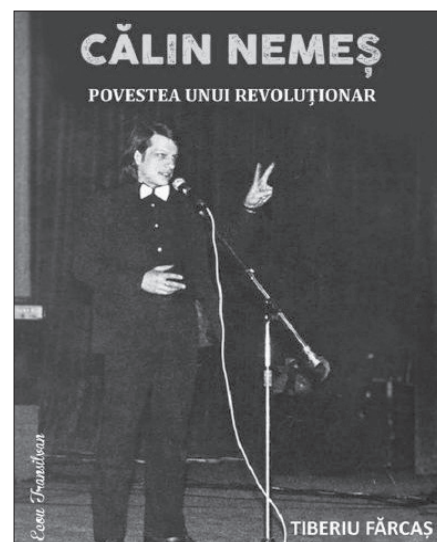
Evenimentele din decembrie 1989 se umbresc tot mai mult, tinerii au informații răzlețe despre ce s-a întâmplat atunci, precum și despre anii anteriori, neo-stângiștii corectitudinii politice sunt tot mai activi. Tiberiu Fărcaș, jurnalistul clujean, identificat cu site-ul său Clujul Cultural, și-a fructificat nostalgii într-un volum dedicat unuia din eroii din decembrie 1989 de la Cluj. „Călin Nemeș Povestea unui revoluționar” e o carte apărută la Editura *Ecou Transilvan* în 2019, și cunoaște deja o a doua ediție revizuită și adăugită, pe care Tiberiu Fărcaș a construit-o într-un stil pur jurnalistic, apelând nu doar la propriile amintiri, ci a reconstituit imaginea eroului din numeroase surse. După consultarea amănunțită a presei din anii în care Călin Nemeș a fost cunoscut mai mult ca eroul de la revoluție, decât ca prezentatorul de concerte rock, boemul, îndrăgostitul de poezie, autorul a apelat la cei ce l-au cunoscut pe Nemeș, la familia sa, la profesori. Dacă de pe coperta I, Călin Nemeș ne arată semnul victoriei, trupul său confundându-se cu coperta neagră, și doar papionul se decupează cu claritate, pe coperta IV găsim cuvintele fiicei sale, care avea abia un an atunci când Nemeș a fost rănit la revoluție și cinci atunci când Călin Nemeș a fost găsit spânzurat de soția sa, Rodica.

„Nu există o bucurie mai mare decât cea ce faceți pentru tata și vă mulțumesc”, scrie Patricia Nemeș, fiica lui Călin. „Voi, prietenii lui, la fel ca el, sunteți un exemplu pentru noi, cei mai tineri. În timpul revoluției, după ce a început la Timișoara, tata nu a suportat nedreptatea și atunci s-a decis să facă ceva pentru morții nevinovați, împotriva sistemului corupt, comunist, de care aveam atunci parte”.

Structurată în cinci capitole –

Clujul în anii comunismului, Revoluția, Anii civici, Sinuciderea și Amintiri despre Călin Nemeș, anexele conțin documente, fotografii cu Călin Nemeș și prietenii săi, fotografii din timpul revoluției de la Cluj, pagini sau articole de ziar legate de evenimentele nefericitorilor ani, culminând cu sinuciderea lui Călin Nemeș. Autorul acestei incursiuni în viața și personalitatea revoluționarului clujean mărturisește într-un interviu că nu a mai avut timp să consulte arhivele Securității și dosarele legate de Călin Nemeș. Aceste documente ar fi fost o completare necesară a tabloului acelei epoci văzută prin prisma boemului actor, dar Tiberiu Fărcaș a dorit ca, la 30 de ani, să aducă omagiul său revoluționarilor din Cluj cu această carte. De altfel, prima ediție a fost lansată chiar în intersecția din Piața Unirii, unde în 1989, Călin Nemeș și-a dezvelit pieptul în fața soldaților aflați în poziție de tragere și care au tras, rănindu-l.

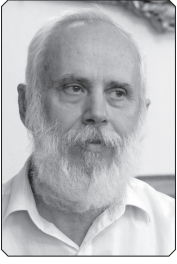
Povestea lui Marius Durdeu, copilul de nici șapte ani, ucis la Cluj, activismul alături de Doina Cornea, Golaniada, Mineriada sunt toate jaloane ale unei cărți plină de informații, o documentare minuțioasă, o sinteză a primilor ani de după revoluție, dar și a ultimilor ani de dinaintea lui decembrie 1989. Simbolică întâmplarea relatată de Lucian Tănase, când membrii cenaclului Casei Armatei „Nicolae Tăutu” au ajuns cu un spectacol la Penitenciarul Gherla, iar imaginea deținuților cu capul plecat i-a făcut să renunțe la a mai aștepta încă două ore mașina care trebuia să-i aducă înapoi la Cluj. Atunci l-au întrebat pe bucătarul venit să aducă ceva la masă dacă nu știe la ce oră este un tren spre Cluj. Aveau să afle de la altcineva, după câteva momente și o privire grea, că bucătarul era închis acolo pe viață.

Cutia cu amintiri cu și despre Călin Nemeș a fost umplută pe rând de Ioan Ardelean, Horia Avram, Dan Cinci, Cătălin Condurache, Mihai Georgia, Sorin Grecu, Emeric Imre, Vali Mălăescu, Horia Munteanuș, Vladimir Negoită, Szekely Roland, Sorin Roman, Tudor Runcaș, Lucian Tănase. Mai găsim acolo reproducerea unui poem de Nichita Stănescu dedicat lui Călin Nemeș, precum și unul scris de Tudor Runcaș, dedicat eroului acestei cărți.

Călin Nemeș era cunoscut ca un împătimit al poeziei, un recitator cu har, care s-a pregătit pentru admiterea la teatru cu Marcel Iureș. „Îi plăcea poezia și cred că atunci când recita se simțea cel mai acasă”, spune Tiberiu Fărcaș, care l-a cunoscut, iar teatrul a fost o alegere firească, ce i s-a potrivit lui Călin Nemeș. Dar dezamăgirea sa în fața indiferenței societății față de morții din decembrie, noua clasă politică veche, moartea prietenului său, au fost mai puternice și au biruit.

E povestea unei epoci, a fragilității sufletului de artist, care și-a văzut prietenul, pe Lucian Mățiș, murind lângă el și care, în încercarea de a supraviețui teribilului eveniment, își găsește vocația de luptător și prin asta devine nemuritor.

Când singurătatea devine singurul amant

Cornel GALBEN

Viața, în viziunea poetei **Veronica Stănilă**, e „un vis transformat în poveste/ doar cuvintele rămân rotitoare/ între zi și noapte între cer și pământ,/ până se pierd șoptite surd/ în albia amintirilor”. O albie adâncită de la an la an și în care zbuciumatul său suflet „alunecă pe pârtia disperărilor”, în tentativa perpetuă de a scăpa de „Singurătatea acaparatoare ca o iederă”, care-i dă tot mai mult de furcă și o împinge până la „gura vulcanului/ cu gustul cenușii”.

Coborâtă din „planeta pașnică” în care a locuit, *Prințesa Nimicului*, cum s-a autodefini în cartea precedentă, a nimerit direct într-o „stepă pârjolită/ imprecisă, fără contur,/ un spațiu asimetric –/ în istoria oarbă a acestor semne”, tot mai greu de descifrat, mai ales că își „repet(ă) episoade sumbre,/ unele epifanii sublimate pe-o tragică poveste”, din care nu mai poate ieși.

Cu senzația că cineva îi „răscolește tainic trăirile/ pe toate fețele”, sensibilă stihuitoare își vede sufletul „ca o eșarfă” și, pășind „spre toate părțile lumii/ așa cum sufletul eliberat de teroarea trupului/ aleargă pretutindeni”, pipăie „lumina incandescentă/ ce arde mocnit dincolo/ pe care sfinții o protejează/ într-un orizont al păcii, neștiut”, dar constată, a câta oară, că sufletele noastre se „destramă/ eteric, mătăsoș/ și catifelează cerul,/ după care pier în dezlănțuirea stelelor/ ce mor...”

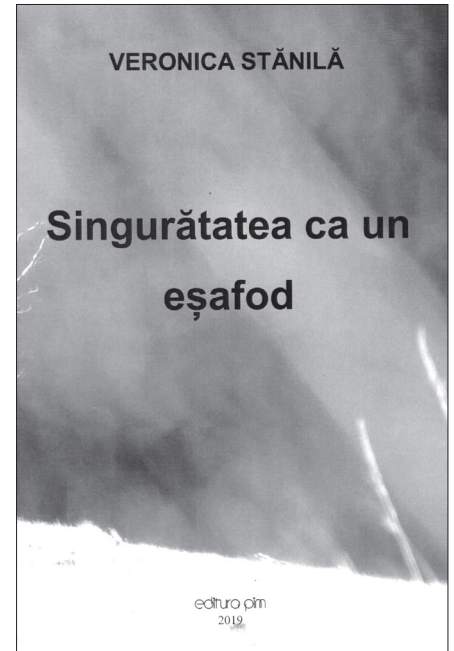
Dispariția părinților, coroborată cu despărțirea de ființa iubită, a marcat-o în așa măsură încât și-a pierdut „busola/ și sensul de a exista”, ceea ce face ca singurătatea să fie și mai „tiranică, grea, apăsătoare ca o după-amiază ploioasă”, să crească „necontrolat ca

apa, ca valul”, să pulseze „nelămurită prin simțuri”, să-i acapareze diminețile și nopțile „până când sigiliul ei devine dureros/ ca o rană...”

Acutizată, ea ajunge să fie „deplină” mai ales noaptea, când lătratul prelung al câinilor îi „declanșează inutile panici” și când aude cum „trosnește casa/ sub văzul lunii/ atunci când șarpele casei/ își schimbă straietele/ fără să-l vadă cineva” și cum nu doar odaia ei „plânge/ ca un copil al nimănui,/ fără să existe vreun zar norocos/ să-i mai dea o șansă”.

Singurătatea are acum când „trup de felină”, ce o înhață „hul-pav/ în sinistrul său imperiu”, i se prelinge în trup, în gânduri, sub unghii, „ceva imaterial, eteric ca sufletul/ ce nu poate fi prins în mâini,/ ceva sumbru, ca mișcarea unor valuri triste/ în auzul unei scoici”, când „pasăre rară/ care ți se așază pe umăr/ din întâmplare –/ și-o porți așa, cu tine/ anotimpuri întregi”, cu deosebirea că de această dată ar putea să o și ajute, „aproape/ dezinteresat”, să-și scoată la iveală „ochiul lăuntric/ înlăcrimat”, să-l înzestreze cu lumină, să-l descânte și să-l rostogolească spre Dumnezeu, ca „pe-un diamant neștiut/ (că locuiește în tine)/ încât uiți de singurătate”.

Cum însă „tinerețea cu vuietul fericirii/ și strălucirea cristalină a iubirilor toate” s-a cam dus, precum mai înainte copilăria purtată cu sine ca „un basm prea scurt” pentru cât ar fi „vrut să țină”, această dorință e aproape intangibilă, cu atât mai mult cu cât scara „anume”, ce o ajuta altădată să ajungă „spre înălțimi” și-i oferea „o bucurie totală/ deși atât de efemeră”, a dispărut ca și „caii

puternici/ pe care-i încerca(m) pe pajiștile firii”, iar în cursul nopții până și lucrurile din jurul ei „căpătă o altă identitate”.

După ce și „cuvintele au învățat limba durerii,/ zvârcolite în propriul sine”, deznădejdea își intră la rândul ei în drepturi și, cu toată opoziția, viața o poartă „în trenuri murdare, fără destinație,/ spre continente nesigure/ în care tronează severă singurătatea” ori spre ținuturi în care domnesc „urâtul și scârba,/ locuri aproape fără identitate”, în care nu se mai poate regăsi, „locuri contorsionate amar/ în inima unei păsări oarbe”.

Țintuită cu toate ale sale „pe-acest drum al nimicului”, poeta caută asiduu în memoria casei „foșnirea aceea de gânduri,/ cuvintele rostite-n risipa binelui”, convinsă că aceasta le-a „învățat pe de rost” și că în „cântecele nopților” regăsește „versete din amintirea lor –/ sfaturi utile, neglijate atunci”, dar reluate acum în taină „pe șirul celor mai fru-

moase gânduri” și cu un nimb „ca un aur umblător prin simțuri/ pe care nu-l bănuiește nimeni”.

Deși singurătatea „otrăvitoare de-acum” continuă să se prelingă „ca lichidul/ în ceașca de cafea”, autoarea *Îngeri(lor) decapitați* nu pare totuși în totalitate învinsă, ci, sedusă de frumusețea poeziei, se lasă zidită în „trupul cuvintelor”, sacrificându-se pentru o „altă artă poetică”: *Poetul e asemenea farului de la țărnul mării,/ luminează pe dinăuntru/ lăsând să plutească în afară/ imperiul gândurilor -/ pești flămânzi de lumină -// Poetul e într-un permanent cantonament al visării/ cu sine însuși la pas/ pornește într-un pelerinaj al ideilor/ născute-n turnul său de fildeș -// Poetul definește sentimente,/ merindele sufletului/ pe care le poartă spre vârful semeț/ al unui munte/ pe care te invită să-l urci/ chiar dacă aerul tare, din înălțimi/ îl*

ademenește atât de mult/ încât nu se mai poate întoarce...

Se întoarce, cu alte cuvinte, la poezie, uită de cel „frumos și imprevizibil/ ca o frază din Nietzsche”, de faptul că nimeni „nu mai știe drumul cel bun” și că „fericirea s-a consumat în doze mici”, de asaltul poesc al corbilor din „întunerul lumii”, de imaginile ce răsar „între trecut și prezent”, de „discursuri(le) toxice/ revărsate peste lume”, de pietrele aruncate în ea, de veninul cu care a fost împroșcată și de multe altele, cu nădejdea că după „peretele nevăzut al acestei lumi/ eternitatea foșnește/ și suflete răstignite, suflete resemnate/ se-adună-n lumina ei”.

Crucificată pe „puntea iubirilor apuse”, Veronica Stănilă ne dovedește și în această a cincea carte de poeme, **Singurătatea ca un eșafod** (Editura PIM, Iași, 2019), că știe să sfideze „retorica

iubirilor lumești”, să lase „timpul/ să treacă prin serpentinele existenței”, să păstreze „ecoul numelui/ în respirația lumii/ ca un parfum inconfundabil/ ca o mireasmă/ pe care nimeni n-o mai poate avea”, să conștientizeze că viața trebuie să meargă înainte, chiar „dacă-n galopul ei e durere -/ chiar dacă glasurile lor/ umblă zănatice ca vânturile” și, mai ales, să-și transforme povestea, „simplă/ ca muzica pe arcușul unei viori”, într-un amplu poem, din zbaterea căruia iese purificată și mai puternică.

Și, așa cum „cocoșii/ sparg timpanul lucrurilor/ învățate să se retragă/ în eternități calme, biruitoare”, odată ce a regăsit sensul și „pacea interioară absentă/ închiriată unor umbre”, așa va urca și ea „o altă treaptă”, căci pasărea Phoenix o va reclădi cu certitudine în „lumina începutului/ fără de pată încă o dată...”

(Ne)îndoieli, (ne)liniști, (ne)dumeriri și câteva (in)certitudini

(urmare din p. 7)

Nu trebuie să ne intrige, în acest context, conchide autorul, analizele pertinente ale studiilor și sondajelor realizate la nivel național, care ne demonstrează, încă o dată, că suntem chiar o „țară înapoiată cu sclipici occidental”, în care „nimic nu merge” în justiție, administrație, salarizare, trenuri, sănătate, sport, și cum să meargă dacă nici autostrăzile *nu merg*.

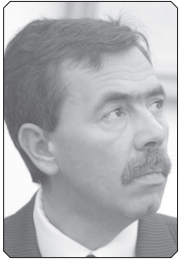
Sunt acute, în ultimul stadiu, nevoia de acțiune, nu de discurs (paradoxal, la un ziarist), de revoluție pentru educație, de teatru local (altul decât politic, deci, pe rit vechi, cu sens propriu), de a încerca să schimbăm destinul tragic al poeziei, azi, de a pălmuși fața văzută a presei „is-

terice” care nu poate „respira decât pe bază de sânge și cadavre” și cea nevăzută a politicii care funcționează, deloc principial, pe (doar) două principii-rețetă simple, „diabolizarea adversarului și oferirea de diverse iluzii electoratului”. Singurele ale „desenului animat” numit politică.

Cele mai sincere și mai emoționante lecții de combatere a fariseismului etnic, religios, politic, literar sunt articolele în memoriam (prof. Petru Bonțea, Fejér László, Józsa László) în care tonul e cât se poate de uman, devoalând bine zăvorâta hipersensibilitate și cele despre lansări editoriale, evenimente culturale (în general) sălăjene sau naționale.

Aș vrea să vă rog să îmi dați

voie să închei cu o supoziție ce are toate șansele să devină o certitudine: unui jurnalist cu stil, îi ies aforisme, maxime, cugetări și când/chiar dacă nu își propune asta, mai ales la final de editorial. Iată câteva dovezi... scrise: „Ce-i drept, cărțile se pot comanda și on-line. Pufuleții, nu...”; „Longevitatea incredibilă a Poeziei e un semn și pentru adevărul: lucrurile esențiale nu se măsoară în bani!”; „Avem nevoie de mai multe Simone. Deocamdată, avem doar una”; „Sporovăiala asta globală e poate semnul iadului. Să fie raiul plin de o asemenea imensă vorbărie?...”; „Cine știe, probabil și cei care sunt (aparent) cu capul în nori pot avea un sfat, o pildă despre cum să umblăm pe pământ...”. Magister dixit!

Mit și adevăr

Marcel LUCACIU

Simbioza dintre literatură și istorie s-a dovedit, de-a lungul vremii, una pe cât de benefică, pe atât de rodnică, pentru generațiile de scriitori români. Ne gândim, acum și aici, în primul rând, la opera antumă și postumă a lui Mihai Eminescu, dar și la operele scriitorilor pașoptiști, interbelici și postbelici. Aproape de fiecare dată, de sub voalul așa-ziselor ficțiuni istorice, au ieșit la iveală conștiința și demnitatea națională, respectiv acel sentiment patriotic (din păcate, azi, cvasiuitat)...

Tocmai un astfel de sentiment răzbate, triumfător, din noul și monumentalul roman cu alură istorică, semnat de Florin Horvath: *Testament din țara lucrurilor ascunse* (Editura Caiete Silvane, Zalău, 2020).

Remarcăm dintru început o construcție romanescă amplă, bine cumpănită, desfășurată pe două mari planuri narrative ce se întrepătrund permanent: istoria Daciei din vremea regelui Cotisso (ales de căpeteniile celor 40 de cetăți dacice) și istoria Imperiului Roman condus de împăratul Augustus și, ulterior, de Tiberius (despre care se spune că ar fi urcat pe tronul imperial, deși era suspect de lepră). Oarecum surprinzător, liantul celor două planuri îl reprezintă viața lui Iisus reconstituită, cu multă măiestrie, de la Nașterea Sa și până la Înălțarea la cer.

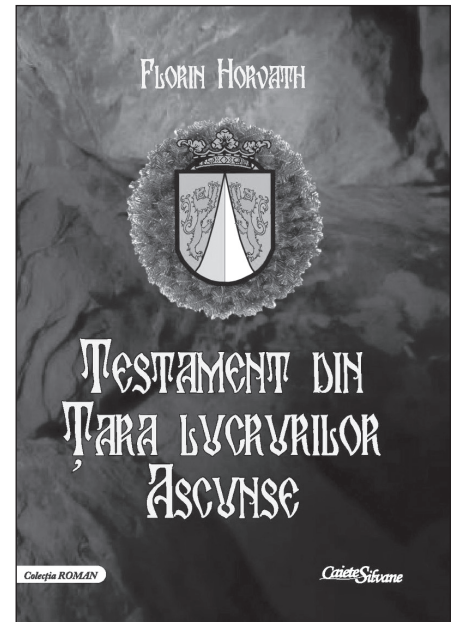
La fel ca în majoritatea romanelor precedente, Florin Horvath își întemeiază narațiunea pe o cercetare vastă și asiduă, presărată cu multe evenimente și personaje istorice (Marcus Vispasianus Agrippa, generalul căruia Octavianus îi datorează celebra victorie de la Actium; Drusus, fratele lui Tiberius; Iulia, fiica lui Augustus

etc.). Toate acestea conferă un plus de autenticitate scriiturii fluente și, implicit, o valoare documentară grație mozaicului de informații referitoare la Antichitate.

Proza lui Horvath e una creatoare de atmosferă, reînviind și creionând, apoi, moravurile unor lumi diferite. Pe de o parte, e configurată Roma trufașă (*Cetatea Eternă*) – un tărâm al civilizației cu vile și terme vestite, dar și un cuib al desfrâului cu intrigi abil țesute. Pe de altă parte, Dacia – cu munți semeți, câmpii îmbelșugate și ape cristaline – e văzută ca „o Grădina Binecuvântată”, pentru că ea trăiește sub semnul simplității arhaice, dar, mai ales, al frumuseții morale datorate Legilor lui Zalmoxis.

Ceea ce ne sugerează, cu ingeniozitate, scriitorul sălăjean este faptul că dacii au supraviețuit atâta timp cât, pe lângă brațul neînfricat al unor regi destoinici precum Burebista, Cotisso, Decebal, a stat alături și înțelepciunea Marelui Preot (acel *Bătrân din Munte*) ce însoțit de un lup – simbol al Marelui Lup Alb – i se arată lui Tiberius, avertizându-l: „Ramura de măsline pe care o vrei aurită în jurul frunții tale, la întoarcerea din campania contra dacilor, e doar un vis otrăvit, pe care singur și-l încropești, lepădându-te de toată decadența Romei. Ai socotit strâmb că a venit ceasul schimbărilor în raportul dintre Dacia și Imperiu...” Și într-adevăr, campania eșuează. Cu ajutorul lui Pătru al Prisăcelului, dacii sechestrează, noaptea, carele cu provizii, apa și armele de asalt ale celor două legiuni romane, iar Senatul e nevoit să trimită, în grabă, documentul de confirmare a păcii.

Situat între mit și adevăr, ro-

manul ia o neașteptată turnură religioasă. Luată de furtună, corabia în care se aflau copilul Iisus, Fecioara Maria și Iosif e în pericol să se spargă de stâncile insulei Rhodos unde tocmai se izolase împăratul Tiberius împreună cu sclavul său Licinius (cel care se dovedește a fi Pătru, o iscoadă a dacilor) și Ostara („vindecătoarea de la templul lui Zalmoxis”). Tiberius îl salvează, mai întâi, pe copilul Iisus și, ca prin minune, îi dispar de pe trup primele semne ale leprei. Fugind din fața urgiei lui Irod din a cărui poruncă fuseseră uciși 14000 de copii, Sfânta Familie poposește, în cele din urmă, pe meleagurile Daciei. Aici, în Grota de la Sinea (Șinca) Veche, în prezența Marelui Preot și a celor cinci magi care îi aduc daruri, pruncul Iisus este botezat, nutrindu-se convingerea că: „Pruncul de față este Darul Cel mult așteptat, ce vine de la Tatăl, Creatorul a toate! Prin el, toți dacii laolaltă capătă azi încredințarea de Seminție Aleasă, iar pământul străvechii Dacii e recunoscut drept Pământ

Binecuvântat, prin venirea Celui chemat să izbăvească neamurile din robia răului și a trufiei! Puțin mai târziu, Iisus-Omul va reveni în Dacia („țara lucrurilor ascunse”), de data aceasta avându-l alături pe Ioan Botezătorul care va pleca, de aici, spre apa Iordanului pentru a-I deschide calea. Rememorând, cu o mare finețe a scriiturii, numeroase episoade biblice (Minunile săvârșite de Iisus, Cina cea de Taină, Rugăciunea din Gră-

dina Ghetsimani, Tribunalul Marelui Sinedriu, Judecata în fața lui Pilat, Răstignirea de pe Golgota, Învierea, Înălțarea), volumul se încheie cu încreștinarea dacilor de către apostolul Andrei.

Fascinant prin varietatea și abundența inserțiilor de realitate istorică, uluitor prin tezele sale, pe cât de generoase, pe atât de îndrăznețe, *Testament din țara lucrurilor ascunse* e un roman captivant, complex, dinamic, în care

freamătă viața dacilor cu tot firescul ei copleșitor: „Ei postesc și iubesc pe cei din jur în mod natural, cu un firesc ce înfloară orice reală conștiință, că acolo este prezentă iubirea Tatălui!...”

Grație harului de cronicar al vremurilor arhaice, din fiecare pagină se desprinde o nemărginită admirație față de „raiul vechii Dacii” (Eminescu); Dacia ale cărei taine n-au fost (încă) întru totul deslușite...

Arome pariziene

(urmare din p. 5)

Pictorul se izolează în această parte a lumii din cauza despărțirii de Olga, dar și de propriile creații, toate generând o criză interioară: „Întregul proces de separare de creațiile sale îl deprima profund, făcându-l să fie trist zile în șir”.

În Ajunul Crăciunului, 2013, într-o vizită pe care Céline o face mamei la New York, află despre relația bunicii Ondine cu Picasso. Întreaga poveste însă avea să fie descoperită treptat de Céline în incursiunea ei prin trecutul frământat al bunicii.

Cina cu Picasso nu e doar un roman de atmosferă, ci și un roman polițist, roman de aventură culturală, gastronomică, de familie, o scriere complexă derulată pe paliere distincte care se întrepătrund și se recompun într-un intermezzo armonios. Cadoul pe care îl primește Céline de Crăciun de la mama ei este un caiet cu rețete ce i-a aparținut bunicii Ondine, o adevărată moștenire nu doar spirituală, ci și materială.

Scrierea se dovedește și o interesantă incursiune în culisele artei secolului XX; Ondine are onoarea de a găti și pentru prietenii lui Picasso, printre care ilustrul Henri Matisse. Personalitatea contrastantă și imprezvizibilă a lui Picasso se dezvăluie treptat cititorului „într-un minut blând și amabil, iar în următorul, indiferent și chiar

ostil”, contrariind-o chiar și pe Ondine, care trăiește sentimente diferite față de marele artist, când dragoste, afecțiune, când furie provocată de relațiile pe care pictorul le are cu diferitele femei din viața sa. Deși atât de diferiți, cei doi au o pasiune comună, atracția pentru forme perfecte, pentru culoare și frumos. Arta aromelor se conjugă armonios cu arta culorilor într-un roman brodat cu senzații, pigmentat cu pasiuni intime; un roman despre armonii, armonia culorilor, a aromelor: „Următorul fel de mâncare conținea o felie de confit de rață, un sos dulce-acrișor de portocale, după care am savurat o salată delicată”. Picasso dispăre din viața lui Ondine, însă ea află că este însărcinată. Sfatul lui o va urmări întreaga viață: „Trebuie să ucizi ceva în fiecare zi doar ca să trăiești”. În acest sens, va schimba destinul hărăzit de familia ei de a se căsători cu un brutar înstărit, Renard, și va decide să evadeze. În drumul spre gară se reîntâlnește cu Luc și pornesc într-o aventură deopotrivă incitantă și periculoasă. Acțiunea devine antrenantă, dinamică, luând aspectul unei pelicule cinematografice, în care imaginile se succed cu repezițiune, derulându-se între un ieri îndepărtat și un azi în căutarea trecutului, un adevărat puzzle despre existențe când banale, când ilustre. Autoarea construiește un

univers ficțional efeminat asemenea universului lui Picasso, care, așa cum reiese din tușele lui, pare a fi de gen feminin. Narațiunea se țese în jurul unor destine feminine care o și animă: „fiecare pânză succesivă era o explozie de culoare – pasteluri amețitoare cu albastrul Mediteranei și pasteluri vesele de Paște, în roz, galben și verde, alcătuiind un peisaj de săni fecunzi, dealuri, copaci și marea, ca și cum Picasso sărbătorea puterile feminine ale întregului pământ, fertilitatea și renașterea”. Stilul iconic și pe alocuri incoerent al pânzelor lui Picasso contrastează cu stilul clar și concis al autoarei: „Am observat că Picasso, în felul său iconic și incoerent, pictase un fund în formă de inimă, vizibil prin rochia albăstră în carouri a fetei, de parcă lumina de fundal ar fi făcut pânza translucidă”.

Cina cu Picasso este un roman al căutării atât interioare, cât și exterioare, o aventură graduală care ține cititorul în suspans, un joc derulat în spatele culiselor pariziene în încercarea de a se descoperi pânza *Fata la fereastră*, pictată de Picasso, o capodoperă mai puțin cunoscută de specialiști. Cine este fata de la fereastră, dacă va fi recuperată pânza și cum, sunt tot atâtea întrebări care vor fi elucidate în această incursiune prin labirintul creat de un Dedal al intrigilor, Camille Aubray.

Siajul patriarhal al copilăriei*

Octavian LAZĂR COSMA

Evocarea primilor ani ai vieții, a celei mai însoțite perioade trăite, despre care, evident, se păstrează estomplate amintiri, declanșează o avalanșă de tulburătoare nostalgii și radioase sentimente, deoarece numai atunci am beneficiat de căldura și ocrotirea părintească. Ceea ce a urmat a echivalat cu plonjarea în nesiguranța oceanului existențial, antrenând succesiuni de provocări insurmontabile și obstrucționări dramatice, depășite cu concursul unor factori ce parcă au ținut de emergența ineluctabilului *fatum*, care nu înseamnă, neapărat și nici întotdeauna, un dat nefavorabil.

Viața îmi este indestructibil legată de comuna Treznea din județul Sălaj, axa de la care se rotesc pornirile și revenirile periplurilor încărcate de puternice sentimente, generatoare de imense bucurii, dar și necontenite întristări. Nu o dată, venind în vacanță, coborând Meseșul ori culmea Măgurii, cărând cufărul îndesat cu zestrea elevului: blăjean sau studentului clujean, inima îmi bătea năprasnic, iar șiroaiele de lacrimi se rostogoleau pătimaș, la vederea caselor acoperite cu paie și a pomilor din grădinile consătenilor, pe care abia așteptam să-i întâlnesc. Nu mai vorbesc de câinele din ograda bunicii materne, Ana Gog, care, simțindu-mi de la distanță venirea, se năpustea în fugă pe uliță, lătrând dezlănțuit și sărind bucurios pe mine.

Ghidându-ne după nomenclatorul Treznei, atestată documentar din 1440, potrivit impunătorului *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, întocmit de Coriolan Suci, în decursul veacurilor scurse, s-au vehiculat două denumiri, „Fântâna dracului” („Erdegkuth”, „Ordogkut”), care s-ar datora unui: izvor de la marginea nordică a localității, ale cărui ape iarna erau calde, iar vara reci, și Treznea („Trezne” — 1733), provenind de la o casă mărghinășe incendiată de un trăsnet.

În revista „Școala Noastră”, I. Meseșianu, în articolul „Hoinăreală pe Meseș”, publicat în iulie 1937, notează: „O priveliște care n-o pot uita! Jos în vale înspre Ardeal zăresc adăpostită între livezi de pruni, pitoreasca comună Treznea”... Într-adevăr, poziția localității, situată la marginea coloanei Apusenilor, într-un creuzet dominat de dealuri împădurite, brăzdate de văi săpate de cursul izvoarelor, favorizează o așezare ce își are ascendența anterioară momentului atestării, în vremurile dacice, mărturie fiind vestigiile romane, în special drumul pietruit de către legiunile romane, ce brăzdează și astăzi culmile Meseșului, care ducea la nu prea îndepărtatul Porolissum, unul dintre cele mai nordice puncte strategice ale imperiului.

Săteni pașnici, truditori, preocupați de agonisela de mâine, credincioși, respectându-și morții ce se

odihnesc în cele patru cimitire, păstrători ai tradițiilor, cultivându-și portul strămoșesc și obiceiurile, cu horele și cimiliturile ce se auzeau la nunțile fastuoase, colindele și stelele ce se derulau cu prilejul Crăciunului, ouăle și cozonacii ce nu lipseau de pe mese în zilele de Paști, sărbătoarea Sântămăriei, cu pelegrinii ce traversau satul în drum către mănăstirile unde se rugau, șezătoarele de iarnă cu nelipsitele furci pentru tors, războaiele de țesut, cânepiștile și mirosul tipic din perioada zdrobitului, iată câteva aspecte ce defineau localitatea. Dar nu numai atât, turmele de oi și vaci, bivoli aflați în număr mare în ogrăzi, zgomotul pe inserat produs de puhoiul de porci ce alergau pe ulițe către cotețele cu hrana care-i aștepta, măgărușii celor săraci, căruțele trase de cai, carele cu boi, împodobite cu șterguri în zilele de sărbătoare...

Ogoarele semănate cu grâu și porumb, fânețele și pășunile, livezile ce fumizau materia primă pentru nelipsita pălincă, cârnați, caltaboșii, plăcintele, mămăliga cu jumări, balmoșul, piroștele și câte altele, făceau parte din viața cotidiană, definind profilul țăranilor. Clopurile, zadiile, năframele, cojoacele, gacii și opincile, ca și alte componente, alcătuiau garderoba treznenilor. Nu poate fi scăpată din vedere hora din duminicile și sărbătorile de peste an, și nici lavițele întinse și solide, tăiate din lemne seculare ce se găseau în mijlocul satului, unde bătrânii așezării și bărbații se așezau și luau parte la cititul gazetelor, pentru a fi la curent cu evenimentele globale, dar și la comentarea celor mai recente întâmplări și situații din colectivitate.

În Treznea, situată la 15 kilometri de Zalău, se ajungea mergând cu căruța pe drumul pietruit ori pe jos, folosind și cărările împădurite de peste Meseș, îndeosebi în ziua târgului, sâmbăta dimineața. Către seară, asistai la o defilare a țăranilor și țăranșilor cu desagile pe umăr, împovărați de oboseala drumului. Nu pot fi uitate chemările clopotelor din turnul bisericii, ce anunțau sărbătorile, ce invitau credincioșii la slujbele religioase, ce vesteau morții și însoțeau conducerea la groapă, incendiile, pericolele naturale iminente.

Plugul, sapa, coasa, furcoiul, grebla, lădoiul, butoiul, tocitoarea – cada și multe alte ustensile, devenite astăzi rarități, dacă nu chiar dispărute, într-o vreme ce abia se familiariza cu aparatul telefonic, existent nu în casele de chirpici. unde lutul era obișnuit, ci numai la primărie, iar aparatele de radio cu lămpi, doar în câteva locuințe ale intelectualilor satului. Nu am uitat războiul de țesut, întâlnit iarna în toate gospodăriile, deoarece pânza continua să fie materia de bază pentru croitoria casnică, de asemenea, horincia, unde se fierbeau

prunele roșii fermentate, pentru dotarea cu nelipsita pălincă. Multe ar mai fi din reținut din viața patriarhală menținută până în primele decenii ale secolului al XX-lea, după care survin schimbări radicale în toate planurile, dispărând unul câte unul din obiceiurile și felul de trai de până atunci, începând cu materialele de construcție ale locuințelor, arhitectura ce nu se mai rezuma la casa acoperită cu paie cu două încăperi și tindă, afectând până și hora duminicală care va cădea în desuetudine.

Oricum, am apucat să văd și să cunosc cadrele existențiale menținute din MOȘI și strămoși. Se mai pot semnala o mulțime de alte aspecte, nu în ultimul rând faptul că pe văile din Treznea funcționau șase mori de apă, unde bucatele se măcinau, și toate lucrau de dimineața până noaptea târziu. În aceeași ordine de idei, funcționa și „Moara de foc” a lui Mendela, care se urnea datorită uriașului cazan cu aburi, ce funcționa datorită lemnului din belșug, ce ardeau neconținut, urnind mecanismul ce producea uleiul din sâmburii de floarea-soarelui și bostani, ca și dispozitivele complexe de măcinat grâul și mălaiul. Nu am pomenit râșnițele unde se făcea păsatul din boabele de porumb, necesar pentru mămăligă, balmoș, piroște și, nu în ultimul rând, pentru hrana animalelor și păsărilor...

Nu pot fi uitate păsările din curte, cârdurile de găște și rațe, care umblau nestingherite pe ulițe, venind spre case sau îndreptându-se spre anumite zone ale văilor, unde pescuiau și se scăldau; nici tăurile ridicate de copii în zilele toride ori derdelușurile iernilor favorite pe dealuri, de unde se porneau săniuțele strivite de nerăbdătorii copii, ce chicoteau nestăvilite. Dar stupii de albine, roiurile acestora și vâlva pe care o stârneau. Ce vremuri! Ce viață tihnită! Aceasta nu înseamnă că traiul era ușor, lipsit de griji, de durere și suferință. Mureau oameni (mureau și animale), care se jeleau cu lacrimi amare. Amărăciune provocau concentrările și, apoi, veștile ce soseau de pe front...

Ar trebui să mă refer, măcar fugitiv, la rânduielile statornice în conviețuirea sătenilor, respectate cu strictete, dar nu mai găsesc răgazul necesar. Foarte succint, totul se derula potrivit indicatorului solar, deoarece ceasurile erau rare, totul se măsura, de la răsăritul soarelui și până după asfințit, sătenii munceau din greu, prețuind timpul. Să mai zicem că Treznea se prezenta ca o așezare venerabilă, cu ridicat potențial uman, social și economic. Totul se efectua în interiorul acesteia cu rost, oamenii roiau precum albinele, ulițele păstrau vechile denumiri: „În sat”, „Răchițele”, „Vale”, „Din jos”, „Fundătură”, „Stupătoare”, „Măgura”, „Măguricea”, „Făget”...

Populația majoritară a comunei erau românii, circa 20 de familii, unguri, evrei, țigani, chiar și un slovac, trăind într-o deplină armonie, fapt de natură să nu se întrevadă animozități. Și totuși, evenimentele petrecute au contrazis o atare situație. Sătenii au demonstrat, în general, echilibru, înțelegere, lipsa ranchiunelor și a sentimentelor de intoleranță. Au existat momente când tensiunile au căpătat relief și

au apărut contradicții, generate de formele de proprietate, sărăcia fiind una dintre principalele cauze ale unor asperități, grefate pe privațiuni economice. Pâinea de toate zilele se câștiga cu multă sudoare, nu toți anii ofereau recolte îmbelșugate. Reformele agrare survenite după 1918 au căutat să corijeze ceea ce părea flagrant în raporturile de proprietate, pricinind acumulări de neîncredere, revoltă și ură. Se cere știut că, în anii dominației austro-ungare, din câte am aflat, un mănunchi de proprietari unguri au deținut imensa parte a teritoriului așezării, foarte întinsă ca suprafață.

La cumpăna secolelor XIX-XX, tineri săteni români, nevăzându-și ameliorată situația agrară și beneficiind de voință și putere de muncă, au ales calea emigrării în Statele Unite ale Americii, unde s-au angajat la firme de exploatare a zăcămintelor, ca și la companiile constructoare a căilor ferate. La finele Primului Război Mondial, după ce acumulaseră, printr-o economisire drastică, trăind în condiții austere, s-au reîntors acasă, decizi să-și întemeieze familii și să investească în pământurile pe care proprietarii unguri le vindeau, deoarece nu se împăcau cu gândul să viețuiască sub stăpânire românească. Astfel, a devenit posibilă schimbarea raportului de proprietate, într-un anumit sens. Din muncitori americani, câțiva sătenii români repatriați, precum Dumitru Sălăjan-Mitruț, cumpărând pământ, s-au îmbogățit, și datorită hărniciei lor, și-au încropit gospodării prospere. Adevărat, nu toți treznenii întorși din America cu dolari au fost avantajați de soartă. Cei care și-au schimbat dolarii în țară au avut șansă, însă cei care i-au schimbat deîndată după debarcarea în Italia au pierdut totul, deoarece noii bani s-au devalorizat în circumstanțele postbelice. Marea parte a teritoriului agricol și forestier al Treznei a rămas însă în mâinile grofului Bay Francisc, pe domeniile căruia lucrau o bună parte dintre sătenii români nevoiași. Acesta deținea și o clădire somptuoasă pentru acele timpuri, aflată în mijlocul unui parc îngrijit. Totodată, a încercat să exploateze resursele carbonifere locale, pe care le-a supraestimat. Poseda nu numai turme de bovine, îngrijite tot de sătenii români, dar și mașini luxoase, care alergau în mare viteză pe drumul prăfuit și neasfaltat de atunci.

În mijlocul comunei tronează majestuos Biserica ortodoxă, construcție ce iradiază luminozitate prin albul imaculat care o caracterizează, și Școala primară, cu a sa clădire masivă și determinantă, opuse prin poziția lor, poziționate pe un dâmb, și departajate de drumul județean. Pășind în curtea Bisericii ortodoxe, erai întâmpinat de o cruce înaltă și sculptată din lemn, ce avea basorelieful și scene pictate. Aceste două edificii beneficiau de o oarecare înălțime, prin lucrările care au fost necesare pentru înălțarea și stabilizarea terenului, cu parapete, la care au trudit în mod voluntar sătenii, cu utilajele de tracțiune de care dispuneau. Alături se afla și Biserica reformată, dotată cu o mică orgă, iar peste drum Primăria și sediul etajat al locuinței familiei notarului. Impozant se dovedea frasinul falnic de

la intrarea în școala unde și-au făcut educația atâtea generații de copii.

Nu trebuie omise cele două prăvălii, bine aprovizionate, deținute de frații Bercovics: Mendela și Abăla. Cât privește ogrăzile locuitorilor, dispuse pe văile Treznei, acestea erau bine dotate, pe lângă casa de locuit, dispuneau de șură-grajd, cotețe și stupar pentru albine și, uneori, toalete. Nu lipseau fârciturile de fân și de paie, destinate hranei animalelor.

Foarte puține informații se păstrează relativ la trecutul istoric al comunei. Este totuși de știut că a existat o mănăstire pe culmea Măgurei, deal masiv, împădurit, unde călugării români scriau, probabil copia, cărți religioase, pe care le răspândeau. Date concrete despre asemenea cărți nu se cunosc. Mai apoi, sunt indicii că în vremea răscoalei de la Bobâlna și locuitorii Treznei au fost antrenați. În mod cert, răbufneau nemulțumiri accentuate privind lipsa drepturilor românilor, aflați sub opresiunea ungurească, atât în anii revoluției pașoptiste, cât și în anii derulării luptei memorandiștilor, știindu-se că învățătorul Ilie Gog, bunicul meu, propaga manifestele ce conțineau doleanțele înscrise

în această platformă. Mai apoi, sătenii s-au agitat și au militat pentru idealurile Unirii cu Patria-mamă, preotul Remus Roșca din Treznea aflându-se pe listele participanților la Marea Adunare de la Alba Iulia, fiind și ales Senator. Aceste date, ca și alte bogate informații, se găsesc în recenta monografie a comunei Treznea, datorată ziaristei Ileana Petrean-Păușan.

Este interesant de știut că, la începutul deceniului al patrulea din trecutul veac, corifeii comunei desfășurau munci intense pentru emanciparea și dezvoltarea social-economică a sătenilor, precum preotul Traian Costea, care locuia în casa parohială, învățătorul director Alexandru Coșuțiu, autorul unei relatări monografice a localității, inserată în revista „Școala Noastră”. Atunci, la primărie funcționau patru angajați: notarul, primarul, secretarul și omul de serviciu, căruia îi revenea și umblatul cu goarna ori toba pe ulițe, vestind poruncile stăpânirii.

**Fragment din cartea acad. Octavian Lazăr Cosma, „Spinii din buchetul memoriilor”, volumul 1, Editura Academiei Române, București, 2019, pp. 15-19.*

Cetățeanul de onoare după 40 de ani

Alexandru JURCAN

Tot timpul mai există revelații... Acum e filmul argentinian *Cetățeanul de onoare*, regizat de Mariano Cohn și Gastón Duprat. Mult timp am evitat să-l văd, din cauza titlului, iar acum, după vizionare, îmi sun prietenii și îi rog să vadă urgent filmul. Satiră, umor negru, dramă, comedie, cinism, ceremonii grotești, tristețe și singurătate – totul excelent orchestrat, cu o viziune crudă și tandră în același timp.

Să-mi domolesc entuziasmul, să mă ordonez... Vedeți scena cu cele trei capete de miel de pe tava culinară. Cum sunt? Surâzătoare, în moartea lor prăjită. Ar putea fi o metaforă filmică, deoarece tot ce vedem în continuare păstrează o privire oximoronică.

Daniel Mantovani a plecat din orașelul argentinian Salas acum 40 de ani. E scriitor și mereu se inspiră din locul de baștină. Zice că „personajele mele n-au reușit să plece de acolo, iar eu n-am putut să mă întorc”. După ce a primit premiul Nobel (Borges nu l-a avut, dar în ficțiune, iată, îl are un compatriot de-al său!), își pierde inspirația, refuză conferințe, evenimente, dar răspunde invitației din Salas... să fie declarat cetățean de onoare. A făcut bine că s-a dus acolo unde personajele sale au anumite corespondențe cu locuitorii?

Efectul de real e asigurat de alura de documentar, de reportaj. E filmat cu camera pe umăr, în maniera

Dogma. Daniel cel dezabuzat va găsi la Salas ignoranță și brutalitate, va traversa un coșmar kafkian, cu mersul unui albatros baudelairian. Nu și nu, el nu vrea să accepte regulile jocului, traversând calomniile și ostilitate grotescă. Știe el că nimeni nu-i profet în satul lui? Spre final le va spune... „sper să rămâneți o societate ipocrită”.

A reîntâlnit-o pe Irene, pe care a iubit-o atunci... Căsătorită. Copii. Soțul nu are resentimente, îl invită la cină. O să vedeți în ce se transformă acest personaj, care vrea să frizeze perfecțiunea. Ați observat? Face ce face să nu povestesc, să nu spun, să las stânca surprizei neatinsă. Ba vă spun cum a debutat sosirea lui Daniel la Salas. Au trimis de la primărie o mașină spre capitală. O rablă cu un șofer supraponderal și bizar. Fără telefoane, au stat o noapte în mașina defectă. Au făcut foc cu cărțile scrise de Daniel. Șoferul a mai rupt o carte, că nu avea hârtie igienică la tufă. Râsu-plânsu! Însă momentul e premonitoriu pentru șederea la Salas.

Scriitorul a câștigat, el are ultimul cuvânt, i-a revenit inspirația, adică a folosit totul pentru cartea *Cetățeanul de onoare*. Știe că un scriitor e narcisist, că are nevoie de hârtie, creion, înfumurare, egocentrism. În rolul lui Daniel joacă Oscar Martínez. Prestația sa excelentă a fost recompensată la Veneția cu cupa Volpi.

„Pillole di saggezza latina ad uso quotidiano”

Gheorghe MOGA

Am dat acest titlu însemnărilor noastre pentru același motiv pentru care latinistul Gian Domenico Mazzocato l-a dat drept subtitlu cărții sale *Ipse dixit*: lămurește asupra conținutului cărții. Nu avem de-a face cu un dicționar de maxime latine, ci cu expresii și locuțiuni frecvente în limbajul cotidian. De altfel și structura cărții este una aparte. Într-un preambul „anti-istoric” („dacă istoria ar fi fost făcută din «dacă»”) i se propune cititorului să-și imagineze că în Roma nu s-ar regăsi nici Colosseumul, nici arcurile de triumf, nici termele lui Caracalla, nici San Pietro, nici... Această imagine alternativă și paralelă ar fi devenit posibilă, dacă Hannibal, după victoria de la Cannae, și-ar fi continuat drumul spre Roma. Cum însă istoria nu se face din ipoteze, Roma a rămas pentru un mileniu capitala unui imperiu mondial și în limba locuitorilor ei s-au scris capodopere; iar despre pericolul iminent de altădată vorbește doar expresia *Hannibal ante portas* sau *Hannibal ad portas*.

Autorul subliniază deseori ideea că latina nu este o limbă moartă: „Limbile nu mor. Mai mult, acestea evoluează, se transformă dar își conservă propriul spirit” (p. 21). În spatele îndemnului *non osate dire lingua morta* (nu îndrăzniți a vorbi despre o limbă moartă) stau câteva argumente. Mai întâi, existența limbilor romanice: „noi (italienii) vorbim latina așa cum vorbește latina un locuitor din Paris, Madrid, Lisabona și București”. Un alt argument îl constituie prezența termenilor latini în filozofie, drept, știință, medicină, meteorologie, ba chiar și în comerț. Vine firesc vorba despre soarta cuvintelor latine în engleză. Unele cuvinte engleze sunt identice cu cele latine inclusiv prin pronunție: *sponsor* (derivat de la verbul *spondeo* „a se face garant”, *monitor* (derivat al verbului *moneo* „a învăța” apare folosit în câteva publicații din secolul al XVIII-lea). „Furat” din latină este și engl. *tutor* (derivat al verbului *tueor* „a proteja, a avea grijă”). Alte cuvinte latine au intrat în limbajul comun după ce au fost modificate semantic sau fonetic în engleză: lat. *aut-aut* „sau-sau”, care indică o alegere între două variante de acțiune devine, uneori, în scris *out-out* „afară-afară”, o expresie fără sens, produsă de faptul că lat. *aut* și engl. *out* au aceeași pronunție.

Partea a treia a cărții (*Il „latinorum” dalla A alla Z*) prezintă cuvinte latinești aparținând aceluiași câmp semantic. Bunăoară, din câmpul semantic *salute* (sănătate) rețin atenția autorului termenii: *salus*, *angina pectoris*, *capsula* (diminutiv al lui *capsa* „cutie”, deci literal *cutiută*; de la capsula conținând medicamente lichide sau pulbere, s-a ajuns, în timp, la... capsula spațială), *cellula*, *ictus* (cu sensuri în medicină, în muzică și în fonetică), *libido*, *placebo* (formă de viitor), *virus* (însemnând în latină *venin*; despre o imagine care se propagă cu mare viteză în rețea se spune că este virală), *vulnus* (cu sensul original în latină de rană).

Ultima secțiune a cărții (*Una frase per ogni occasione*) cuprinde în ordine alfabetică, o lungă serie de proverbe,

locuțiuni, citate, unele folosite în limbajul cotidian într-o formă aproximativă, fiindcă nu li se cunosc de către vorbitor forma originală și sensul. Se înțelege că majoritatea acestor ziceri se regăsește în dicționarele de profil. Autorul le adaugă precizări privind variantele gramaticale, domeniul în care au fost folosite inițial, filmele/cărțile în ale căror titluri se regăsește cuvântul/expresia din latină. De pildă, filmul realizat de Clint Eastwood în 2009, intitulat *Invictus*, își trage numele din latinescul *invictus* „care n-a mai avut înfrângeri”, termen făcut cunoscut prin titlul unei poezii aparținând poetului englez William Ernest Henley (1888), poezie îndrăgită de Nelson Mandela în timpul captivității.

In extremis „în clipa morții” provine din limbajul dreptului canonic. Astăzi folosim expresia (prezentă deseori în comentariile sportive) pentru a spune că un fapt s-a petrecut în ultimul moment. Ajungem și la expresia care dă titlul cărții. *Ipse dixit*: „E tocmai el cel care a spus-o” apare în *De natura deorum* a lui Cicero: autorul face referire la filozofia pitagoreică care erau obișnuite să folosească această expresie citându-l pe Pitagora, suprema lor autoritate. *Ipse dixit* e o formulă folosită și astăzi atunci când, într-un discurs, se vrea evidențierea corectitudinii propriilor opinii, citând cuvintele cuiva considerat autoritate a materiei tratate în discurs. Totodată, cuvintele pot fi folosite și în sens ironic pentru a arăta că cineva se supune, indiferent de eventualele critici, autorității „maestrului”: „*Dacă o zice el, atunci nu se discută*”.

Încercarea noastră de a trezi curiozitatea tinerilor pentru spiritualitatea latină, prin prezentarea unor cărți de cuvinte celebre, are șanse puține, fiindcă se situează contra curentului. Aceștia repetă, fără să știe, celebra frază „antilatină”: *Ce vrei să fac eu cu latinismele tale?*, frază pe care Manzoni o pune în gura lui Renzo (personaj din romanul *Logodnicii*) ca răspuns la lunga enumerare a impedimentelor prevăzute de dreptul canonic (*error, conditio, votum, cognatio, crimen*), prin care Don Abbondio încearcă să-l convingă să renunțe la căsătorie.

Poate ar trebui început cu altceva, să zicem cu... mărcile de mașini: sub numele râvnitei mărci suedeze *Volvo* descoperim persoana întâi singular a indicativului prezent de la verbul *volvere* „a se roti”, a se învârti” (din aceeași rădăcină provine și substantivul *volum*). Fondatorul firmei *Audi*, August Horch, având unele rețineri în privința denumirii propriei mărci, se consultă cu un amic, Franz Fikentscher, al cărui copil „multo bravo in latino” îi sugerează să înlocuiască cuvântul Horch (care în germana veche este imperativul verbului *horchen* „a asculta”) cu imperativul verbului corespunzător din latină *audio*, deci *audi* (din aceeași rădăcină se trage și neologismul *audit*). Astfel de informații precum cele culese din subcapitolul *Il latino fa brand* vin să întărească ideea că folosim expresii și cuvinte latine în toate zilele, le citim pe pereții instituțiilor și, uneori, le căutăm înțelesul.

Filmografiile Simonei

Nobody knows I'm here (2020)

Simona ARDELEAN

Gen: dramă/musical

Durată: 131 m

Regizor: Gaspar Antillo

Scenariști: Gaspar Antillo, Josefina Fernández, Enrique Videla

Roluri principale: Jorge Garcia, Lukas Vergara, Millaray Lobos

Filmat în: Chile

Limbi vorbite în film: spaniola, engleza

Nominalizări și premii: A câștigat la Tribeca Film Festival premiul de debut pentru *Cel mai bun regizor (Best New Narrative Director)* în 2020.

Urmărind filme, mi se pare că sar uneori ca într-un șotron, dintr-un univers imaginar trasat cu creta într-altul. Dacă ultima dată am scris despre unul din filmele de Hollywood, care trata tema destinului în maniera clasic americană, iată că acum mă mut puțin mai la sud, în Chile, pentru un film care are un miez similar. Atunci când Bлага vorbea despre infinitul spațiului nostru ondulatoriu, el definea o constantă caracteriologică implicită. În cazul acestor două spații americane (nord și sud), o diferență de nuanță existențială se poate simți și prin această punere în abis a unui exemplu de pelicule, cu toate că rolul protagonistului este jucat de Jorge Garcia, un actor american, cu origini chiliene, cunoscut pentru rolurile sale din serialele *Alcatraz* sau *Lost*.

Iată-l aici în rolul lui Memo, un tânăr care-și trăiește destinul fabricat de ceilalți la o fermă de oi, alături de unchiul său, Braulio, ascunzându-se de privirile curioase ale celor care l-ar putea recunoaște. Morocănos, scump la vorbă, deplin introvertit, Memo se mișcă prin cadru de parcă pe

spinarea sa uriașă ar purta o povară covârșitoare. Spectatorii văd pașii târșiți ai unui uriaș-copil care trăiește în umbra unui trecut pe care filmul îl desface, coajă cu coajă ca pe o portocală. Desfășurarea filmului e lentă, plină de pauze descriptive, în care alternează imagini ale unei naturi sălbătice, dar incredibil de frumoase și interioare crude ale halei de lucru sau casei-cochilie în care trăiește cheratinos. Dacă tonurile tuturor acestor elemente pomenite anterior sunt tonuri reci de vânturi aspre și ploii, atunci culorile filmului vin, spre surprinderea inițială a spectatorului, din fanteziile protagonistului care ca un miez magmatic se întorc la reprezentațiile scenice pe care acesta, în copilărie le susținea. Costumele paietate, luminile de scenă și interpretarea melodiei care dă titlul filmului par reminiscențe ale unui Peter Pan care nu și-a putut asuma eșecul. Numai că deducțiile inițiale ale ochiului din afara peliculei se spulberă atunci când în scenă intră Marta (Millaray Lobos), o localnică atipică și curioasă, care-i este alături atunci când Braulio, unchiul său e internat în spital.

Aflăm că insuccesul copilului de odinioară e cauzat de ipocrizia unui public care dorește să asocieze unei voci minunate un corp pe măsură, iar produsul hibrid, bicefal este, în același timp, și o atrofiere afectivă a unui tată lacom, care vinde fără muștrări de conștiință vocea propriului fiu. Unii dintre spectatori ar putea să-și amintească de *Cyrano de Bergerac* cu acest prilej, pentru că filmul succintă trimiteri intertextuale. Insigna cosmonautului pe care Memo o vede pe haina Martei e, în egală măsură, atât un liant între omul

de acum și copilul de odinioară, cât și un simbol al unor aspirații prea înalte, neîmplinite sau un semn că lucrurile se desfășoară uneori pe un alt palier al realității, ca în cazul scenei în care eroul se prăbușește în propria vomă plină de sclipici (o imagine coafată a unui trac de scenă/obsesii maniacale).

Pot trauma și vinovăția să ne modifice destinul? Poate destinul să fie doar o acceptare resemnată a unor decizii impuse de alții? Sau poate că revolta furibundă împotriva acestor decizii e inutilă într-o lume care nu e pregătită să accepte alternativele? Acestea sunt doar trei dintre întrebările pe care vizionarea peliculei le ridică. Dar interogațiile se așază pe un portativ muzical minimalist oferit de Carlos Cabezas, al cărui strigăt de ajutor răzbate dincolo de ecran.

Filmul poate fi vizionat în regim de streaming pe Netflix, unde se pierde printre filme de box-office, într-o modestie nemeritată.

Reeditări filmice (XXXIV)

Ioan-Pavel AZAP

Domnișoara Christina (1)

În anii '90, Studioul de Film al Televiziunii Române a fost un adevărat refugiu pentru regizori, debutanți sau consacrați. Astfel, la amintitul departament au realizat filme cineaști precum: Alexa Visarion (*Vinovatul*, 1991), Viorel Sergovici (*Domnișoara Christina*, 1992; *Șarpele*, 1996), Jon Gostin (*Spovedania*, 1994), Mircea Veroiu (*Scrisorile prietenului*, 1995), Malvina Urșianu (*Aici nu mai locuiește nimeni*, 1995), Nicolae Mărgineanu (*Capul de zimbbru*, 1996), Sinișa Dragin (*Lunga călătorie cu trenul*, 1997), Alexandru Maftei (*Fii cu ochii pe fericire*, 1999) ș.a.

Asupra unuia dintre aceste filme ne vom opri în rândurile ce urmează, anume *Domnișoara Christina*, adaptare de Viorel Sergovici [1], după nuvelela omonimă a lui Mircea Eliade, pe un scenariu de Florica Gheorghescu, Adriana Rogovschi și Viorel Sergovici. (O a doua adaptare, pentru marele ecran de această dată, va fi realizată de Alexandru Maftei, după un scenariu propriu, în 2013.) „Alături de *Golia* lui Ionel Teodoreanu și *Baletul mecanic* al lui Cezar Petrescu, *Domnișoara Christina* este unul din puținele noastre romane fantastice – specie rară, de altfel, și în alte literaturi” [2]. Fantasticul este o *rara avis* și în filmul românesc. Până în 1989, dar nici după 1990, filmul de gen nu a „răbufnit”, putem aminti, după numărătoarea subsemnatului: *Înainte de tăcere* (Alexa Visarion, 1978, adaptare pe un scenariu propriu, după nuvelela *În vreme de război* de I.L. Caragiale), *Ochi de urs* (Stere Gulea, 1983, adaptare pe un scenariu propriu, după nuvelela cu același titlu de Mihail Sadoveanu), *Moara lui Călifar* (Șerban Marinescu, 1984, adaptare pe un scenariu de Valeriu Drăgușanu, Radu Aneste Petrescu și Petru Maier Bianu, după nuvelela cu același titlu de Gala Galaction) și *Hanul dintre dealuri* (Cristiana Nicolae, 1988, adaptare pe un scenariu propriu, după povestirea *La hanul lui Mânjoală* de I.L. Caragiale). De aici, un prim merit al filmului lui Viorel Sergovici: acela de a aborda un gen nu prea frecventat de către cineaștii români.

O altă calitate, pe lângă abordarea filmului de gen [3], a *Domnișoarei Christina* este distribuția, în parte bine aleasă, deși nu toți actorii sunt exploatați pe măsura potențialului lor. Remarcabilă este alegerea Mariane Buruiiană [4] pentru rolul titular: amestec de fragilitate și perversiune, de candoare și ispită, de inocență și fascinație erotică. Și Irina Petrescu este

convingătoare în doamna Moscu – absentă, pierdută într-o lume care are prea puțină legătură cu realitatea imediată, faptică. Medeea Marinescu izbutește o compoziție demnă de reținut în rolul Siminei, nepoata (malefică?) a defunctei, fascinată și acaparată de spiritul Christinei. Dragoș Pâslaru – profesorul Nazarie, pasionat aproape obsesiv de arheologie – este corect și atât. Cum din păcate doar corect este și Adrian Pinte, în Egor Pașchievici, cel pe care Christina și-l dorește ca iubit în eternitatea ei dintre lumi. Datele fizice ale actorului – focul mocnit din privire și o tensiune înăbușită în gesturi și atitudine – salvează personajul de la o nemeritată platitudine. Din păcate, ansamblul este subminat, printre altele, de folosirea abuzivă a comentariului din off, aproape fiecare personaj având ieșirea lui la rampa... audio, ceea ce denotă lipsă de imaginație, sărăcie a mijloacele de expresie cinematografică.

Inegal, pe alocuri de un patetism desuet, *Domnișoara Christina* este o ilustrare cuminte a prozei omonime de la care pornește. De altfel, nici celelalte ecranizări după Mircea Eliade – fie că este vorba despre cineaștii români sau străini [5] – nu reușesc să fie nu atât profunde, cât măcar la fel de captivante precum prozele din care se inspiră mai mult sau mai puțin fidel.

[1] Viorel Sergovici (1947-2012) a fost operator de imagine și autor de filme pentru televiziune, documentare și de ficțiune.

[2] Sergiu Pavel Dan, în Ion Pop, coordonator, *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. I, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000, p. 324.

[3] Conacul văduvei Moscu din Câmpia Dunării este locul unde se întâlnesc actanții dramei: doamna Moscu și cele două fiice ale sale, Sanda și Simina și cei doi invitați ai casei: pictorul Egor Pașchievici și arheologul Nazarie. Dar casa se dovedește a fi „locuită” de strigoii domnișoarei Christina, sora doamnei Moscu, ucisă de țărani în timpul răscoalei de la 1907, care face o pasiune pentru Egor, pe care vrea să-l atragă în lumea ei malefică. În final, Egor se eliberează, și o eliberează și pe domnișoara Christina, recurgând la înfigerea unui țăruiș în inima cadavrului. Locul se purifică prin incendierea conacului.

[4] Aflată la ultimul ei rol în film, înainte de a se dedica monahismului, precum Dragoș Pâslaru câțiva ani mai târziu.

[5] Din câte știm, Dan Pița (*Eu sunt Adam!...*, 1996) sau Paul Vlad Cristian (*La țigănci*, 2007), adaptări după *La țigănci*, ori Nicolas Klotz (*La nuit Bengali*, Franța, 1988, adaptare după *Maitreyi*).

Haken – Virus

Daniel MUREȘAN

În jurul meu plutesc amintiri plăcute ale unor zile mai fericite, în mintea mea răsună dulcile cuvinte rostite de demult. Toată această molimă mă îndeamnă să mă adaptez la anumite lucruri, dar adeseori simt nevoia de evadare, să mă bat cu bulgări de zăpadă și să mă las să cad în omătul pufos. Văd umbre pe aproape toate chipurile întâlnite, simt peste tot trecutul nostalgic; trecutul există, prezentul a devenit gol, nu mă simt legat de el prin niciun sentiment. Deși e vară, totul mi se pare umed și cețos. Adeseori vreau să iau cu mine umbrela, pentru orice eventualitate, deși e clar că nu o voi folosi. Parcă îmi e greu să deosebesc orele zilei de presupusul cenușiu al amurgului. Mă obsedează vremea mohorâtă și antipatică, la fel cum pe stradă aproape toți oamenii îmi par mohorâți și antipatici. La fel rafturile cu discuri și cărți, ce par că își trag cu greu răsufierea, iar eu fug după o pătură ce le va da puțină căldură.

Și în toată această demobilizare, apare Haken cu albumul *Virus*. Brrr, am spus la început, asta ne mai lipsea. Dar piesele erau scrise înainte de molimă, lansarea s-a amânat și probabil a dat titlul albumului. Da, e clar – Haken sunt virusați de prog-metal. Ascultând discul, mi-am dat seama că are versuri mai profetice decât ar trebui să fie vreodată. Melodiile sunt mult mai prog decât pe ultimul album *Vector*, o adevărată bijuterie șlefuită de maestrul Haken. La început, mă temeam că trupa va urma traseul alunecos de la symphonic metal. Sau, Doamne ferește, derapajele pop ale lui Steven Wilson. Din fericire, nu am fost dezamăgit. Albumul are o intensitate ce nu o găsim pe discurile precedente, se simte maturitatea și abilitatea în aranjarea pieselor. Avem de toate – aranjamente elaborate, pasaje melodioase, secțiuni ritmică de zile mari; dar toate pe un schelet progresiv aseasonat cu vocea magnifică a lui Ross Jennings. Găsim melodii robuste ca „Prosthetic” sau tonuri mai estompate precum „Canary Yellow”. Totul este încununat de „Invasion”, o cucerire a muntelui numit progresiv. Seria „Messiah Complex” e o mostră de tehnicitate a instrumentiștilor, pe care cred că sunt invidioși mulți corifei ai genului.

Virus e un adevărat tur de forță al genului progresive-metal, pe care numai Haken îl poate produce. Albumul îmi dă credința că genul mai are viață și viitor. Viitorul cred că va confirma afirmația mea. Până atunci, bucurați-vă de muzică!

Tracklist:

1. *Prosthetic*
2. *Invasion*

3. *Carousel*
4. *The Strain*
5. *Canary Yellow*
6. *Messiah Complex I: Ivory Tower*
7. *Messiah Complex II: A Glutton for Punishment*
8. *Messiah Complex III: Marigold*
9. *Messiah Complex IV: The Sect*
10. *Messiah Complex V: Ectobius Rex*
11. *Only Stars*

Inside Out Music 2020

Componentă:

Ross Jennings – voce
 Richard Henshall – chitară, clape
 Raymond Hearne – baterie
 Charlie Griffiths – chitară
 Diego Tejeida – clape
 Conner Green – bass

Discografie Haken:

Aquarius (2010)
Visions (2011)
The Mountain (2013)
Affinity (2016)
Vector (2018)
L-1VE (2018)
L+1VE (2018)
Virus (2020)

Solilocvii inutile

Ioan F. POP

Ne citim sporadic eurile heteronimice, neglijându-le pagină cu pagină. Pactizăm cu tot felul de umbre fractalice care abolesc timpul, cu cele care îl lasă în urmă sau i-o iau înainte. Scriem cu speranța că vom brăzda zarea cu slova noastră, că tăcerile se vor întoarce ca niște fii risipitori din nou în cuvinte. Scriem ca și cum toate acestea ar putea constitui un petec de realitate. Scriem cu o mână din viață și cu o alta din vis.

*

Dacă și Cristos și-a permis un mic puseu de revoltă, să ne fie îngăduit și nouă un binecuvîntat moment de mînie împotriva cîte unui intrus a cărui rațiune de a fi este ura, abjecția, răul făcut cu gîndul, cu vorba și cu fapta. Să ne fie permis să nu (mai) întoarcem mereu și celălalt obraz, ci, cu o vorbă a cuiva, să-i „pocim mutra” inclementului avorton humanoid. Căci dacă Dumnezeu permite răul în variante umane atît de degradate, să ni se permită și nouă să ne manifestăm deschis revolta, sîrba și disprețul. Căci mulți nu merită nici măcar *atenția* unor palme...

*

Răul, în cele trei ipostaze ale sale subliniate de Leibniz – *metafizică, fizică, morală* – rămîne o fundatură a gîndirii filosofice și teologice. S-ar putea ca răul să fie doar prețul plătit pentru libertatea umană, pentru ne-îngrădirea ontologică a ființei. Deși răul poate părea mai degrabă un gol al ființei, o non-ființare. Căci cu adevărat ființăm doar cît ne putem menține meliorist pe linia de plutire a binelui. Posibilitatea răului nu presupune *de facto* actualizarea lui. Nimeni nu ne obligă să facem răul. Numai omul poate transforma posibilitatea liberă a răului în necesitatea sa. Dumnezeu nu anulează răul, pentru că ar anula libertatea, ci încurajează opțiunea voinței de a alege binele în mod liber. „Tocmai faptul de a nu fi temei, ci libertate, face ca Dumnezeu să poată fi origine a răului fără să-i fie autor” (L. Pareyson).

*

O anomalie paradoxală: scriitorușul care nu citește, ci doar scrie, scrie, scrie... din toate rezervele neputinței și inculturii lui vindicative. Siluiește limba și veștejește cuvintele, punîndu-le să defileze stinghere pe întinsul paginii. Citește doar cînd scrie, după cum exultă doar cînd își descoperă, siderat, ilustrisimul nume coșat... *pe-o carte*.

*

Ideologiile, de orice natură, nu sînt decît forma cea mai atractivă și mai nocivă de organizare și exploatarea a prostiei. Bazate pe o asemenea resursă adictivă,

tentațiile lor teurgice rămîn etern vii, inepuizabile. Eternitatea prostiei le asigură temporaritatea puterii. „E tot mai limpede pentru mine nebunia și mai ales vinovăția, mîrșăvia activității politice, fățarnicia acestei activități” (L. Tolstoi). Tristă și amară constatare ideologică: în dictatură proștii sînt impuși, în democrație sînt aleși în mod liber. În rest, ei conduc neconștient lumea.

*

Unii, în manieră socratică, vor să pună întrebări, alții, în mod sofistic, vor să dea răspunsuri. Nu toți cei care pun o întrebare vizează neapărat un răspuns, după cum nici cei care dețin răspunsuri nu le raportează direct la o întrebare. Întrebarea, în multe cazuri, devine doar pretextul unui răspuns aleatoriu. Există întrebări goale și răspunsuri inutile. Există dialoguri care eșuează maieutic în noianul și eufonia cuvintelor. Mulți „se pricep la vorbire, dar nu la con-vorbire”, cu o remarcă kierkegaardiană.

În mod socratic, ar trebui să învățăm cum să învățăm că nu știm. Adică să ne însușim total învățătura propriei neștiințe, avantajul acestei inocentizării. Doar prin știință ajungi în mod riguros la ceea ce nu știi. Înțelepciunea nu e decît necunoașterea pusă la temelie ei, pasul, în gol, făcut spre ea însăși. A cunoaște înseamnă preponderent a înmulți numărul întrebărilor și a diminua numărul răspunsurilor. De fapt, prin „știi că nu știi nimic”, Socrate nu vizează capacitatea cognitivă, ci ironia și sarcasmul inerente oricărei forme de certitudine, chiar și în pura ei negativitate. (Aflăm de la Cicero că scepticul Arcesilaos chiar l-ar fi blamat pe Socrate pentru faptul că pretindea că nu știe nimic). Punctul cel mai înalt al gîndirii umane (sau abisalitatea ei) se realizează în paradoxul interogației socratice, prin constatarea că știe că nu știe. El este primul care testează limitele gîndirii umane bazîndu-se prioritar pe ceea ce nu știe. Știința acestei ne-științe e începutul și finalitatea oricărei abordări cognitive.

Așa după cum condiția de posibilitate a bolii e sănătatea, condiția de posibilitate a științei e ne-știința. Căci tot ceea ce știm, știm din rezervorul inepuizabil al ne-știutului. Știm pe măsură ce neștiința rămîne mereu întregă. Din știința absolută nu se mai poate pași decît în gol. În legătură cu puțința de a ști, Metrodoros din Chios duce afirmațiile într-un scepticism extrem: „Nimeni dintre noi nu știe nimic, nici măcar dacă știm sau nu știm, și nici măcar nu știm ce este a ști și a nu ști”.

20 de ani de la moartea poetului Ioan Alexandru

Un dialog cu Ion Pop realizat de Vasile George Dâncu

Domnule profesor, ați scris multe cărți despre literatura română. Vă rog să ne spuneți, pe scurt, care sunt caracteristicile neomodernismului poetic românesc, această paradigmă estetică din care face parte și Ioan Alexandru.

Am încercat să lămuresc această chestiune în introducerea la cartea mea *Poezia românească neomodernistă*, apărută în anul 2018 la Editura Școala Ardeleană. Pe scurt, formula „neomodernism” a fost lansată la noi în circuitul critic de Ion Bogdan Lefter, într-o teză de doctorat din 2001, *Recapitularea modernității*, unde propunea o periodizare a literaturii române în care numitul „neomodernism” era situat după epoca „realismului socialist”, zisă și „proletcultistă”. „Modernismul” ca atare fusese definit încă în deceniul al treilea al secolului trecut ca formulă novatoare inițiată de simbolism, acțiune de „emancipare a artei de contingentele ideologiei naționale și sociale și, mai ales, a formei artistice devenite neîncăpătoare pentru exprimarea unei sensibilități diferențiate”, cu o „notă... distinctivă (ce) stă în spiritul de contemporaneitate și de spargere a formelor tradiționale prin limbă, ritm, expresie figurată”. E. Lovinescu privilegia, cum se vede imediat, unghiul de vedere estetic asupra „artei”, o direcție de gândire cu apogeul în practica mallarméană a liricii, ce deplasa interesul dinspre contingentul istoric-social pe substanța verbală a textului și pe capacitățile sale de „sugestie”, pe „inițiativa cuvintelor” și armonizarea lor muzicală, într-un discurs poetic constituit ca pur obiect de limbaj sau vizând, cum va spune Ion Barbu, „frumosul necontingent”. De la Lovinescu încoace, modernismul s-a mai îmbogățit în nuanțe – criticul însuși recunoscuse, de pildă, „poezia de notație” a unui Camil Petrescu, mai degrabă „tranzitivă”, cum am zice astăzi; intrase în câmpul poetic și contestația avangardistă, nu fusese uitat nici expresionismul ca formă exacerbată a tensiunii spiritual-vizionare... Orientarea poetică respinsă era, în orice caz, cea numită „tradiționalistă”, de la 1900, respinsă astfel, ca retardată, și tematic (inspirație din lumea rurală, paseism...), și la nivelul tehnicilor verbale clasicizante. Instalarea regimului comunist spre anii '50, ce impusese dogmatic formula „realismului socialist”, cu tematică restrictivă dictată

de rețetele oficiale și un mesaj politic transparent, redus, practic, la comunicarea de lozinci propagandistice, contrazicea și interzicea toate achizițiile în materie de estetică a poeziei obținute de modernism, astfel încât, după „obsedantul deceniu” stalinist scriitorii făceau eforturi dramatice de recuperare a acestor câștiguri vitale pentru poezie. După 1956 și mai ales în scurta perioadă de „dezgheț ideologic” din anii '60, s-a afirmat o nouă generație lirică pentru care marile modele și exemple erau căutate în modernismul interbelic – la un Arghezi, Bлага, Barbu, Bacovia, acțiunea esențială fiind aceea de dezideologizare a discursului poetic și întoarcerea la o anumită autonomie a esteticului. Din acest unghi de vedere, noua direcție ar fi justificat în mare măsură sufixul „neo”, dar atribuirea lui în plină ofensivă a „generației optzeci”, promotoare a unei estetici mai degrabă neoavangardiste, cu „democratizarea limbajului”, atenția la faptul cotidian, deplasarea spre „tranzitivitatea” expresiei în concurență cu „transfigurarea” simbolică modernistă, a indus ideea unei desincronizări cu noile ritmuri ale vremii, de unde și calificativul de „tardo-modernism”, acordat acestei poezii. Nu putem intra acum în detalii și nuanțări, dar e de spus totuși că, în ciuda noilor sloganuri militante ale generației tinere a acelor ani, zisul „neomodernism” nu se reducea de fapt la simple reluări epigonice ale modelelor mari ale trecutului, ci promova talente noi, puternice, individualități creatoare inconfundabile. Pe de altă parte, e de reamintit observația esențială a lui G. Călinescu, după care așa-numitul „tradiționalism” era în fond tot o formă de modernism, deoarece, deși era interesat cu precădere de temele vechiului „tradiționalism” și de urmele civilizației și mentalității țărănești, uza de rafinamentele deja câștigate de istoria poeziei moderne. Întoarcerea, relativă, la „tradiții” era mai curând de ordin tematic, avea un caracter „programatic”, stilistic. În capitolul dedicat în cartea mea acestei parcele lirice am propus, de aceea, formula „tradiționalism actualizat”, sub care am crezut că îl pot situa și pe poetul Ioan Alexandru.

Care a fost contribuția lui Ioan Alexandru la cultura română?

E o întrebare la care e și ușor și greu de răspuns. Ușor, fiindcă numele lui Ioan Alexandru cred că e definitiv înscris printre cele mai proeminente ale genera-

ției sale lirice, iar contribuțiile lui la „cultura” acestui fragment de timp nu se reduc la scrisul poetic, altminteri foarte bogat. Ioan Alexandru a publicat și un număr important de texte cu caracter programatic, de atitudine civică, de promotor al revalorificării „izvoarelor” tradiționale ale spiritualității naționale. Provenind el însuși din lumea țărănească, a rămas profund marcat de modul de existență tradițional, cu conștiința destul de limpede a confruntărilor și tensiunilor cu noua civilizație ce marginaliza, oarecum prin forța lucrurilor, acest univers „conservator”, pe cale – de altminteri – de a se altera grav în noile contexte. A luat deci atitudinii de apărare a acestui depozit imemorial al tiparelor satului românesc pe care-l simțea periclitat, cu un fel de idealism neoromantic „herderian”, căutând să recupereze și să reafirme cât a putut mai bine și mai ferm încrederea în valorile transmise de înaintași. Acest „idealism” era, de fapt, mai curând unul al angajării pozitive și cumva optimiste în acest efort de recuperare, căci omul de cultură Ioan Alexandru era de fapt deplin conștient că o reală întoarcere spre filonul tradițional țărănesc nu mai era deplin posibilă. De aici, un anume dramatism, un patetism al textelor sale referitoare la lumea din care își trăgea rădăcinile. A și amplificat mult această implicare restauratoare prin susținerea pasionată a interesului pentru poezia antichității clasice, a tradus odele lui Pindar, a scris o teză de doctorat despre *Patria la Pindar și Eminescu*, a învățat greacă și ebraică, a comentat cu studenții și emulii săi texte fundamentale, de teologie și filosofie, ajungând și la cultura bizantină și la poezia ei, a unui Roman Melodul, de exemplu... La seminariile sale de la Universitatea bucureșteană glosele la asemenea texte aveau o cotă înaltă de implicare afectivă, îi fascinau pe mulți dintre studenți și publicul mai larg, cum ne spune, de pildă, Dan C. Mihăilescu în „eseul confesiv”, foarte empatic, pe care i l-a dedicat în 2015 (*Ce-mi puteți face, dacă vă iubesc?*, Ed. Humanitas). Însuflețit de ambiții eminesciene, a căutat, ca beneficiar al unor burse de studii germane, contacte cu filosofi de mare format ca Heidegger și discipolul său plecat din România, Walter Biemel, s-a mișcat și în preajma unui poet de renume francezului Pierre Emmanuel, a cărui operă a fost profund marcată de spiritul biblic. Pe scurt, mai ales în anii săi de maturitate, cu decizia convertire religioasă, a făcut un fel de operă de prozelitism, de cultivare a spiritului creștin, ortodox și nu numai, abandonând alte aspecte ale mai generalei „griji lumești” ce însuflețise prima sa mare etapă de creație. Înzestrat cu mari însușiri de „predicator”, a reușit să construiască un cerc de discipoli care s-au simțit foarte atașați de personalitatea sa charismatică. Ba, în vremurile mai noi, după căderea dictaturii comuniste, suportate cu dificultate și cu inevitabile compromisuri, s-a asociat forțelor democratice, mai exact Partidului Național Țărănesc, făcând chiar gesturi spectaculoase precum oprirea, cu o cruce în mână

ca în fața Satanei, a minerilor ce atacaseră la un moment dat Parlamentul României, încurajați de puterea „emanată” după Decembrie 1989... Oricum, Ioan Alexandru a lăsat în cultura română imaginea nu doar a unui poet reprezentativ, ci și a unui spirit civic, înțeles în felul său foarte particular, ca militantism și misionarism cristic.

Însă răspunsul la întrebarea pusă de dumneavoastră are și un grad de dificultate cauzat tocmai de acest caracter insolit al personalității scriitorului, cu o posteritate cumva dificilă și ea: autorul *Imnelor* în care – cum zice și citatul Dan C. Mihăilescu, „poezia cedează în fața doctrinei”, a pus oarecum în umbră marea sa poezie din primele volume, iar amintitele „compromisuri” cerute de poziția inconfortabilă a viziunii religioase propuse de el au întreținut suspiciuni sumare și rigid exprimate de „colaboraționism” cu puterea politică, cum s-a întâmplat și în cazul unui Constantin Noica, alt idealist, care credea că marea cultură poate concura și chiar intimida, cât de cât, spiritul dictatorial... În orice caz, sunt multe amendamente și nuanțe de adus acestor interpretări care solicită necesare contextualizări socio-culturale...

Cât de actual este scriitorul Ioan Alexandru în contextul în care se vorbește că stilul său „tradițional” e depășit?

Întâi de toate e de spus că stilul lui Ioan Alexandru nu e unul singur. Pe când semna *Ion Alexandru*, autorul unor cărți precum *Cum să vă spun* (1964), *Viața deocamdată* (1965), *Infernul discutabil* (1966) era „tradițional” doar prin *tematica* dominantă, adică cea legată de satul transilvan, numai că aceste „teme” erau foarte departe de tratamentul „sămănătorist” al primului tradiționalism sau de cel „gândirist” din perimetrul „tradiționalismului ortodoxist”. Nicio notă de idilism, de pildă, nu poate fi identificată în aceste versuri de un „realism” intensificat expresionist, adică ridicând notația „concretelor” din viața țaranului contemporan cu poetul la tensiuni vizionare care-i dădeau un aer cvasihalucinant. Evocarea momentelor fundamentale din viața satului – botez, copilărie, nuntă, înmormântare – excludea seninătatea „pastorală” a unor poeți de pe vremuri, de la Alecsandri, la Coșbuc, Șt. O. Iosif, chiar V. Voiculescu și Nichifor Crainic, substituindu-i o viziune dramatică, a omului confruntat adesea brutal cu forțele telurice, dintr-un „loc și timp anume”, deloc îngăduitoare cu truditorul „înjugat la plug”, asemeni animalelor de povară cu care se simțea solidar în suferință. Într-un peisaj convulsiv, secetos, ori apăsător de ploaie diluviene, cu dealuri pustiite de pârjoluri solare ori împotmolite în mături și noroaie, cu geruri și zăpezi invadatoare, cu anotimpuri în care splendoarea înfloririlor era concurată de invazii parazitare, cu fântâni secate ori case în care se săvârșeau trudnice ceremoniale ale vieții de fiecare zi, omul lui Ion Alexandru nu găsea decât rare

momente de destindere luminoasă. O naștere nouă înlocuia moartea unui alt copil mort prea devreme, urmând legea neștrămutată a naturii –, în cimitirul sătesc, evocat ca un „paradis” *sui generis*, generațiile de oameni se depuneau ca în straturi geologice, sărbătorile nupțiale trădau o vitalitate aspră, lupta „pentru a fi, a fi” contopea gestul uman cu îndârjirea elementelor naturii de a supraviețui oricărei prăbușiri. O viziune dramatică și tragică apărea oarecum corectată de această dezlănțuire a vieții germinative cotropitoare, de îndârjirea și obstinția ființei umane de a răzbi printre obstacole și adversități. Subiectul liric se contura pe acest fundal frământat, într-o solidaritate absolută cu lumea din jur, încăpățanată să triumfe asupra asediilor naturale și răutății semenilor, propunând un portret de nonconformist, nesupus convențiilor exterioare, aflat în conflict cu inerțiile de tot soiul, decis să înainteze spre „ținta finală”, contra tuturor opreliștilor.

Celălalt stil, altfel „tradițional”, era al *convertitului* la Tradiție, adică la cea a Bibliei, a Bisericii, a poeziei psalmilor și „imnelor” liturgice, a acatistelor, predicilor și rugăciunilor, adică un mod de a trăi și a scrie în conformitate cu litera Evangheliei, cu voința afișată de „lepădare de toată grija cea lumească” – cum spune formula. Infernul „discutabil”, fiindcă dramatic, tensionat, dușmănos și uman totodată, a fost treptat înlocuit în etapa inaugurată de *Vămile Pustiei* (1969), iar apoi, prin cvasigeneralizarea formulei poetice marcate religios, cu „paradisul indiscutabil”, cum m-am mai exprimat cândva. E punctul nevralgic al privirii spre opera poetului, care ar trebui, cum am mai scris iarăși, considerată mai atent și în acest al doilea mare moment al ei. Adică, e de făcut distincție între o carte ca *Vămile Pustiei*, de mare și autentică poezie, cu lirismul său „panoramic” – vizionar, „holderlinian”, care pune în mișcare o întregă „alegoreză biblică” nealterată încă de reciclările stereotipe din perioada *Imnelor*. Însă chiar și aici, în *Imnele bucuriei*, cartea din 1973, mai sunt multe piese de rezistență, de o suav-elevată muzicalitate și antrenând un imaginar emblematic impunător. O foarte severă antologie din cele vreo două mii de pagini de *Imne* (ale Transilvaniei, Moldovei, Țării Românești, Putnei, Maramureșului...) ar putea fi totuși alcătuită, căci mici poezii ori fragmente din textele de mai largă respirație scrise exigent nu sunt de tot absente. Din păcate, însă, în ciuda înălțimii și purității spirituale a mesajului, majoritatea „imnelor” sunt redactate neglijent, și compozițional, și – uneori – în stilistica de detaliu. Așadar, dacă ne situăm, desigur, pe teren strict estetic, aceasta este efectiv producția sa poetică relativ „depășită”, din pricina întoarcerii prea cumiți la depozitul simbolic și retoric tradițional și a uniformizării mecanice a „dicțiunii” mai noului predicator. E păcat, – și păcatul e acum al creaturii, nu al Creației... Actuală cred că va rămâne mereu, ca orice operă de valoare, mai ales pri-

Bustul lui Ioan Alexandru, din curtea Bibliotecii Județene „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud, realizat de Vasile Gorduz

ma etapă scrisului lui Io(a)n Alexandru, cea de dinainte de masivele tomuri de „imne”.

Ce ne puteți spune despre spiritul transilvan românesc, de la Școala Ardeleană la Ioan Alexandru, unul dintre crezurile poetului?

Este limpede că „spiritul transilvan” a fost nucleul reflecției poetice a lui Ioan Alexandru și, dacă pot zice așa, ghidul său etic. Mi-a mărturisit-o și direct în dialogul pe care l-am avut în urmă cu aproape cincizeci de ani (!), publicat în foarte tânăra atunci revistă *Echinoux*. În umbra solemnă, de înaltă spiritualitate, a Școlii Ardelene am așezat și eu în câteva rânduri chiar gruparea și scrisul echinoxiste, și ca semn al continuității și înprospătării de la o generație la alta a ceea ce a însemnat pentru noi, ca și pentru prietenul nostru, Școala Ardeleană. Monumentul ei de bronz din fața Universității era aproape și, într-un fel, ne veghea... Și din intervențiile poetului cu diverse ocazii, dar mai ales din poezia sa se poate deduce clar că era exemplară pentru el gravitatea reflecției asupra tuturor întrebărilor puse în fața lui de lume –, „școlarii” ardeleni au fost înainte de toate niște dascăli de istorie, de morală, de construcție culturală temeinică, iar dimensiunea „profetică”, vizionară, inepuizabila lor încredere în destinul neamului românesc se adăuga acestor mari însușiri. Când știi că un Gheorghe Șincai și-a purtat în desaga modestă ani în șir o mare carte de istorie națională, că Samuil Micu a tradus Biblia și Petru Maior i-a predicat adevărurile edificatoare, că Ion Budai Deleanu a fost nu doar genialul creator al epopeii eroi-comice cunoscute, ci și un istoric și un filolog de elită – cu, pe deasupra, soarta mării sale opere scăpată doar prin miracol de la o distrugere oricând posibilă –, nu poți decât să admiri până la identificare acest grup de oameni luminați, victime, în felul lor, ale răutății vremurilor în care au trăit și au scris. Dar nu putea lipsi din memoria cultural-spirituală a poetului nici martirul Inochentie Micu-Klein, evocat o dată tulbu-

rător de Blaga, care reamintea cea mai frumoasă propoziție scrisă vreodată în limba română, după care nu poți învia cu adevărat decât în pământul patriei... Or, poezia și publicistica lui Ioan Alexandru sunt pline de trimiteri la jertfa și la Învierea, deopotrivă biblică și națională. Aspirațiile spre marea cultură au o sursă majoră, cred, tot în truda înalt-edificatoare a Școlii Ardelene –, „școlile cele mari” la care visa orice țaran ardelean au fost întemeiate pentru noi de marii învățați ai acestei Școli. Și aș adăuga și perseverența, consecvența cu care acești oameni și-au urmărit țelurile nobile, dăruirea lor pentru idealul național ori mai modesta, pură străduință de țaran de a duce un lucru până la capăt – componentă, tot după Blaga, a definiției „ardeleanului”. N-au reușit, în tot ce au proiectat, din cauza prea multor potrivnicii, dar au lucrat până la sacrificiu pentru victoria unor mari idei de luminare și de Iluminare. Le regăsim, peste ani, și la poetul nostru, exprimat cu o rară, admirabilă fervoare.

În vremurile „satului global”, ce mai rămâne din satul tradițional (mai ales cel transilvan) elogiât atât de frumos de Ioan Alexandru? Mai poate să fie o sursă de energie creatoare?

Foarte grea întrebare! Mersul general lumii de azi nu duce, din păcate, spre valorile tradiționale. S-a schimbat și se schimbă mai totul în jurul nostru –, și e, în fond, firesc. Arhitectura țărănească de la noi se conservă tot mai mult (și e tot mai puțină) în „muzee ale satului”, tot așa uneltele, costumele, produsele de artizanat de mare rafinament și vechime. Civilizația industrială a început de mult acest proces, unul evident ireversibil. E clar că nu se mai poate lucra cu uneltele mai mult sau mai puțin rudimentare ale țaranului, că nu se mai țese decât foarte rar la războiul de pe vremuri, casele s-au lărgit, confortul e incomparabil mai mare, mica producție familială de orice fel, una „de supraviețuire” – nu are cum să reziste. Satul transilvan – dintr-unul mă trag și eu – nu poate face excepție de la aceste transformări, în bine sau în mai puțin bine, căroră nu are cum să i se opună. Celor care idealizau lumea rurală li se poate oricând replica, opunând teribila mizerie în care au trăit acești mulți trudituri ai pământului secole de-a rândul –, pe vremea Școlii Ardelene școlile fără majusculă erau încă foarte puține, de unde și patima întemeierii de instituții de învățământ, așa de greu de realizat, foarte multă lume o ducea în sărăcie sau la limita ei. Patima învățării a fost, de aceea, mare aici, cu atât mai mult cu cât condițiilor de viață precare li se adăuga oprimarea națională, cu umilințele și lipsa prea multor libertăți, dar care a și trezit, cum știm, o ambiție fără egal în provinciile românești, de formare și afirmare culturală. Nu degeaba Transilvania a fost numită „provincia pedagogică a României”... Satul ardelean a fost, tot în

chip firesc și inevitabil, și un spațiu în care s-au cultivat și transmis tradiții, obiceiuri, mentalități sănătoase, legi morale nescrise, literatură și cântece vibrante, și o anumită conștiință a continuității în transmiterea valorilor spirituale afirmate trudnic prin răpile și gropile adânci ale istoriei. Tipare statornice multă vreme, de viziune a lumii și de comportament în lume, exemple în atâtea privințe –, iar spațiul sătesc transilvan, confruntat cu un belșug de obstacole de-a lungul timpurilor, a putut deveni un termen de comparație exemplar.

Mai poate fi el –, întrebați –, „o sursă de energie creatoare”? Dacă rămânem în perimetrul tiparelor ancestrale, cu valorile lor modelatoare și simbolice, cred că această energie ar mai putea deveni productivă, dincolo de resursele, ca să zic așa, biologice, mereu foarte vitale ale satului românesc, care au dat națiunii personalități de excepțională energie creatoare, problema complexă care se pune în zilele noastre atât de puțin interesate de „tradiții”, este aceea de a face măcar cunoscut patrimoniul moștenit de la înaintașii noștri țărani, la toate nivelurile vieții și creației. Problema foarte gravă îmi pare fi tocmai a acestei ignorări a tradițiilor, cel puțin ca valoare simbolică, dacă, așa cum e aproape sigur, aceste valori palpabile și eterice, materiale sau spirituale nu mai sunt și nu mai pot fi prezente decât într-un spațiu „muzeistic”. Da, zisa energie poate fi o sursă importantă de creativitate, cu condiția ca reperatele mari ale tradițiilor populare să fie cunoscute, atent (re)interpretate, cu „lecturi” care să le facă accesibile și „urmașilor” mai mult sau mai puțin înstrăinați de mediul rural încă de pe vremea comunismului, cu deplasările în masă spre orașul cu blocurile uniforme și scoase din circuitul natural în care noii locatari au trăit sau ar mai fi putut să trăiască. Rezolvarea, fie și relativă, a acestei reapropieri de tradiții nu se poate face serios decât printr-o revizuire a programelor de învățământ umanistic, cu ore mai multe de istorie (dar se pare că însăși „Școala Ardeleană” nu se mai află în programa unor manuale școlare!). Pe scurt, tineretul școlar trebuie să afle ce am moștenit și ce se mai poate face productiv din această moștenire. Altfel, satul transilvan va trece printre emblemele și simbolurile marginalizate ca inactuale din perspectiva noilor generații.

Ioan Alexandru a ajuns să fie mai mult citat de preoți și de politicieni decât citit de literați și de iubitorii de poezie. Cum explicați acest fenomen?

Nu e prea greu de explicat. Pe de o parte, publicul cititor de poezie a scăzut foarte mult în ultimii ani, iar majoritatea celor care o mai citesc, cel puțin dintre tineri, o fac în comunitățile lor relativ restrânse, de „cerc al poezilor dispăruți”. Cum educația literară în școli e tot mai precară, nume importante, printre care

și al lui Ioan Alexandru, sunt de cele mai multe ori ignorate. Ideea stupidă că generația '60, care e și a poetului nostru, ar fi una „expirată”, motivează comod și fals acest dezinteres, ale cărui victime sunt și alți autori de primă linie valorică. Nefiind cultivată cum s-ar cuveni, memoria culturală, chiar și a trecutului recent, se anemiează și se apropie de pragul uitării. E adevărat, însă, în cazul nostru, că numărul de poezii cu tematică religioasă și „militant”-religioasă scrise de Ioan Alexandru e foarte mare, limbajul lor este mai accesibil decât al primelor poeme, mult mai complexe ca limbaj, mai „modern”, acesta, și în orice caz mai departe de limpezimea rostirii de amvon la care a recurs de multe ori poetul în ciclul „imnelor”. Bine ar fi ca, sporind, printr-o minune, nivelul educației umaniste în școală, să se facă dreptate și acestei opere de prim-plan a literaturii noastre „neomoderniste”. Speranțe, nădejdi, năzuințe și alte sinonime aproximative ale acestei dorințe rămân deocamdată mai curând pioase...

Care este lecția pe care poate să ne-o ofere personalitatea lui Ioan Alexandru?

Înainte de orice altceva, „lecția” unei dăruiri totale poeziei, văzută ca angajament foarte grav și profund în ceea ce debutantul Alexandru numea „treburile lumii destul de complicate”. O lecție de curaj al confruntării cu întrebările mari ale omului și a unei consecvențe în afirmarea unei ținute demne a celui care scrie. Un model, de asemenea, de atașament față de tradițiile unei lumi țărănești vitale, înzestrate cu energii mari și cu o capacitate de rezistență la încercările timpului, exemplare. Dar nu e deloc de neglijat și impactul pe care l-a avut și probabil îl mai are poezia „imnelor”, pentru care lumea eclesiastică manifestă un justificat interes, tocmai fiindcă oferă un model de religiozitate profundă, de credință neștrămutată într-o vreme a tuturor mutațiilor și... mutanților, într-un limbaj relativ accesibil. Ascultându-l de câteva ori citindu-și versurile pe la cenculuri ori întâlniri cu publicul studentesc, am fost, cel puțin pentru orele rostirilor sale fervente, de o retorică acaparatoare de orator-predicator și profet, străbătut de un fior înalt, încât pot înțelege de ce a fost atât de căutat și fidel urmărit de studenții săi bucureșteni. Câteva filme documentare care au înregistrat luările lui de cuvânt de la seminarii, în dialogurile pe teme poetico-religioase ori chiar în incinta Parlamentului României, mi-au redescoperit aceeași personalitate charismatică, ce se exprima cu o pasiune și o fervoare pe care nu cred că au mai avut-o și transmis-o mulți scriitori ai noștri. Vibrează, în aceste intervenții, un soi de fior metafizic, foarte tulburător, purtător al unui mesaj ardent al credinței, în care figura emblematică a lui Isus Cristos se află mereu în centrul cugetării, pe o linie pauliană evidentă: credința în înviere, afirmată fără nicio ezi-

tare ca fundament al vieții creștine și însuflețitoare a valorilor spirituale celor mai înalte. Am revăzut și scena extraordinară deja amintită în care, cu o cruce în mână, poetul predicator și muștrător ca în Cazani punea o stavilă cutremurătoare minerilor care pătrunseseră violent în incinta parlamentară, cu o voce fermă și imperativă, într-un moment de mare cumpănă pentru țară. Exemplară mi se pare și încrederea în posibilitatea de renovare a țării înseși prin moralitate, cucernicie, omenească bunăcuviință, dragoste curată, educație etică exigentă. Poetul se înșela totuși, cred, iluzionându-se că lumea occidentală actuală a rămas întemeiată pe doctrina creștină –, dovada șocantă e chiar eliminarea din statutul comunității europene a acestui filon spiritual, în numele unei mecanice și superficiale „corectitudini politice” ipocrite, de import transoceanic. Însă consecvența lui în afirmarea idealului cristic de viață rămâne, oricum, impresionantă. Spiritele mai sceptice, și sunt multe și printre români, au întâmpinat adeseori cu zâmbete această „nebulie întru Cristos” manifestată așa de patetic și cu voce înaltă, dar n-au fost și bănuiesc că nu sunt foarte puțini nici acum cei care rămân sensibili la aceste înflăcărare mărturisiri și apeluri de credință. Modelul personalității reale, puternice, a celor doi Io(a)n Alexandru are, iată, căi paralele de comunicare și de impact. Critica și istoria literară au și ele criteriile lor de evaluare, după care o bună parte a scrisului lui Ioan Alexandru rezistă și va rezista timpului, într-o posteritate poate mai înțelegătoare cândva.

Dacă un editor v-ar cere să faceți o antologie a poeziei românești care să cuprindă o singură poezie a unui autor, ce ați alege din opera lui Ioan Alexandru?

Nu mi-ar fi ușor de ales, dar poate că m-aș opri, regretând strictetea selecției, la poezia „Ca în paradis”, din *Viața deocamdată*, și la un poem precum „Ascensiunea”, din *Vămile Pustiei***.

În încheiere, vă rog să ne împărtășiți un gând despre prietenul, colegul de generație, scriitorul, fenomenul Ioan Alexandru.

În toate aceste ipostaze l-am simțit pe Ioan Alexandru ca pe cineva foarte apropiat, mai ales, desigur, în tinerețea noastră comună, clujeană. I-am admirat simplitatea, modestia, bunul-simț, cuviința de copil de țăran, am petrecut cu el ore minunate, a fost în casa mea, am trecut și eu prin satul lui imediat după debutul meu din 1966... Am crezut – și am și scris în acest sens – că va fi poetul cel mai însemnat al generației mele, căci avea înzestrări și haruri supreme, o forță și un firesc al expresiei rare în epocă. Mă lega de el, fără îndoială, și mediul de origine din care proveneam amândoi și care mă făcuse sensibil de la primele contacte cu el și cu poezia lui la me-

sajul profund, autentic, pe care îl exprima. Ecouri din lirica lui mi se pare că s-au răsfrânt și în câteva compuneri ale mele de început. Criticul literar din mine și-a dat repede seama că „tradiționalismul” lui e altceva decât o cuminte reluare de voci și scrisuri ale înaintașilor poeți, că îl exprimă ca individualitate inconfundabilă, de mare format într-un context din care nu lipseau destule voci înalte. Pe scriitor am încercat să-l privesc cu o luciditate neafectată de relațiile noastre de veche prietenie, cum am procedat, de altfel, cu toți poeții aceluși și ai acestui timp. Am sentimentul că n-am greșit prea mult, nici în elogii, nici în rezerve –, acestea exprimate atunci când mi s-a părut că intensitatea trăirilor sale nu se răsfrânge simetric în scrisul devenit, în felul său, militant. De patriotismul lui nu m-am îndoit niciodată –, a scris pagini splendide despre „iubirea de patrie” și „întoarcerea la izvoare”, oarecum afectat de momentul tipăririi lor, într-un context politic ce putea părea a ilustra un procent de compromis cu Puterea. De fapt, n-a fost chiar așa, „concesiile” lui au fost minime și explicabile prin necesitatea de a-și proteja crezul mistic în vremuri de propagandă atee și în care, odată acceptat superficial, n-a fost, poate, cu totul scutit de pericolele manipulării din partea oficialităților. Știm acum că era atent supravegheat de poliția politică, alături de atâția alți confrăți, dar și „cruțat” câteodată, căci era prea popular. Și-a iubit țara cu o sinceritate fierbinte și această temperatură înaltă a dragostei lui a trecut și într-o bună parte a scrisului său. Da, în felul său, a fost și el un „fenomen”, prin insolitul și amploarea angajamentelor spirituale și de creație – cum a fost, la timpul său, un Arghezi, pus sub această formulă de G. Călinescu, apoi un Nichita Stănescu, pentru care am împrumutat atributul călinescian ce mi se părea perfect adecvat neobișnuitului său „comportament liric”. Toate împreună au lăsat în memoria mea poetică și în cea pur și simplu omenească, urme dintre cele mai durabile, din care mai reverberază încă adesea intense lumini revelatoare.

* E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. I, Ed. Ancora, S. Benvenisti & Co., București, [1926], p. 121.

** Cele două poezii sunt reproduse la finalul acestui dialog.

Din lirica lui Ioan Alexandru

Ca în paradis

Cimitirul la noi e un pogon comun
înconjurat cu gard de piatră,
să nu se molipsească pământul rămas viu
în libertate.

Crucile de lemn după câțiva ani
se lasă într-o parte și mor apoi și ele

de-a binelea, și vin niște bărbați ciudați
pe iepe călătoare și le fură pentru focurile lor.

Locul mormântului se șterge –
o iarbă sârmoasă se îndeasă pretutindeni
ca părul pe capul feciorilor în nopțile de iarnă;
când e plin cimitirul ochi de la un cap
la celălalt se reia totul de la început;

groapa bunicului meu peste groapa străbunicului meu,
tatăl meu peste bunicul meu
și tot așa vechiul primar
peste străvechiul primar – vechiul popă
peste străvechiul popă,
vechiul sat peste străbunul meu sat.

La margini cresc pruni și meri
și se văd flori mirositoare,
aburul lor pătrunde în lucruri
până departe.

Cei care vin în trecere pe la noi
cu ceasurile îngropate în mâna stângă
și umerii plini de bătrânețe
se minunează ca în paradis.

(*Viața deocamdată*, 1965)

*Die Dichter Wohner über
dem Fluge Des Vogels,*
Hölderlin

Ascensiunea

Lui D. Stăniloiaie

Nu oricând se poate vorbi despre corăbii
Trebuie să te afli în fața unei mari călătorii
De mult așteptată, de mult pregătită cumva
O călătorie fără de care nu se mai poate,
Marea călătorie, marea tău drum.
De mic te aduni și crești pentru el
Îți așezi toate obiectele și nădejdiile,
Toate dorurile și puterile în acel drum
În acea corabie care iată că-ntr-o bună zi
Se-arată de neînchipuit în fața ta.
Vine ziua deci fiecăruia și corabia gata
De marea călătorie, de așteptata călătorie.
Totul e altfel de cum credeai – totul se întâmplă
Altfel. Îți închipuiai că va veni în zori
Așa cum încep toate călătoriile. În zori
Când stelele încă mai pălesc
Să-ți aduni ce-a mai rămas și când soarele
Scapă în lume să fii deja pornit pe marele tău drum
Și fii vesel să-ncepi să te bucuri în sfârșit
Că-ntr-adevăr a-nceput totul și acum e acum.

Așa trebuie îți spui tu să fie
 Și iată că se întâmplă cu totul altfel.
 Călătoria amânată mereu, așteptată
 Zilnic cu trudă cheltuind totul ca pe drum
 Să nu duci lipsă de nimic. Călătoria ta
 Și nu a altuia, drumul tău peste apele mari,
 Spre miezul acela de foc ce mistuie închipuirile
 Acolo unde fluturii plâng pe semințele vulcanilor
 Și izvoarele albe fierb în mătcile-mume
 Drumul de apă, așadar, mereu altfel
 Sub fiecare corabie – drumul tău, o, iată
 Se-ntâmplă să te ia pe neașteptate.
 Corabia apare-n miez de noapte
 Dă semn scurt, și să te urci iute că nu-i timp
 De pierdut. Nici nu te-ai dezmeticit bine
 Nici nu ți-ai luat rămas bun – ce-a fost
 Mai important ai uitat (acea sabie, acel scut)
 Abia apuci să-aprinzi o lumânare și să-ți mai vezi
 Odată capul stins lângă geamu-nnoptat.
 Oh, marele păcat că vine atât de pe-o vreme
 Nepotrivită. Vine ea, corabia, în miezul nopții
 Când toți dorm și nici nu te pot ști
 Nici măcar nu te pot urmări cum te îndepărtezi
 De focurile natale
 Nici măcar nu-i poți trezi – nu-i timp pentru asta
 Cei mai dragi măcar să-și ia rămas bun – unii dorm în
 alte odăi
 Alții pe alte drumuri se-ntâmplă să fie plecați – mereu
 e așa
 Cei mai apropiați sunt pe undeva trimiși. Și iată că tu
 Trebuie să pleci pentru că-ntr-adevăr ți-a sosit
 Ceasul și rostul și așa în grabă îți apuci hainele
 Avute la îndemână pentru marele drum – croite
 anume
 Din stofe de preț. Astea mai ai timp să le-mbraci
 Și astfel te arunci în neagra corabie și drumul începe.
 A început de mult de fapt așteptând din vremi ime-
 moriale
 Dar acum este esențialul că-ntr-adevăr ești pornit
 Și totul se va-ntâmpla cu-adevărat de necrezut
 Casa rămâne-n urmă, casa pe care n-ai s-o mai vezi
 nicicând
 Casa ta în care a rămas arzând o lumânare. Abia mai
 licăre
 Din ce în ce depărtându-se – singura suflare trează în
 noapte.

Că-ntr-adevăr noaptea-i grea și-apăsătoare
 Nu-i stea pe cer și bate-un aspru vânt
 Ce-anunță vreme rea și ploii adânci de toamnă
 Patria mumă iată pierind și ea - rămasă amintire
 Femei pe drumuri câteva bătrâne, dealuri culcate
 lângă munți
 Câțiva păstori veniți din Marea Moartă, fântânile fără
 stăpâni
 Amurgurile-acelea stranii cu văduvele jeluind la porți
 Și clopotele pururi spânzurate în turnurile roase de
 furtuni

Bătrânul cimitir într-o bătrână lume cu ușile ce scârțâ-
 ie-n țâțâni
 La marginile cerului uitate de îngerii dintâi și ei
 bătrâni.

Și iată că-n corabie ești strâns, plecat demult,
 Corabia plutind pe apele acestea neclipocind, bizare,
 Ce-ncremenite fumează și parcă oprite dau
 Să se întoarcă îndărăt la baza lor, prăpastie pierdută
 Ce n-o mai știe nimeni cum pierit-a, lăsându-și
 umbrele
 Porunci de veghe pe morminte
 O, apele acestea vârtejuri ce se-nvârt
 În jurul stâlpului de foc prin care vorbește tunetul
 Sunt imbarcat *en plein voyage de fou*
 Demult pornit spre cer de pe țărână
 Corabia, corabia aceasta cât e de altfel decât o-nchipuim
 Aici mi-am strâns eu toată avuția prin catacombe
 tainice
 Slujind lumina care crește de deasupra spre bolțile
 ciumatului pământ

În scândurile-acestea putrede în noapte plutind
 Spre cine știe unde până când. Sunt imbarcat
 Corabia mă poartă. I-atâta liniște înainte
 Un șoarece măcar de-aș auzi rozând m-aș amăgi
 Crezând că ei flămânzi prinți dezmoșteniți m-au jefuit
 Trimși în lume din ce în ce mai decăzuți și mulți
 Si i-aș ierta zâmbind – ducă-se naibii – ce e pierdut
 E bun pierdut!
 Însă e noapte veșnică. Nimic nu mișcă pipăi po-
 deaua udă
 A-nceput o ploaie mută și zăpușitoare
 Și nici poveste de-un acoperiș – veșmintele subțiri
 Mi le pătrunde vântul, un vânt geros și nemișcat
 Și stau lipit de un catarg fantomă cât lumile de gros
 și greu
 Înainte? Opritu-m-am? Sunt singur absolut
 Și noaptea zace-n mine ca-ntr-o cavernă de năluci
 Nu se zărește nici-o zare. Măcar o turmă cosmică
 să aud
 Pe-un deal cum își păstrează toți păstorii jarul
 Vedea-s-ar centrul lumii - și-ar vorbi. Toți dorm
 De bună seamă somnul lor de moarte și s-au stins în
 ploaie
 Toate lumile luminii pe acest fără de margini câmp
 Desigur că ajuns-am undeva departe și nici nu-s
 așezări
 Pe-aici nici mări și nici pustiiuri măcar șacalii cucuvăi
 În turnurile piramide clădite pe profeți
 Sunt poate printre holde moarte ce-și dorm adâncul
 lor necopt
 Crescute de la sine pe-un șes fără de moarte nelumi-
 nat și nepăzit
 Ce își așteaptă, vai, secerătorii
 Oricum sunt foarte foarte sigur că pe aici eu
 N-am mai fost nicicând. Noaptea ce groaznică și mare
 Din mine crește fumul ei amarnic și se înnoadă
 Putred în Eter. N-are nicicum de gând să plece.

Abia venit-a ceasul ei pe timp lipit gălbui
 O lipitoare cu sânge rece și străin
 De-altfel cocoșii trebuiau, veste de mult să dea
 Că zorii-s pe aproape – o, etern amurg și beznă apoi
 Eternă. Nu mai știm nimic. Nu-i nici un semn
 Și oare suntem unde? Strig, Răsăritul, Miazănoapte
 nu-i?
 Ori încotro mă-ndrept aceeași groasă beznă
 Apele-aceleași mute ca și cum n-ar fi
 Le știi acolo reci, copleșitoare târându-și trupul gros
 Și greu spre-ndepărtata, Depărtare.
 Eu încotro? Spre-obârșii, ori spre margini?
 Curg, asta știu, spre undeva, neliniștea mă duce
 Acolo unde se opresc încremeniți toți călătorii.
 Și de unde cad apele pustiite-n dosul lumii
 Totul căzut e și decade spre-o treaptă alta dedesubt
 Ce urcă îndărăt spre o decădere mai singură de foarte sus
 Căderea-n jos golește sus abisul și sapă altul
 Mai adânc în nopți – un du-te vino
 Valurile – aceleași fuiaguri palide mugind
 De-a lungul plăjilor cascade rupte din
 Osul capului.

Eu să am grije să bag de seamă
 Tot ce se-ntâmplă să nu-mi scape nimic
 Înebunesc de spaimă că s-ar putea să trec pe lângă
 Și-i doar un joc tainica mea speranță
 Călătoria mea și acest drum, pot dezveli
 Și pot ascunde, mă pot orbi, clarvăzător de-a pururi.

Câte nu-s, Doamne, de văzut și câte se povestesc
 Și câte alte lumi și câți alți călători ce știu
 Atâtea despre foc și prieteni și despre nopți
 Și țelul și norocul lor
 Și-atâtea vânturi mă vor saluta și faruri
 Și marinari bătrâni în porturile noilor tărâmuri
 Să țin atâtea minte cu de-amănuntul, Doamne
 Cum am să trec peste abisuri, pe lângă marile Cetăți Și
 vămi și atâtea zări vestite rămase-n urmă
 Și atâtea lumi, nenumărate lumi și lume doar
 O călătorie e un vis și toți se duc și vine fiecăru
 Ziua, desigur, ziua lui.
 Acum eu nu mai sunt dintre aceia ce tot așteaptă
 Și se pregătesc cât de naivi și de copii acolo
 Făcând la planuri și mereu greșind.
 Acum eu sunt plecat, sunt îmbarcat și iată
 Și pornit de-atâtea-amar de vreme. Pot spune chiar
 Că m-am născut pe drum. Și nici nu mai am știre
 Mama de-a fost cândva și când pieri.
 Fără-ndoială că aici cu mine călători o vreme
 Și ea și dispăru. Poate-a plecat 'nainte
 Ca să dea de veste că fiul ei iubit se-apropie-i pe drum
 Să i se facă loc cum se cuvine
 Să fie așteptat și preamărit.
 Căci suferit-a cât și știe câte!
 Și-apoi e fiul Mamei cel dintâi
 Ori poate îndărăt să se fi-ntors acasă la vatra ei

Și nici să nu-mi fi spus. Poate dormeam când a plecat
 Desigur că i-a fost teamă și nici nu m-a trezit
 Ori poate e cu mine și nu bag eu de seamă.
 În bezna asta ce se poate ști!
 Poate ea-mpinge corabia din spate. Acolo jos în ape,
 Scufundată, ea, cu părul despletit, biciuie bocitoare
 Aceste valuri leneșe de timp ce nu mai vor urcușul că-
 tre mare!
 Însăși corabia poate că-i ea. Că pot atât de bine
 Să stau întins să nu duc nici-o lipsă precum cel mort
 ori nenăscut.
 Atâta doar, că-i mereu noapte și-i mult prea frig și-au
 început
 Să urle marile pustiuri ce vin încoace pustiind
 Și bezna asta-i înădușitoare cum nu s-a mai văzut
 Un astfel de lințoliu peste lume lățit și gros la ne-
 sfârșit.
 De altfel maică beznă încep să mă simt bine
 În vălurile tale învoalat. Parc-aș fi un mire cavaler
 Ce se retrage-n doliu de la mormântul alb,
 De pe ostrovul de foc.
 Dar iată văd ceva distinct, acolo, vine!
 Ah cine și ce vrea și cum!
 Sâmburul beznei beznelor s-arată
 În rostogol copleșitor
 Unde să fug dintre aceste scânduri
 Se lasă peste mine duhnitor și greu
 Îmi intră-n gură ca un șoarec sumbru
 Lungit și moale și topit. Auzul, vai, mi-l sparge
 Cu părul său de piatră
 S-a-ntins pe pieptul meu acum
 Cu sânii grei cât infinitul m-apasă, strânge, țipă.

Simt... Sunt iată dus
 Corabia sub mine îngrozită-aleargă
 Ajung, ajuns-am...
 Prima oară aud sub mine apele curgând
 Pe valuri sunt culcat și se văd mii de stele
 Și marea e albastră și de foc
 Și mii de coruri, îngerii mă-mprejmueie cântând
 Întins pe un potop de aripi
 Începe-ascensiunea mea prin vămile văzduhului. Aco-
 lo uite, cum rămâne-o mare
 Acolo un popor, acolo uite un schit
 O maică, un izvor, acolo un pământ amarnic
 Și uite acolo un geniu și uite-acolo un soare
 Și uite-aici e moartea și-ntâii zori de zi!

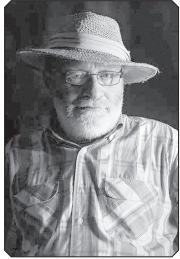
(*Vămile Pustiei*, 1969)

Din volumul în curs de apariție: Ion Pop, *Existența rituală. Despre poezia lui Ioan Alexandru*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2020.

Proiect editorial apărut cu sprijinul Primăriei comunei Sânpaul, Cluj.

Cenaclul UBB în carantină

Ieșirea din carantină, intrarea în literatură

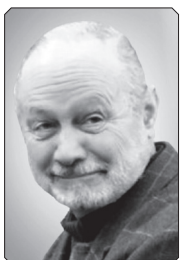
Ion MUREȘAN

O să vă dau o veste tristă: Cenaclul UBB iese din carantină. Spun că vestea nu este îmbucurătoare pentru că starea de carantină este, la urma urmei, starea normală și vitală pentru scriitor. Oare nu intră scriitorul în carantină de câte ori se așază la masa de scris? Și nu îi este deloc ușor să găsească starea și timpul pentru aceasta. Nu îi este ușor să se sustragă chemărilor lumii de afară, să închidă ușa, să se îndepărteze de fereastră, și să se așeze, singur, în fața colii de hârtie ca în fața unei oglinzi. Așa că putem spune că pandemia a fost un cadou pentru scriitori. Sigur, un cadou otrăvit. Căci masa de scris este mereu un câmp minat. Izolarea nu asigură, obligatoriu, inspirația și talentul... Hai să zicem că, totuși, le forțează un pic să vină! Căci accesul la lumea exterioară fiindu-le îngădit, vor fi obligați la lungi plimbări prin lumea interioară. Și, la fel ca și copiii din basm, să deseneze pe hârtie cu litere, chiar dacă adeseori vor fi litere de cenușă pe care vânturile le vor șterge, cărări lungi prin hățișurile fabuloase ale minții. Și, să recunoaștem, pentru asta e nevoie de curaj!

Mulțumesc Luminiței Rusu și lui Remus Octavian Câmpeanu (ROC), inițiatorii CENACLUL UBB ÎN CARANTINĂ, precum și Sandrei Cibicenco, secretara cenaclului nostru, pentru felul exigent în care au dus proiectul la bun sfârșit. Mă bucur că această ispravă literară, care a debutat în 9 aprilie, a avut un neîndoielnic succes. Căci au trimis texte aproape 50 de scriitori, dintre care 27 au fost publicați pe pagina de Facebook a Cenaclului UBB.

Dacă mă întrebați câți scriitori cred eu că ies din carantină și intră în literatură, nu pot să vă dau decât un răspuns celebru: „Câți au intrat!”

Se apropie iarna

Zorin DIACONESCU

suntem avertizați în permanență că se apropie iarna ne jucăm cu interpretările nu frigul ne roade voința ci teama de frig –

dus pe gânduri rătăcesc pe străzile pustii ale orașului, printre idei care se ciocnesc în intersecții

s-a declarat starea de urgență nimeni nu e capabil de legiferare nu vă grăbiți, zice o voce câștigătorii au dureri de cap trebuie să rescrie istoria, aici se termină lecția de liniște,

înțelegem care e prețul păcii, rata de schimb a cuvintelor e puternic afectată, compasiunea e o infracțiune, ochiul neobosit veghează.

Topograf al „distanțării sociale”

Vasile GOGEA

Izolată în casă și în mine de marea distanțare socială mă recalific în topograf:

măsoară cât mai exact, la diferite ore ale zilei, distanța dintre mine și umbra mea.

Perpetuum mobile...

Radu ȚUCULESCU

Mă trezesc odată cu ivirea zorilor. Întind mâna, biroul e lângă pat, pipăi cu degetele, mișcă mausul, se luminează ecranul. Clic! *Good morning music positive energy...* Mă întind la loc, mâinile adunate pe piept. Șoptesc rugăciunea

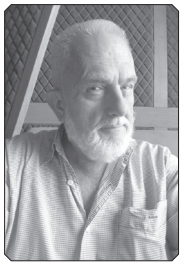
apoi îmi propun să alunec în meditație. *Mindfulness* pe înțelesul tuturor. Cartea budistului indian *Bhante Gunaratana*. Pe pat am multe cărți înșirate, sub formă de cupolă, în jurul perinei. A lui Bhante o țin deasupra capului. Un nimb, o aură! Simt cum îmi pătrunde energia pozitivă prin vârful creștetului, sub formă de furnicături. Meditez preț de vreo zece minute. Trei

minute reușesc să nu mă gândesc la nimic. Atenție conștientă. Arunc pătura de pe mine și perina de sub cap. Execut exercițiile pentru coloană. Continui să nu mă gândesc la nimic. Mă ridic pe marginea patului și fac exercițiile pentru circulația sângelui în zona picioarelor. Alerg în baie, îmi frec fața și mâinile cu săpun antibacterian. Mă tamponez cu *Mona*. Noaptea, pe sub ușa de la intrare, se pot strecura tot soiul de mizerii. Beau un deget de argint coloidal ionic. Dezinfectare internă. Nu mă gândesc la nimic. Pătrund în chicinetă. Aici încap doar eu, în picioare. Pun ibricul pe foc. Mă întorc în cameră. Îmi aleg un tablou din cele 27 care atârnă pe pereți până aproape de tavan. Subconștientul narcisiac mă împinge să mă opresc în dreptul portretului pe care mi l-a pictat *Eduard Csupan*. Fac exercițiile cervicale, trei minute, holbându-mă la mine. Arăt al naibii de bine, bronzat, cu o expresie de macho neobrăzat de optimist. Tocmai mă întorsesem dintr-un turneu pe malul Mediteranei. Am uitat anul. Pun ceaiul la infuzat, roiniță și mentă. Prepar iaurtul cu fulgi de ovăz, curmale, merișoare, kiwi, ulei de cocos, praf curcuma. Revin în cameră. Mă așez pe pat, la masa-birou, că alta nu am. Lângă computer, tava cu iaurt și două cești cu ceai. Halesc iaurtul. Simt cum o armată de vitamine îmi invadează trupul. Activez alt site muzical, cu *blues* și *soul*. Sorb ceaiul și deschid emailurile. Navighez puțin pe FB. Mă amuz și nu mă gândesc la nimic. Deschid o pagină albă, hotărât să încep o piesă de teatru. Momentan sunt în căutare de personaje. Pagina are doar titlul provizoriu: *Bohumil și Franz, dresori de porumbei și păianjeni...* Privesc pagina albă minute-n șir. Inspirația mă ocolește, dar nu mă stresez. Apuc, la întâmplare, o carte de pe pat. *Daniil Harms!* Autorul care a murit de foame în Stalingrad. Scuze, Daniil, eu sunt burdușit cu provizii, nici în două luni nu le pot termina, te-aș invita la masă... Citesc câteva pagini apoi mă uit pe youtube la *Stan și Bran*. Râd cu poftă și nu mă gândesc la nimic. Se apropie cele două ore de permisie oficială. Șterg data de ieri, scrisă cu creionul pe declarație, și o actualizez. Pun masca pe mutră, pachetul cu șervețele antibacteriene în buzunar, geanta pe umăr și ies. În privința traseului, sunt de-o fidelitate uluitoare. Întâi strada Horea, apoi urc, în pas alert, pe străzile Racovița și Cetății. Vile, ronduri de flori, gazon de iarbă, copaci înfloriți! Câinii au renunțat să mă latre, am devenit prieteni. Dialogăm, telepatic, despre starea vremurilor. Ajung în vârf, lângă Hotelul Belvedere, încremenit într-o nefirească muțenie. Cobor câteva trepte sub crucea cenușie dedicată eroilor neamului, înaltă și anostă, fără urmă de personalitate. Ajung la banca preferată, mă dezbrac rapid și rămân în pantaloni scurți. Fac flotări sprijinit de bancă, apoi câteva minute de fugă pe loc. Cardio! Mă întind pe scândurile scrijelite cu diverse declarații de dragoste și mă las pipăit de razele soarelui. Vântul o face și el, cu nesimțire. Nu

mă gândesc la nimic. *Mindfulness*. Închid ochii. Sunt atent la respirație și mă strădui să-mi văd doar vârful nasului. Se curăță creierul de gânduri. Păsările cîrlesc într-o veselie sfidătoare. Dacă exersez, temeinic, mai mulți ani, aș putea chiar levita, mă asigură budistul Gunaratana. Brusc, din turnul primăriei se înalță acordurile *Rapsodiei române!* Îmi amintesc de anii când cântam la vioară în filarmonica clujeană. Frazele muzicale sunt repede, și hulpav, înghițite de dangătul clopotelor pornite, ca la un semn, din toate turnurile de biserici. E ora 12! Savanți suedezi și ruși au concluzionat că sunetele clopotelor distrug virusii plus celulele cancerigene. Cetățuia e copleșită de vibrațiile tămăduitoare. Mă simt într-o totală siguranță. De altfel, sunt mai mult singur. Din când în când, careva târăște după el un câine ori face jogging, gata să plesnească de atâta efort. Mă îmbrac, copleșit de-un calm de-a dreptul tibetan. Nici o neliniște nu mă mai bântuie. Îmi potrivesc masca pe mutră și încep să cobor treptele cu atenție să nu strivesc vreo furnică ori altă insectă. Uneori intru în mica alimentară din apropierea locuinței și cumpăr pâine, apă plată ori iaurt. În fața ușii de la garsonieră, scot șervețele antibacteriene, îmi frec palmele și clanța și cheile. Deschid. Mă descalț imediat, în prag. Nu am hol, din trei pași se ajunge direct în pat. Mă dezbrac, cuierul e pe peretele din stânga. Jos, lângă ușă, sunt înșirate dezinfectantele. Îmi stropesc pantofii, palmele, geanta, ochelarii... Îmbrac treningul rămas pe pat, intru în chicinetă și mă apuc de gătit, una dintre pasiunile mele. Gătesc și îmi imaginez că am o prințesă invitată la prânz! Din când în când îmi torn câte un pahar cu vin roșu sec, ciocnesc cu sticla și nu mă gândesc la nimic. *Atenție conștientă dirijată doar asupra momentului. Mindfulness*. Servesc amiaza pe biroul din cameră, unde naiba altundeva, și-o văd pe prințesă lângă mine, cuprinsă de-un extaz culinar! Apoi prințesa dispăre ca un fum străveziu, iar eu caut pe net un film western. Acolo apar frații mei pistolari, toți cu baticuri pe mutre și pălării pe cap. Uneori ațipesc, îi las să se descurce singuri... Așa trece după-masa. Nu mă uit niciodată la știri, doar la emisiuni culinare, la documentare, la filme vechi în reluare. Din când în când, o sun pe Mona mea ori ea mă sună pe mine, și dialogăm ca și cum totul decurge normal. Înflorător de normal. De afară aud, constant, sirenele salvărilor. Ceva firesc, ambulanța are un sediu la câteva sute de metri. Nimic nou sub soare. Seara fac exerciții cu două halterașe. Nesfârșite genuflexiuni. Îmi imaginez că sunt *Papillion* în carcera sa minusculă din *Guiana franceză*, în care a rezistat mulți ani! Îmi masez tălpile pe două mingi de tenis. Are efect asupra funcționării organelor interne, anti-îmbătrânire și anti-stress. Apoi mă mai uit la un film, de data asta unul istoric coreean! Deja am început să învăț limba. Înainte de culcare, aleg din pat, aleatoriu, o carte, și citesc câteva pagini. Adorm

fără gânduri, cu un zâmbet fericit pe buze. Când se va termina pandemia, mi-am propus două proiecte: să particip la un concurs de culturism pentru seniori și să fac un film ca regizor, interpret și scenarist. Un remake intitulat *Greu de ucis-19*. Un jurnal al acestei perioade pandemice ar fi inutil de ținut. Inutil și groaznic de plictisitor. Zilele sunt 99% identice. Precum șervețelele antibacteriale – kills 99% bacteria! Un *perpetuum mobile*...

Aventura unei zile covide

Marius JUCAN

Golul străzii crește amețitor cu fiecare pas. Înaintez, dar, paradoxal, am impresia că mă retrag în fața imprevizibilului. Trec pe lângă fațade de clădiri nelocuite parcă. Revendic teritoriul familiar al plimbării de altădată, îndiguită acum în orarul controlat de cei ce supraveghează starea de urgență. Orașul e străin, rece, ostil. Sub asaltul inamicului nevăzut, mă furieșez dintr-o tranșee stradală în alta. Dețin o mască (artizanală), o pereche de mănuși de latex, o declarație pe proprie răspundere semnată, și o alta despre perimetrul singurătății urbane în care îmi port pașii. Document de sufletească folosință pe care îl completez în gând, lapidar, după cum scria Daniel Defoe în *Jurnal din Anul Ciumei*: „nu-mi pot lua însărcinarea de a povesti asemenea întâmplări decât în linii mari, pentru că nu e lesne să afli amănunte”. Caut oameni. Aceasta e întâmplarea. Oameni pe care să îi văd, care să mă vadă. Nimic mai mult. Oamenii zilei.

De la o zi la alta, monotonia sihăstriei forțate a distrus amănuntele vii, obișnuințele vieții. Tot ceea ce îmi trece prin minte devine fatalmente sever, cenușiu, dramatic. În tăcerea halucinantă sesizez două categorii de gânduri. Cele pe care doresc să le „gândesc”, și cele pe care le refuz. Celor din urmă le simt povara din pricina efortului de a le ține cât mai departe. Mă dojenesc; oare nu știu? Departe e acum aproape, și orice apropiere e primejdioasă! Între gândurile pe care le doresc și cele pe care le alung, se perindă întrebări de tot felul. Anxioase, mai cu seamă. Vom mai merge cândva în vacanță? Ne va transforma digitalizarea în cyborgi? Cine și ce periclitează solidaritatea UE? Va

ajunge sezonierul român campionul inegalității pandemice? Ce va deveni Wang Fang, autoarea celebrului *Jurnal din Wuhan*? Își va tunde Boris Johnson pletele de rebel spășit? Va fi „bine”, cum pretind afișele lipite din loc în loc în cartier?

Merg de o oră. Nimeni. Aer înmiresmat și triluri miraculoase. Departe, deodată, patru siluete. Am senzația că dau piept cu o mulțime. Contactul vizual e atât de intens, de ciudat. Trecem unul pe lângă altul, absorbind circumspecți imaginea celuilalt. Ca și cum am fi sosit de la mari depărtări; ca și cum ne-am antrenat pentru alte sezoane de izolare.

Iată preotul în sutană, cu brasarda albă pe braț, strălucind orbitoare. Ducând două plase pline cu pachete pascale, legănându-se ca două talgere diafane. Îndreptându-se spre intrarea unui bloc, salutând, vorbind, dăruind dreapta măsură între încredere și credință.

Apoi, perechea jună, mână în mână; un el și o ea alunecând nepăsători pe role. În căutarea unui loc ferit, sub un copac în floare. Au schimbat un zarzăr cu un măr sălbatic. Un vișin, cu un prun. Au găsit, în fine, o forșiție planturoasă. Se sărută în ascunziș, după ce își coboară măștile. Mă reperează înainte de a pleca, încântați și lipsiți de griji.

De o vreme, pășind mărunț în fața mea, se plimbă o doamnă cu un cățel. Nu, nu e eterna doamnă cu cățelul. E cu mult mai în vârstă decât originalul chehovian. Prepelicarul ei percheziționează nervos fiecare tufiș. Pufnește cu botul însângerat când dă peste ghemul țepos al vreunui arici: latră isteric. Doamna țipă, ingenunchează cu odorul în brațe. Îl șterge cu un șervețel steril, printre suspine. Totul se încheie cu o ședință de selfie-uri romantice, câinele scheunând languros.

Normalitatea va reveni peste o lună, îmi spun, sau peste doi ani. Până atunci, va fi un exercițiu al speranței practicate cu răbdare. Nici orașul, nici oamenii nu vor mai fi la fel. E singurul lucru cert deocamdată. Să te mulțumești cu puțin, îmi șoptește un gând. E mai bine așa. E mai bine?

Din antologia *Ieșirea din izolare*.

Cenaclul UBB în carantină,

Coordonator: Ion Mureșan,

Responsabili de proiect: Luminița Rusu și

Remus Octavian Câmpean (ROC),

în curs de apariție la Editura

Școala Ardeleană, sub egida Cenaclului UBB

**ANTAL KRISZTIÁN
TAMÁS**

rutin

megfigyelni két pillanat
közötti állapotcserét
a lelket amint meghasad
az elemi döntések terén

keresni erre háttérzenét
éltetőt holmi bossa novát
ülnél a hangok felületén
repülnél de nincs most hová

átszivárogni önmagaddá
húzni a lelkiismereted
újra levonni amit lehet

végül elfogadni részben
mégis vagy mint minden ember
részlet a zavaros egészben

rutină

să cercetezi schimbările
de stare între două clipe
sufletul, cum se frânge-n două
chiar când se cer decizii simple
să ilustrezi cu un efect sonor
ceva sprintar o bossa nova poate
pe ritmul ei te-ai cățăra
și ai zbura dar nu ai unde

să te transformi în tine însuși
cu conștiința ca ofrandă
eliminând tot ce se poate

și să accepți apoi destinul-ți
de-a fi, în încâlcit întreg
asemeni fiecărui om, o parte

Simone Györfi fordítása/traducere

**BALÁZS F.
ATTILA**

Vizek

Ha a csónakringató tónak
nem lenne partja,
mint bolond gondolatok,
a víz szétfolyna.

Parttalan vizeknek
ez a sorsa.

Cuppogó sár,
mocskos pocsolya
és vákuumos iszap
nyelné el tán.

A folyó sem lehet parttalan,
mint a délibábot kergető lány.

Légyottra surran,
csacsog, csobog,
malacságokat
vagy titkokat
suttog a víz.

Simul, simogatja, nyalja, csiklandozza
szerelmesen

a part tárulkozó combjait.

Nem gát, nem korlát a part:

eget vető terelgető

istenadta vad

vagy szelíd

célok felé.

Ape

Dacă, legănător de luntri, lacul
n-ar avea maluri, apa,
precum un gând zănatic,
ar da peste.

Ursita apelor deșțarmuite
asta este:

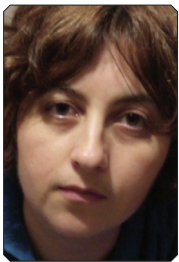
băltoacă, mâl și clisă

ar ajunge,

curate încă, apele acestea.

Nețarmurit nu poate fi nici râul
ce-ar fi atunci așijderi unei fete
gonind după himere.
Se furișează la-ntâlniri, șoptește
nimicuri cu subînțeles, bârfește,
dosește ieftine secrete
apa.
Se gudură și mângâie și linge
și-i gâdilă cu jind și-i minte,
malului coapsele întredeschise.
Nu mai e stavilă zăgăzuind
înalte ținte
sălbatică sau blânde.

traducere de/fordította Halmosi Sándor

BODA EDIT

Az Antarktisztól Szibériáig

Azt mondják, ezen a magányos bolygón
sündisznókat
ellenek a fák,
és meghalunk, bár az álompufajkás,
bodzavirágfarkú, kék tesze-tusza madár
azt ígérte, sose halunk meg.
Hazudott. Vagy csak félreértettünk volna valamit,
bitte schön?

Most Jákob a jobb oldalon, és Lévi a balon.
Ő maga kettejük között.

Egy erdőben, 1941-ben.
Mellette
két
fia
halott.

Hát őrzője vagyok-e én?
Miért ne törölhetném ki ezt a képet?

S mégse. Nem felejthetem, hogy egymás húgyát
is meg lehet inni, ha szomjasak vagyunk.
Aztán másnap felkel a nap ugyanúgy. Csak
mintha hamufelhőket fújna a szél a távoli tájak
fölött.

Persze, egyáltalán nem itt.
Az önzó felejtés erős. Nem áll módomban
engedni a kísértésnek mégsem.

Most látom, amint kanos Sztálinok nemi szervüket
egy vécében Marx–Engels–Leninek ülepébe rejtik,
majd előírják, hogy mindenki kaktusztövist
egyék, s az ellenszegülők fogatlan állkapcsát is
verjék ki a földre, mely anyánk
helyett anyánk.

Most látom, amint Hitlerék farkát kóbor ebek falják
egy külvárosban, s tudjuk, ezért is bosszú jár.

Magányos ez a bolygó,
ahol meg szoktunk halni.
Bár okádunk,
a ribancfejű felejtésisten újabb
poharat nyújt felénk: „Igyál, magzatom.“

S akinek kezét sem foghatja senki,
amikor halálba megy? Vele mi lesz?
Magányos ez a bolygó.
Folyton forog a szög a bélben, a gégefőben.
Multiszemek figyelik,
amint a felszívódó pupilla helyén szökevény,
tág terek nyílnak. A horizonton átrepül
egy békegalamb, bögyében fiainak szánt
galambtej.

Egyetlen test sejtjei az Antarktisztól
Szibériáig, Bhutántól Nicaraguáig.
A köldök egy atombomba krátere,
a szív jeltelen tömegsír. A homlokon
koponyák hologramjai.

Fogja valaki kezed? Egy napon
úgyis megreggelizik velődet az óceánból kitörő
guanós angyalok.

Üres halálok csontjai szerteszt.

Őrzője vagyok a testvéremnek. Az vagyok.

Din Antarctica până în Siberia

Se spune că pe această planetă singuratică arborii
nasc arici
și murim, cu toate că pasărea albastră, zburlită,
cu pufoaică de vise și coadă din flori de soc
ne-a promis că n-o să murim niciodată.
A mințit. Sau să fi înțeles noi ceva greșit,
bitte schön?

Acum Iacob e în dreapta, iar Levi în stânga.
El însuși între cei doi.

Într-o pădure, în 1941.
Lângă el
cei doi
fii
morți.

Sunt eu oare păzitoarea lui?
De ce n-aș putea șterge această imagine?

Totuși nu. N-am cum să uit că, dacă ne e sete,
putem să bem pișatul celui alt.
Apoi, a doua zi soarele răsare la fel. Doar că,
peste ținuturile îndepărtate, vântul pare să sufle nori
de cenușă.
Desigur, nici vorbă ca asta să se întâmple aici.
Uitarea egoistă e puternică. Nici așa nu-mi stă
în putință să cedez ispitei.

Acum văd cum într-un veceu niște Stalini excitați
își ascund sexele în fundul unor Marx-Engels-Lenini,
apoi prescriu ca toată lumea să mănânce țepi
de cactus și celor care se vor opune să li se zboare
maxilarele, chiar de-ar fi știrbi, pe pământ, care ne e
mamă
în locul mamei noastre.
Acum văd câinii vagabonzi cum halesc sulile unor
Hitleri
într-o suburbie și știm că nici asta nu trece nepe-
depsit.

E singuratică planeta asta
unde obișnuim să murim.
Cu toate că vomităm,
zeul uitării cu cap de curvă ne întinde
încă un pahar: „Bea, fătul meu”.

Dar cel pe care nu-l ține nimeni de mână
atunci când moare? Cu el ce va fi?
E singuratică planeta asta.
Cuiul se învârte mereu în intestine, în beregată.
O multitudine de ochi urmăresc
în locul pupilei resorbite se deschid spații
dezertoare, întinse. Un porumbel al păcii
zboară deasupra orizontului, în gușă, pentru fiii ei,
are lapte de porumbel.

Celulele unui singur trup din Antarctica
până în Siberia, din Bhutan în Nicaragua.
Buricul e craterul unei bombe atomice,

inima o groapă comună anonimă. Pe frunte,
hologramele craniilor.

Te ține cineva de mână? Într-o bună zi
măduva îți va fi consumată la micul dejun de îngerii
acoperiți de guano
ieșind la suprafață din ocean.

Pretutindeni, oasele unor morți goale.

Sunt păzitoarea fratelui meu. Asta sunt.

traducere de/fordította Dósa Andrei

**NICOLAE
BOSBICIU**

„până la urmă melancolia nu se mai poartă”

„până la urmă melancolia nu se mai poartă”,
i-au spus lăsându-l singur în viermuiala amiezii.
Printre turle de biserici dădeau bezmetice ochi
corbii
și vânt nu era să mai spulbere cenușa din lume
și ploi nu cădeau să mai spele rugina din gânduri.

„până la urmă iubirea e o închipuire”,
i-au strigat înfuriați de felul său de a trece printre
oameni și case.
Toate străzile încep și se termină cu intersecții,
cu eșafoade și ganguri pe unde, din vreme în vreme,
se mai aud respirând umbre dintr-un veac revolut.

Și totuși,
până la urmă în sângele său navighează popoare ui-
tate
spre alte și alte americi, fără hărți și busole,
cu pletele-n vânt, tot mai cărunte de-atâta speranță,
cu inimile arse de focuri bengale.

Rămân doar tăcerile din catedrale,
șanțul adânc de pe frunte care desparte
vorbele de adevăr, insomnia de vis, întunericul de
lumină.

Restul e lama ascuțită a singurătății
cu care zilnic decupezi frânturi de univers.

végül is a melankólia már nincs divatban

„végül is a melankólia már nincs divatban”,
mondták neki, és egyedül hagyták a délutáni nyüzsgésben.

A hollók zavarodottan röpködtek a templomtornyok között
és nem volt szél, mely szétszórta volna a világ hamuját
és eső sem esett, hogy kimossa a gondolatok rozsdáját.

„végül is a szerelem puszta képzelődés”,
kiabálták utána, mert felháborodtak azon, ahogy ment az emberek és a házak között.
Minden utca útkereszteződéssel kezdődik és végződik,
állványokkal és gangokkal, melyek körül időnként még egykori századok árnyainak lélegzése hallik.

Vérében ennek ellenére
elfelejtett népek hajóznak újabb és újabb amerikák felé
irányítótűk és térképek nélkül,
hajuk a szélben, a reménytől egyre őszebbek,
bengáli tűz égette ki a szívük.

Csak a székesegyházak hallgatása marad,
a homlok mély árka, mely elválasztja
a szavakat az igazságtól, az álmatlanságot az álmotól,
a sötétséget a fénytől.
A többi a magány kiélezett pengéje,
mellyel naponta vágysz egy darabot a világegyetemből.

traducere de/fordította Demény Péter

**DEMÉNY
PÉTER**

Prospektus

1.
Nem akarok meghalni,
de már nem zavarna, ha nem élnék.
Talán itt kezdődik az öregség:
fejünk körül a büntudat

tompa derengése.
Hangok kísértének egy üres lakásban.

2.
1999-ben megszületett a lányom,
és 2014-ben elhagytam.
Erre nem találok mentséget
magamban, és az sem vigasztal, hogy
ő talál. Valami mintha kettévágnabent,
és ebben semmi líra nincsen.

3.
Két nőt szeretni – valaha el tudtam képzelni,
mint ahogy azt nem tudtam elképzelni,
hogy én is meghalok, de most már azt is el tudom képzelni,
hogy boldog vagyok és boldogtalan,
és nem tudom elképzelni, hogy miért is kellene örökké élni –
rágom magam, jól mégsem lakok soha.

4.
Mindig elírok a szorongásaim elől,
nem várom meg, hogy sárga legyen a tetejük,
és kinyomhassam őket. Az egyik ablakon a nyugalomra látni,
a másikon valami sötét recsegésre.
Bele kell nyugodnom, hogy ez az én lakásom,
nem cserélhetem el a kilátást.

Prospect

1
Nu vreau să mor,
dar nu m-ar deranja nici de n-aș trăi.
Poate de-aici începe bătrânețea:
în jurul craniului nostru fantasma
vagă a remușcării.
Iluzia vocilor într-o locuință goală.

2
Fiica mea s-a născut în 1999,
am părăsit-o în 2014.
În toată ființa mea, nu găsesc nicio scuză
pentru asta, și nu mă consolează nici faptul
că ea găsește. De parcă ceva m-ar spinteca

36 Traduceri

pe dinăuntru, și-n asta nu există
nimic poetic.

3

Să iubești două femei – cândva
îmi puteam imagina asta, la fel cum
nu-mi puteam imagina că și eu
voi muri, dar acum îmi
pot deja imagina și că sunt
fericit și nefericit,
dar nu-mi pot imagina de ce
ar trebui să trăiești veșnic – mă
consum, și nu mă
satur totuși niciodată.

4

Întotdeauna deturnez scrisul de la angoasele
mele, nu aștept până
li se-ngălbenește vârful și
le-aș putea storce. Pe una
dintre ferestre pot zări
liniștea, pe cealaltă se-aude
un fel de trosnet întunecat. Trebuie
să mă împac cu gândul că asta
e locuința mea, nu pot schimba
perspectivele.

Kocsis Francisko fordítása/traducere

**DEVECSERI
ZOLTÁN**

Számonként szótagok

a meg-nem írt versek
s elspórolt imáink
dedikáltjairól
készülhet-e vázlat
templomkerülőket
és kikerülőket
szólítja-e Isten
nagy ívben ha sunynak
s csak kétdimenziós
vádakat köhögnek
őket jobban veri
szomszédjuk és az Úr
kocsmában szenvednek
asszonyt nem siratnak

- hát ködfelhőt rájuk -
Anyám arca s mások
számon kérík
szótagjaimat
a meg-nem írt verseket
Hiszen a megírtakért
a Nagy Úr odafönn
vendége vagyok én is
hiszem megbocsát -

Silabe cerute socoteală

adresațiilor
poeziilor nescrise
și rugăciunilor împărțite cu zgârcenie
poate oare să le fie realizată o schiță
oare celor ce evită biserica
și ocolitorilor
li se adresează Dumnezeu
dacă se ascund în deviații generoase
și scuiță doar
învinuiri bidimensionale
pe ei îi bate mai tare
vecinul și Domnul
suferă în cârciumi
nu-și plâng femeia
– să fie înghițiți de ceață –
Chipul mamei și alții
îmi cer socoteală
silabele
poeziile nescrise
Căci pentru cele scrise
sunt la rându-mi
oaspetele Marelui Domn
cred că-mi iartă –

Dósa Andrei fordítása/traducere

**EGYED
EMESE**

Emendatio

I. Volumina

G. Ligeti (orgonazene)

Kék mezőkön, a végtelen szabadlégzésű tereken
Egyedül sétált, de magányos sohasem volt,

Büszkében őrizte törékeny gondolatait,
Mint a ma boltozata a neonsillagokat.

Egyedül sétált, de magányos sohasem volt;
Kergette árnyékát, a fárdhatatlan-fürgét.
Ha lefele nézett, sarjadni öröms füveket látott,
De a homályban forgó távont fürkészte legtöbbet.

Büszkén őrizte törékeny gondolatait,
Tudta, a szépséget hogy fogja naggyá nevelni.
A lepkemadarak fényt szórtak forró arcára,
Míg puhán beillatozták mohavirágok.

Mint a ma boltozata a neonsillagokat,
Őrizte szemének ragyogó fényét szemhéja.
Féltő burokként mellkasa eltompította
Az utolsó embernek lüktető szívdobbanását.
(1975)

II. A kulcs

Orgonahangversenyéről kijövet
írtam a verset: hatott a varázslat.
Eszembe nem jutott embernek vélni.
Eszembe nem jutott, hogy elküldhetném
neki a verset, pedig ő szerezte.
Ő szerezte a darabot, de persze,
egy orgona s az orgona művésze is
– s a hely, a templom (alkonyati fénye).

G. Ligeti.
Született Târnăveni-ben.
Dicsőszentmártonban, in Martinskirch.
A pontnak tán kiterjedése nincs.
A zene határai felszívódtak.

Régi versem: az időbűl kioldlak,
himbálózzál időtlen zene árján.

Mire születünk?
elborít csönd és zengés.
Volumina.
Tagolhatatlan érzés.
(2020)

Emendatio

I. Volumina

G. Ligeti (muzică de orgă)

Pe câmpiile albastre, în spațiile cu respirație infinită,

Se plimba singur, dar n-a fost niciodată singuratic,
Își păzea gândurile fragile cu mai multă mândrie
Decât cerul cotidian stelele-i de neon.

Se plimba singur, dar n-a fost niciodată singuratic;
Își hăitua umbra iute și neobosită.
Dacă privea în jos, zărea încolțind ierburi bucuroase,
Dar cel mai des iscodea depărtarea rotindu-se în
negură.

Își păzea cu mândrie gândurile fragile,
Știa cum va educa frumusețea până va crește.
Păsările-fluturi îi presărau lumină pe față,
În timp ce flori de mușchi îl umpleau moale de par-
fum.

Așa cum cerul cotidian stelele-i de neon,
Pleoapa lui păzea lumina strălucitoare a ochilor.
Ca un înveliș temător coșul pieptului a potolit
Bătaia de inimă palpândă a ultimului om.
(1975)

II. Cheia

După terminarea concertului de orgă
am scris o poezie: vraja a avut efect.
Nu mi-a trecut prin minte să-l consider o ființă
umană.
Nu mi-a trecut prin minte că aș putea
să-i trimit poezia, cu toate că el a compus-o.
El a compus piesa, dar desigur au fost și
orga, artistul orgii,
– locul, biserica (lumina ei de asfințit).

G. Ligeti.
S-a născut la Târnăveni.
În Dicsőszentmárton, in Martinskirch.
Probabil că punctul nu are extindere.
Marginile muzicii s-au resorbit.

Veche poezie: te desfac din veac,
să te legeni pe curenții muzicii atemporale.

La ce ne-am născut?
ne acoperă tăcerea și răsunetul.
Volumina.
Senzatie imposibil de articulat.
(2020)

Dósa Andrei fordítása/traducere

**LORENA
ENACHE**

kit

m-am văzut în ochii părinților
(lumina slabă de la stâlpii uliței și farurile unei
mașini pregătită emoțional):

m-am văzut frumoasă, o rochiță
galbenă ca pajiștea din spatele soarelui
aveam numai 5 ani și părul blond, un copil
reușit, aproape de viitor.

un plin de motorină și golul din stomac
am luat-o pe mama în brațe după atâția ani
nu mă face să plâng,
bucură-te că am unde să plec

unde mergem diseară
bucureștiul e o inimă tahicardică – ai grijă
ce bei și buzele cui le săruți diseară
ai grijă când ceri direcții. oamenii te vor
trimite toți la dracu-n praznic nu
e vina lor – așa e construită o
inimă tahicardică

dau click pe fața ta și o pun la
favorite
adaug
în bara de jos a străzii mântuleasa
ziua în care am răs atât de tare că am
simțit cum îmi albește părul
nu era nici cald nici noapte
atât cât să înțeleg ce înseamnă să
trăiești dragostea la maximum și afară
culori vibrante retina mea s-a scurs pe
fața lui și am simțit atunci cum pe
aria brodmann 25
a aterizat o rachetă plecată acum mult timp.

aș scrie mai multe poeme comerciale despre iubire
interactivă, feminism, metode noi să-ți bei cafeaua
și ce mi-ar mai plăcea să înțeleg înainte să adorm.
străinii mă întrebă cum mă adaptez
cum să mă adaptez
am cărat obiecte reci nevorbitoare
incapabile să emane vreo formă de emoție
cana cu piscică-mea/ un balzac și post-it-ul de la
emma

pătura cu tigru de la țară
totul devine familiar când populăm camera cu
amintiri și muzică de festival.

am plecat și singura grijă a emmei a fost
să nu îmi mai târâi papucii prin casă
așa am ajuns să merg desculță.
o visez cum stă în ușa cu o cană gata să îmi
ude primele cuvinte dimineața, gata să
asculte cu ochii pe dealuri și mintea uscată
poți să pleci oriunde și oricât vrei,
să mă suni când ajungi.
când plângi de dorul cuiva
ține-te de cap și nu îl lăsa să
te domine ești mai puternic decât
dorința să te întorci.

când mă prinde haosul în cișmigiu aprind o țigară
scriu un mesaj elenei – ar putea fi ultima oară
nu mai înțeleg nimic și poate că aș fi înțeles
mai bine dacă mi-ai fi explicat tu.

încă o aniversare, alte mesaje,
aceiași oameni cu care beau un pahar de vin
într-un apel video și bine că avem camera frontală
în rezoluție infimă și umezeala din colțul ochilor
nu apare cum nu apare nici cât de mândri suntem
că reușim să respirăm când viața ne strânge de gât și
dorul de ducă ne trage de buzunare.

alkatrész

láttnam magam a szüleim szemével
(gyenge fény az utcai oszlopoké és
egy érzelmileg felkészített autó lámpáié):
szépnek láttnam magam, rajtam egy szoknyácska,
sárga mint, a nap mögötti tisztás,
mindössze 5 éves voltam, szőke kislány, sikerült
gyermek, közel a jövőhöz.
olajjal teli tank és úr a gyomorban,
annyi év után megöleltem édesanyámat
ne sirass meg, kérlek,
örülj, hogy van hova mennem

ma este hová megyünk,
bukarest egy szívritmuszavaros város – vigyázz
mit iszol és kinek az ajkait csokolod meg ma este
vigyázz, amikor útbaigazítást kérsz. az emberek
az isten háta mögé küldenek, nem az ő hibájuk –
így alkottak meg egy ritmuszavaros
szívet

ráklikkelek az arcodra és a kedvenceim közé teszem a mántuleasa utca alsó sávjához pedig azt a napot amikor úgy kacagtam hogy megéreztem ahogy őszül a hajam nem volt sem meleg sem éjjel annyira hogy megértsem mit jelent a legmagasabb hőfokon megélni a szerelmet és kint vibráló színek a retinám az arcára csorgott és akkor azt éreztem hogy a 25-ös brodmann mezőre leszállt egy rakéta, mely rég kilőtt.

több kereskedelmi poémát írnék az interaktív szerelemről, a feminizmusról, a kávéivás új módszereiről és arról hogy mit szeretnék megérteni mielőtt elal szom.

az idegenek azt kérdezik hogy szokom meg hogy szoknám hideg tárgyakat cipeltem melyek nem beszélnek és nem képesek bármit is érezni a cicám tálkáját/egy balzacot és emmától a szervert a tigrises pokrócot faluról minden annyira családias amikor a szobát emlékekkel és fesztiválzenével népesítjük be.

elmentem és emma egyetlen gondja az volt hogy ne slattyogjak folyton a lakásban úgyhogy most már mezítláb járok.

megálmodom ahogy egy kannával áll az ajtóban készen arra hogy reggeliben megöntözze első szavaim hogy a dombokra függesztett szemmel és kiszáradt aggyal azt hallgassa *menj ahová és amikor csak akarsz csak hívj fel ha megérkeztél* mikor sírsz valaki után fogd a fejed és ne hagyd hogy eluralkodjon fölötted erősebb vagy mint a vágó hogy visszatérj.

amikor utolér a káosz a cişmigiú parkban rágyújtok egy cigire írok egy üzenetet elenának – tán utoljára – *már nem értek semmit és talán jobban megértettem volna ha te magyarázod el.*

még egy évforduló, újabb üzenetek, ugyanazok az emberek akik egy pohár bort isznak egy videóüzenetben és jó

hogy a legapróbb felbontásban látjuk a szemközi szobát és nem látszik szemünk sarkában a nedvesség ahogy az sem hogy milyen büszkéek is vagyunk arra hogy sikerül levegőt vennünk amikor az élet megszorogatja a nyakunkat és a kalandvágy a zsebünket ráncigálja.

traducere de/fordította Demény Péter

FEKETE VINCE

Iszap¹

*„...mártottál-e már hófehér cukrot barna lébe”
Dsida Jenő: A sötétség verse*

Pumpálom a vizet a pincéből megállás Nélkül szívja nyomja a bűvárpompa zizeg A lépcsők alján remeg reszket ha homok Kerül a csőbe éjfél van reggel van dél van Aztán este aztán éjfél megint ki tudja hány Köbméter víz a mélyben a sötétben úsznak az almák A ballonok káposztáshordó libeg felém ömlik Hömpölyög áramlik szembe minden ahogy az Ajtót kinyitom jönnek a befőttesüvegek a sötétből A becsavart kupakkokkal jönnek a zacskók A tuskóból készült ülőkék méltóságteljesen

Ringanak bő méterre beázva már a falak az ajtók Ázik a még stabilan álló rönkasztal is a Villanykörte sárgás fényében térdig a hideg Vízben cipőben nadrágban mi ez itt kérdezem Mi ez ilyen még sose volt az eső a csatorna mi Ez ahogy szinte kötésig járok már nincs szolgálat A városban a megyeszékhelyet kell hívni nem tartozik Rájuk káromkodom sístergés a szomszédból Ahogy lehajolok az egykori polgármesteréből Onnan folyik ömlik áramlik a pincémbe és folyik a Szomszéd pincéjébe lebegnek az almák a szatyrok

A befőttesüvegek a kupakkokkal szívároგ beléjük Egy-egy csepp de bírják még úsznak jönnek Az almák a zacskók a korsók a ballonok aztán A szerelők kis kutyapicsázás után a főnök Aki már lefeküdt *felveszi* kétségbeesetten

Telefonál a diszpécser a megyeszékhelyről jönnek
Enyhén kapatosan lóhalálában küldik őket ki itt az
Újságíró mondja az egyik öblösen bele az udvartér
Végi aknába ahogy ereszkedik elzárja de semmi át
Az utca végébe semmi ott is semmi csak a rendőrség
Előtt lehet csak a Mester utcában lehet mondja levegőt

Kapkodva a kapatosabb aki épp poharazgatás mellől
Jött a barátjával ő is bólogat úsznak az almák
Úszik minden a mélyben a sötétben lengedeznek
A befőttes üvegek bírják még csak cseppenként
Szivárog beléjük a víz bírják még összekoccannak
Majd odébb libegnek kulcs kell rendőr nélkül betörni
Sem lehet az ajtót hol a kulcs Temető utca 14 b. Temető
Utca 14 bé mondogatom az autóban miközben a fények
Az árnyak játékát nézem a főtéren miközben szívja és
Nyomja a pompa miközben teljes kapacitással ömlik a
Szomszéd pincéjében az Ubul bácsiében a víz ebben

A rideg lépcsőházban ahol őt is megtalálták évekkal
Ezelőtt már ki volt hűlve mondja a szomszéd ebben
A házban ahol később a szász feleségre is rábuk-
kantak

Mondja a mester nem volt szerencsájuk az élethez
Nem volt mondja a szomszéd két unokájuk született
És mindketten egy medencébe fulladtak bele Németbe'
Saját házuk udvarán nem volt szerencsájuk megyünk
végre

A kulccsal le az ő pincéjébe kötésig ér a víz ott is és
Sistereg és zúg és ömlik a falon végig létrákat teszünk
Valahogy el kell jutni a főcsaphoz valahogy el kell
zárnunk

Indul a mester inog megy inog egy üres zsákkal hogy

Rádobja a sugárzó csőre mint egy krokodil szemére és
Akkor hirtelen elhalkul csak cseppek hallatszanak
Ritmikusan a mélyből egy kettő három négy mint
A szív miközben surrog a pumpa szívja nyomja
Szívja nyomja kifelé a sötétségből lemegyek
Felkattintom a villanyt jönnek megint a befőttesüvegek
Koccannak megint a villanyfényben összekoccannak
Majd odébb libbennek látom ahogy alámerül
Egy-kettő amint feltelik lassan a beszivárgó
Lével alá a pincemélybe alá az iszapba alá a sötétbe
Mintha az örök sötétségbe leoltom a villanyt és

Felmegyek fel az utcánkba az udvartérbe a kockakö-
veken

Kövérén csavarog a műanyag cső szívja nyomja
A vizet a kanálisba surrog ömlik kint süt a nap
Éj volt éjjel volt reggel volt Most dél van süt a
Nap simogat simít becéz úszunk a napfényben
Isten befőttes üvegei a karok a fénybe merülnek

Ahogy előre húzzák a testeket ezt a siklást szeretni
Amelyet csak a fej ide-oda forgása szakít meg a
Lélegzetvétel szabályos ütemét egy kettő három
Jobbra egy kettő három balra hogy nincs más cél
Mint egy képzeletbeli pont amely a lehető legtávo-
labbb

Van előtted amilyen távolra csak ki tudod nyújtani a
Karodat racionalizálni a test mozgását hogy
Csendben haladhassál elfelejteni minden egyebet
Csak a mozgás szépségére gondolni csak a napfényre
És menni csak előre csendben menni csak lengedezni
Lebegnilengni lenni a fényben s aztán – alámerül-
ni...

¹ „Meghalt Térey...” 2019.június 3. 10:37

Námol¹

„...ai îmbibat deja
zahăr imaculat cu zeamă brună”
Dsida Jenő: Poemul beznei

Pompez apa din pivnița pompa submersibilă
Trage împinge fără oprire sâsâie
Sub scări vibrează tremură dacă pătrunde
Nisip în țeavă e miezul nopții e dimineața e amiază
Apoi seară apoi iarăși miezul nopții cine știe câți
Metri cub de apă în adânc în beznă înnoată merele
Baloanele plutește butoiul de varză curge spre mine
Spumegă se revarsă îmi vine-n față totul de cum
Deschid ușa apar din întuneric borcanele
De compot cu capacele strănse vin pungile
Cu sumbră demnitate butucii pe care am șezut

Se clatină ușile pereții îmbibați mai sus de-un metru
Se-mbibă și masa de bușteni încă stabilă
În lumina gălbuie a becului până la genunchi
În apa rece cu pantofi pantaloni ce-i asta întreb
Ce-i asta nu s-a mai întâmplat ploaia canalul
Sunt băgat până la brâu nu mai există intervenții
În oraș trebuie să sun la reședința de județ nu ține
De ei înjur sfârâieli de la vecin cum mă aplec
Curge se revarsă trece de la primarul de odinioară
În pivnița mea și de aici curge în pivnița
Vecinului plutesc grămadă merele pungile

Borcanele de compot cu capace se prelinge-n ele
Câte-un strop dar rezistă încă înnoată vin
Merele pungile baloanele de sticlă apoi
Instalatorii zicând de pizda mă-sii șeful
Care s-a culcat deja ridică disperat receptorul

Telefonează dispecerul din reședința de județ vin
Un pic piliți în graba mare îi trimit e acolo
Ziaristul acela spune unul burtos intră-n gura
Canalului din capătul curții coboară închide dar
Nimic poate la capătul străzii nici acolo nu poate fi
Decât în fața poliției pe strada Meșter spune răsufând

Greu cel mai cherchelit luat tocmai de lângă pahare
A venit cu amicul dă și el din cap merele înoată
În adânc înoată totul se leagănă în întuneric
Borcanele de compot rezistă doar câte un strop
De apă se prelinge în ele încă rezistă se ciocnesc
Și plutesc e nevoie de cheie fără polițist nu se poate
Sparge nici ușa unde-i cheia strada Cimitirului 14b.
Cimitirului 14 be repet în mașină în timp ce privesc
Jocul de lumini și umbre din centru în timp ce pompa
Trage împinge la capacitate maximă se scurge apa
În pivnița vecinului în a lui nea Ubul în casa scârilor

Rece cea în care l-au găsit și pe el cu ani în urmă
Era deja răcit spune vecinul în această casă
Unde au dat mai târziu și peste nevasta săsoaică
Spune maistrul n-au avut noroc de viață
N-au avut spune vecinul au avut doi nepoți
Și amândoi s-au înecat într-un bazin în Nemția
În curtea propriei case n-au avut noroc ne întorcem
În sfârșit cu cheia jos în pivnița lui apa-i pân' la brâu
Sfârșie și țiuie și se varsă pe pereți punem scări
Trebuie s-ajungem cumva la vana principală s-o-nchidem
Se duce meșterul se clatină se duce se clatină cu un
sac gol

Ca să-l arunce pe jetul țevii ca pe ochii unui crocodil
Și-atunci se domolește brusc se aud numai stropi
Sunând ritmic în adânc unu doi trei patru precum
Inima în timp ce pompa freamătă trage împinge
Trage împinge afară din beznă cobor aprind lumina
Îmi vin iar în față borcanele de compot se ciocnesc
Iarăși în lumina electrică orbitoare se lovesc
Apoi se îndepărtează văd cum se scufundă
Unul-două cum se umplu încet cu apa prelinsă
În ele se duc la fund în nămolul pivniței în beznă
Ca-n bezna veșnică sting lumina și ies afară

Pe strada noastră pe întinderea curții pe piatra cubică
Tubul de plastic gros încolăcit trage împinge
Apa în canal șopotește se varsă afară-i înșorit
A fost noapte, miezul nopții a fost dimineață *Acum*
E amiază soarele mângâie alintă înotăm în lumină
Borcanele de compot ale lui Dumnezeu brațele se-afundă
În lumină trăgând corpul înainte să iubești această
Alunecare întreruptă numai de întoarcerea capului
într-o

Parte și alta și de respirație ritm regulat unu doi trei
Spre dreapta unu doi trei spre stânga nu există alt țel
Decât un punct imaginar aflat la cea mai mare distanță

Posibilă în fața ta până unde îți poți întinde brațul
Să drămuiești mișcările trupului încât să poți
Înainta în liniște să uiți de toate celelalte să te gândești
Numai la frumusețea mișcării numai la lumină
Și să te duci înainte să mergi liniștit să plutești
Să te legeni să plutești în lumină și-apoi – să te scufunzi...

¹ „A murit Térey...” 3 iunie 2019, 10:37 (Térey János [1970-2019] poet, prozator, dramaturg și traducător maghiar)

Kocsis Francisko fordította/traducere

**VLAD A.
GHEORGHIU**

sunt un tramvai
care se întoarce la depou

singur, fără lumina aprinsă-n interior, cu semnul defect în
față, un tramvai în care nimeni nu mai vrea să
urce, care nu mai deranjează pe nimeni cu zgomotul
produs, care
nu mai ajunge de multă vreme pe unde
trebuie.

villamos vagyok
most térek vissza a kocsiszínbe

egyedül vagyok, bent nincsenek kigyúlva a fényeim,
elöl elromlott a csengőm, egy villamos, melyre már
senki nem akar felszállni, akinek a zöreje már senkit
nem zavar, amely már rég nem ér oda, ahová
kellene.

traducere de/fordította Demény Péter

(Din antologia bilingvă *Primăvara Poeziei – XX – A Költészet Tavasza*, în curs de apariție la Editura Caiete Silvane)

Emil Lobonțiu (1893-1970) – personalitate marcantă a Sălajului interbelic

Marin POP

Personalitate marcantă a Sălajului interbelic, Emil Lobonțiu provine dintr-o familie cu vechi tradiții istorice. Bunicul său, protopopol greco-catolic din Giurtelecu Șimleului, Ioan Lobonțiu, a fost unul dintre liderii sălăjeni în timpul Revoluției de la 1848 din Transilvania, alături de vicarul Silvaniei, Alexandru Sterca Șuluțiu.

Emil Lobonțiu vede lumina zilei la 20 februarie 1893, în localitatea Boianul Mare, lângă Marghita, plasa Tășnad, care la vremea respectivă aparținea comitatului Sălaj. Era fiul preotului Emil Lobonțiu, iar pe mama sa o chema Aloisia.

Între anii 1900-1909 a urmat școala primară în satul natal și cursurile inferioare de liceu la Carei, iar în perioada 1909-1912 cursurile superioare de liceu la Beiuș¹. Director al renumitului liceu din Beiuș l-a avut pe Vasile Dumbravă, care decedează la 6 iunie 1911, fiind urmat în funcție de Vasile Ștefănică². Promoția 1912, din care a făcut parte și Emil Lobonțiu, a fost una dintre cele mai numeroase, absolvind în acel an nu mai puțin de 51 de elevi. Dintre ei, foarte mulți au ajuns preoți, medici, profesori, judecători, notari sau funcționari³.

După absolvirea liceului, Emil Lobonțiu a urmat cursurile Universității din Budapesta, în perioada 1912-1916, fiind licențiat în științe naturale și geografie. În perioada 1916-1919 a urmat studiile doctorale la aceeași universitate, după care a lucrat la Institutul de Geologie al României, până în anul 1921, când revine în județul natal⁴.

În data de 22 noiembrie 1920 obține definitivatul în învățământ, ca profesor de Geografie și Științe naturale, iar la începutul anului școlar 1921-1922 îl găsim ca profesor la Liceul „Simion Bărnuțiu” din

Șimleu Silvaniei, primul liceu românesc din Sălaj, care și-a deschis porțile la 1 octombrie 1919⁵. La liceul din Șimleu a predat disciplinele Geografie, Fizică și Științe naturale, având în catedră 20 de ore pe săptămână. Îndeplinea și funcția de custode al colecției de științe naturale și geografie a liceului⁶.

Pe lângă activitatea de la catedră, se implică și în viața culturală a orașului de la poalele Măgurii Silvaniei. Astfel, la data de 21 septembrie 1921, cu ocazia adunării generale anuale a despărțământului Șimleu al Astei, profesorul Emil Lobonțiu susține o conferință „foarte instructivă”, intitulată „Constituția geologică a județului Sălaj”⁷. De asemenea, în anuarul liceului publică un amplu studiu, intitulat „Privire generală asupra morfologiei Sălajului”, la începutul lui schițând structura și scopul publicării: „În studiul morfologiei Sălajului se va da o iconă generală a geologiei pământului sălăjan și se vor grupa utilitățile morfologice din punct de vedere al genezei lor atingând și unele probleme ale apei curgătoare”⁸.

În anul 1921 se deplasează în satul Giurtelecu Șimleului și povestind cu locuitorii află o serie de legende populare. Mai multe persoane i-au povestit că la ei, într-un deal, au locuit odinioară „horoieșii”. Acei uriași ar fi locuit pe două vârfuluri de deal îndepărtate, iar când aveau nevoie de un topor sau alte unelte strigau unii la alții și își aruncau cele cerute, de pe un deal pe altul. Pornind pe urmele legendelor, profesorul Lobonțiu se deplasează la locul indicat de săteni, numit de către localnici „via lui Damian” și este situat pe malul drept al râului Crasna, la o altitudine de 319 m. Cu prilejul cercetării respective, profe-

sorul Lobonțiu a descoperit o serie de obiecte, pe care le-a trimis spre cercetare unor specialiști în domeniu. Aceștia le-au comparat cu alte obiecte asemănătoare aflate la Zürich, în Elveția, care au fost descrise de savantul Heierli. Concluzia a fost că obiectele de la Giurtelec datează din epoca nouă a pietrei (eneolitic) și că Valea Crasnei adăpostește pe malurile ei multe astfel de urme ale omului primitiv⁹. Obiectele descoperite de Emil Lobonțiu au ajuns în colecțiile de științe naturale și geografice ale liceului „Simion Bărnuțiu” din Șimleu Silvaniei, care se găseau în custodia lui.

Un alt studiu inedit și foarte bine documentat științific îl publică în anuarul liceului, pe anul școlar 1922-1923, intitulat „Măgura Șimleului (studiu morfologic)”. Autorul subliniază că geomorfologia era, la momentul respectiv, cea mai tânără ramură a geografiei fizice și că, în afară de importanța științifică a studiului publicat, el avea și „o însemnătate de ordin al geologiei aplicate”, deoarece el va

da „cheia de a pătrunde în detaliile cele mai delicate ale structurii Măgurii Șimleului”, care putea fi „interesantă nu numai pentru savant, ci și pentru economist, dată fiind presupunerea existenței unor mari bogății naturale strâns legate de structura ținutului”. Totodată, el credea că studiul va da și elevilor „un exemplu asupra folosului științei în viața practică, ca din el să poată prinde o și mai mare dragoste și îndemn pentru învățatură”¹⁰.

După demisia lui Take Ionescu din funcția de prim-ministru al României, regele Ferdinand I-a însărcinat cu formarea noului guvern pe Ion I.C. Brătianu, în seara zilei de 18 ianuarie 1922. Guvernul Brătianu s-a constituit a doua zi, 19 ianuarie 1922, iar în data de 23 ianuarie s-a publicat decretul regal pentru dizolvarea Parlamentului și organizarea de alegeri pentru Adunarea Națională Constituantă, la începutul lunii martie 1922¹¹.

Conform uzanțelor, prin Decret Regal se convoacă noi alegeri. Pentru Transilvania sunt stabilite zilele de 6 și 7 martie 1922, la Cameră, iar pentru Senat zilele de 9 și 10 martie. Noul Parlament urma să fie convocat în data de 27 martie 1922¹².

Până în anul 1922, Partidul Național Liberal nu a avut filială în județul Sălaj. În acest context, conducerea centrală a PNL l-a însărcinat pe generalul Traian Moșoiu să înființeze o filială a partidului și în județul Sălaj, cunoscut ca un fief electoral important al Partidului Național Român, în fruntea căruia se afla Iuliu Maniu. Totuși, generalul Traian Moșoiu, care beneficia și de aura de eliberator al Sălajului, conducând campania armată din primăvara anului 1919 împotriva bolșevismului maghiar, a reușit să formeze un nucleu în Șimleu Silvaniei, centrul cultural românesc al Sălajului, în jurul profesorului dr. Emil Lobonțiu și astfel s-a constituit prima organizație liberală în Sălaj. În fruntea ei a fost ales generalul Traian Moșoiu, mai mult onorific, el având de coordonat și organizația județeană Bihor. În funcția de

vicepreședinte a fost ales dr. Emil Lobonțiu, în realitate președintele executiv al organizației, în funcția de secretar general a fost ales Nicolae Popescu, ginerele generalului Moșoiu, iar în cea de secretar general adjunct dr. Mihail Gurzău¹³.

Devenit membru marcant al PNL Sălaj, Emil Lobonțiu a candidat la alegerile parlamentare din anul 1922, pentru un mandat de deputat al circumscripției electorale Tășnad. Aici a avut un contracandidat puternic în persoana avocatului dr. Coriolan Steer, liderul românilor din zona Tășnadului, fost deputat din partea PNR în primul parlament al României Mari.

Întreaga campanie electorală din anul 1922 a reprezentat o acerbă bătălie politică între liberalii aflați la putere și candidații PNR. În urma desfășurării alegerilor, în circumscripția electorală Tășnad a câștigat mandatul de deputat Emil Lobonțiu, care a obținut 2.686 voturi, față de 2.049 voturi, câte a obținut contracandidatul său, Coriolan Steer¹⁴.

În data de 28 martie 1922, prefectul Iulian Domșa raporta ministrului de Interne modul cum au decurs alegerile în județul Sălaj, care avea cinci circumscripții electorale pentru Camera Deputaților și două pentru Senat. Referitor la alegerile de deputat din circumscripția electorală Tășnad, el raporta următoarele: „În circumscripția Tășnad unde cu majoritate de 650 de voturi a fost proclamat ales Dl. Dr. Emil Lobonțiu profesor deputat al part. național liberal față de Dl. Coriolan Steer care s-a încrezut în situația lui materială împrăștiind bani între alegători, totuși față de aceste operațiuni a candidatului naționalist a fost ales valorosul nostru deputat Emil Lobonțiu, profesor geolog care a fost cea mai frumoasă învingere în județul nostru. Această alegere adversarul intenționează (a) o contesta în baza că Dl. Emil Lobonțiu nu a fost luat în lista de alegători, ceea ce nu corespunde adevărului conform dosarului de alegere având vot electoral activ”¹⁵.

Considerând că au avut de suferit din cauza excesului de zel al unor ofițeri, care au fost supuși unei anchete, însă nu au fost transferați din Sălaj, deputatul Emil Lobonțiu, în calitate de președinte al organizației PNL Sălaj, îi trimite următoarea scrisoare confidențială premierului Ion I.C. Brătianu: „Întors de la lucrările Parlamentului am găsit pe toți membrii partidului nostru din județul Sălaj dezolați și adânc mâhniți pentru faptul, că căpitanul de jandarmi Ioan Carp și plutonierul Emanoil Iluț, cari în tot cursul iernei au terorizat populațiunea județului și au șicanat cu preferință aproape exclusiv pe toți membrii partidului nostru, comițând un șir lung de abuzuri, dovedite cu prilejul anchetei făcută de dl. general Stavăr care ne-a promis categoric că-i transferează și-i trimite în judecată, în loc ca aceasta să se fi întâmplat au fost readuși și confirmați în post de unde au început să amenințe și terorizeze toată lumea. În numele întregii organizațiuni vin a vă ruga, să binevoiti a dispune ca să fim scăpați de acești doi satrapi, deoarece găsesc cu îngrijorare că dacă starea de teroare și abuzuri a numiților se va menține în scurt (timp) toată organizațiunea înjghebată cu multă greutate, se va dizolva, deoarece nu înțelege ca să fie bruscată afară de naționaliști cari aici sunt tari și chiar de organele Ministerului de Interne, cărui i s-au făcut mai multe plângeri însă fără rezultate efective”¹⁶.

În data de 17 aprilie 1923, filiala PNL Sălaj se întrunește în congres de reorganizare. În funcția de președinte al organizației liberale sălăjene a fost ales Emil Lobonțiu. Cu această ocazie a fost trimisă o telegramă de felicitare președintelui Consiliului de Miniștri, Ion I.C. Brătianu, urându-i La mulți ani „pentru a putea duce la îndeplinire consolidarea iubitei noastre țări”¹⁷.

Ajungând deputat în Parlamentul României, Emil Lobonțiu a fost ales, în toate sesiunile parlamentare, în funcția de secretar al Camerei Deputaților¹⁸.

În calitate de deputat al circumscripției Tășnad, Emil Lobonțiu a intervenit la miniștri liberali pentru a ajuta zona pe care o reprezenta. Astfel, încă din campania electorală din anul 1922, văzând starea deplorabilă a drumurilor din zona Tășnadului, și-a luat angajamentul că va interveni la guvern pentru ajutorarea satelor care aveau drumurile cele mai rele. În acest sens, a înaintat o cerere generalului Traian Moșoiu, care îndeplinea funcția de ministru al Lucrărilor Publice în guvernul liberal, în numele alegătorilor din zona Tășnadului, rugându-l să acorde un ajutor pentru refacerea drumurilor, subliniind că în „mai slabă stare” erau Boian-Păgaia, Cehal-Tășnad și Santău-Pir. În urma acestei cereri, ministrul Moșoiu l-a chemat la o consfătuire și, „deși în vistieria statului” erau „bani puțini”, acordă câte 50.000 de lei primăriilor din Pir, Cehal, Cehăluț și Păgaia, „cu cari sume și cu cele din fondul vișinalului, locuitorii își vor acoperi cheltuielile cu plata pietrei etc. pentru tocmirea drumului care trece prin hotarele lor”¹⁹.

Într-o altă ședință a Camerei Deputaților, în data de 6 martie 1925, face o întâmpinare miniștrilor care dețineau portofoliile de la Economie și Agricultură. Vorbește despre lipsa creditelor ieftine pentru țărani și solicită miniștrilor să întrebuițeze „toate mijloacele cari le vor găsi de cuviință, ca plugăria satelor să poată ajunge cu un ceas mai înainte la împrumuturile ieftine, fără de cari în părțile noastre nu se poate duce înainte dezvoltarea agriculturii raționale iar aici în Țara mamă, în masă nici nu poate să-și ia începutul. Nu mai pot fi lăsați mai departe plugarii în ghiarele unei cămătăriei – și ea fără voie,

– cari însă le sughe sângele!”²⁰

Un discurs impresionant l-a rostit cu ocazia adoptării legii minelor, în anul 1924, vorbind și în calitate de profesionist în domeniu, având doctoratul în Geologie²¹.

Emil Lobonțiu era conștient de rolul important pe care îl juca presa la vremea respectivă, în special pentru oamenii politici, și decide să înființeze propriul său ziar. El s-a numit „Plugarul” și a apărut la Șimleu Silvaniei, în data de 3 mai 1923. În editorialul „Glas către cititori”, Emil Lobonțiu prezintă programul, scopul și obiectivele noului ziar: „Numele nostru este PLUGARUL, pentru că glasul voim să ni-l îndreptăm către plugarii satelor noastre și către toți cărturarii de la sate, care muncesc și trudesc pentru binele țărânimii.

Ba mai avem și aceleași dorințe pe care le are plugarul când își pune plugul în brazdă, și aruncă sămânța în pământ. (...)

Sămânța pe care o aruncăm în pământ este: dragostea de Țară, dragostea familiei regale, cinstea mai marilor lumești și bisericești, iubirea bisericeii și a școlii, buna înțelegere între noi și înșine și între celelalte neamuri de altă limbă și lege.

Roadele pe care voim să le culegem vor fi, înaintarea și ridicarea poporului nostru românesc, înflorirea satelor, îmbogățirea țăranilor, buna chibzuială întru toate și pacea în sufletele tuturor.

PLUGARUL, va aduce întotdeauna veștile cele mai noi și mai ales ușoară, înțeleasă de toți, va da seamă despre prețurile care sunt în târguri, și în tot numărul va publica câte o mică bucată din frumoasa literatură populară, din care vom putea învăța vorba dulce, înțelepciune și dragoste pentru învățătură”²².

Începând cu numărul 7 din 1 martie 1924 ziarul devine „organ cultural și de cooperatie”, având următorul comitet de redacție: fondator dr. Emil Lobonțiu, director Tănase Pușcă, redactor-responsabil Victor Pop, toți trei fiind profesori la Liceul „Simion Bărnuțiu” din Șimleu Silvaniei. Ziarul își sistează apariția la începutul anului 1925.

În coloanele ziarului „Plugarul”, Emil Lobonțiu publică o serie de articole cu tematică politică, dar și cultural-științifică. De exemplu, în articolul „un străvechi leagăn al culturai” face o analiză antropologică a sălăjenilor și a ținutului, considerând că toate „însușirile superioare” ale sălăjenilor se datorează bogatei tradiții istorice, dovedite de descoperirile arheologice, obiceiuri și tradiții: „Minunat pământ mai este Sălajul nostru. (...) Ca și pământul, așa și oamenii. Locuitorii pașnici ai acestei bucăți de pământ, au în firea lor ceva specific. Asemănați pe sălăjan cu bihoreanul închis, cu dobăcanul (din fostul comitat Solnoc-Dăbâca – n.n.) când prea credul când prea neîncredător, cu „mocănuș” șiret, cu sătmăreanul sfătos și atotștiutor, cu câmpenul azvârlit, sau cu chioreanul lăudăros, și îndată veți afla, că sălăjanul are un caracter deosebit, cu un substrat de nobleță, eleganță și bunătate în gândire, în port, în gesturi, în vorbă”²³.

Într-un alt articol, prezintă importanța economică a gazelor naturale și prospecțiunile care se făceau în Sălaj, unele zăcăminte fiind descoperite deja la Crișeni. Afirmă că Institutul Geologic al României l-a mandatat, în anul 1921, să revizuiască și să completeze „după metodele cele mai nouă toate lucrările de ordin geologic” efectuate până la momentul respectiv în Sălaj. Consideră că a sosit momentul ca și

Sălajul „să ia un avânt puternic” în acest domeniu de ultimă generație, la vremea respectivă²⁴.

În data de 16 iunie 1924, a doua zi de Rusalii, Șimleul și familia Lobonțiu a fost gazda a două evenimente deosebite: inaugurarea noului sediu al Primăriei orașului Șimleu și botezul fiicei lui Emil Lobonțiu, Steluța. La eveniment au participat personalități marcante ale vieții politice românești, în frunte cu generalul Traian Moșoiu, ministru al Lucrărilor Publice, Nicolae Săveanu, ministru al Sănătății Publice și Ocrotirii Sociale, Emil Lobonțiu, deputat, Iulian Andrei Domșa, prefectul județului Sălaj, Nicodim Cristea, primarul orașului Zalău și Aurel Tarția, primarul orașului Șimleu Silvaniei. A fost săvârșită o slujbă de sfințire a noului sediu al primăriei, după care au urmat o ședință festivă a Consiliului orașenesc și mai multe recepții oficiale. După inaugurarea primăriei, cei doi miniștri și „toată lumea românească” au asistat „în casa prietenească” a deputatului Emil Lobonțiu, la ceremonia botezului fiicei sale, Steluța. Cereemonialul religios a fost săvârșit de preotul greco-catolic din Șimleu, Vasile Moody, nașul de botez a fost ministrul Traian Moșoiu, și „într-o caldă atmosferă s-au unit toate sufletele – baremi pe câteva clipe –, au dispărut confesiuni, partide, ranguri, frecări, neînțelegeri și au fost toți așa cum sunt dați de la Dumnezeu, buni, iubitori, frați”. A urmat un banchet organizat de către primărie, în restaurantul orașenesc, la care au participat aproximativ 200 de persoane. Marea surpriză a constituit-o anunțul celor doi miniștri: generalul Traian Moșoiu a anunțat că va acorda suma de 100.000 lei pentru repararea străzii principale

din Șimleu, iar ministrul Săveanu anunță că va întreține 25 de paturi pentru bolnavi și va suporta cheltuielile de spitalizarea bolnavilor din spitalul orașului, care până în acel moment nu funcționa. Ziua s-a încheiat cu o serată artistică, în cadrul căreia programul și, în special, piesa alegorică a Elenei Aciu, „Ileana Cosânzeana”, au încântat distinsa asistență²⁵.

Intrând în politică și obținând mandatul de deputat din partea PNL, Emil Lobonțiu era suplinit la catedră, pe perioada sesiunilor parlamentare, de alți profesori, până în anul 1928, când renunță la catedra de la liceul șimleuan.

Reîntors la catedră, după ce a pierdut mandatul de deputat, în urma alegerilor parlamentare din anul 1926, la 3 iunie 1927 a fost ales membru în Comitetul Școlar al liceului, ca delegat al profesorilor, alături de profesorul Ioan Rinea. A predat tot disciplinele Geografie, Fizică și Științele naturale, având o catedră de 13 ore pe săptămână²⁶. Se implică, din nou, și în activitățile extrașcolare. Astfel, la 29 mai 1927 participă la inaugurarea școlii primare de stat din localitatea Criștelec, ocazie cu care despărțământul Șimleu al Astei a organizat o manifestare culturală²⁷.

În anul 1926 inițiază un nou proiect jurnalistic, înființând ziarul „Plugul”, care apare tot la Șimleu, până în anul 1928. Reapare în anul 1934, având subtitlul „ziar politic, cultural, social și economic”. Începând cu anul 1935 apare bilunar²⁸.

În iulie 1927, în urma alegerilor parlamentare câștigate de către PNL, Emil Lobonțiu a fost numit în funcția de prefect al județului Bihor. La 12 iunie 1928, prin Decretul Regal nr. 1.614 a fost numit în funcția

de prefect al județului Sălaj²⁹, fiind înlocuit din funcție de către dr. Alexandru Aciu, în noiembrie 1928, în urma venirii la putere a PNT, prim-ministru al României fiind desemnat sălăjeanul Iuliu Maniu.

În data de 6 decembrie 1927, la scurt timp după trecerea fulgerătoare în eternitate a președintelui Consiliului de Miniștri și al PNL, Ion I.C. Brătianu, la Șimleu Silvaniei s-au desfășurat lucrările Congresului organizației Partidului Național Liberal din județul Sălaj, la care au luat parte un număr mare de membri din întregul județ. Ele au fost prezidate și deschise de către generalul Traian Moșoiu, senator de drept în Parlamentul României și fost ministru, care „l-a parentat cu cuvinte calde pe marele bărbat de Stat Ion Brătianu arătându-i meritele sale nepieritoare față de neam și țară, apoi a rugat pe membrii coadunați să purceadă la reorganizarea partidului Național Liberal în cadrele județului Sălaj”. Au fost alese structurile de conducere județene ale partidului. În funcția de președinte a fost ales generalul Traian Moșoiu. În funcția de vicepreședinte au fost aleși Emil Bran, vicarul foraneu greco-catolic al Silvaniei, Dr. Emil Lobonțiu, profesor universitar la Politehnica din Timișoara și la liceul de băieți din Șimleu Silvaniei, Nicolae Popescu, deputat, și Dr. Nicolae Darabant, avocat în Carei. Secretar general a fost ales Dr. Ioan Ossian, prefect al județului Sălaj la momentul respectiv și director al liceului „Simion Bărnuțiu” din Șimleu Silvaniei. În funcția de casier al organizației județene a fost ales Aurel Tarția, fost primar al orașului Șimleu Silvaniei³⁰.

continuare pe www.caietesilvane.ro

Deservenții de culte în vizorul Securității (IV)

Alexandru Bogdan KÜRTI

Ofensiva antireligioasă a Securității a avut consecințe nefaste pentru toate cultele. Combaterea influențelor, apreciate ca negative, venite dinspre pastorii reformați a fost una dintre obiectivele principale ale structurilor represive din Sălaj. Deservenții bisericilor reformate, compuse din membri de etnie maghiară, au fost ținute sub observație și urmărite atât în dosarul de problemă Culte-Secte, cât și în dosarul de obiectiv Naționaliști-iredentiști. Lupta înverșunată a celei mai temute structuri din perioada comunistă, în anihilarea manifestărilor libertății de conștiință religioasă, a figurat printre problemele deosebit de importante aflate în atenția Securității. În anii '50, într-o perioadă a constrângerilor dure, o mare parte a eforturilor organelor represive s-au concentrat asupra membrilor unei grupări de trezire spirituală din cadrul Bisericii Reformate din Zalău.

Cu toate că prin constituțiile succesive, dreptul la credință era garantat, statul comunist a mimat libertatea de conștiință și religioasă, s-a amestecat constant în viața cotidiană a bisericilor și a dus programatic o politică ateistă, iar prin intermediul brațului înarmat al partidului i-a hărțuit permanent pe deservenții de culte.

Adesea, în documentele aparatului de securitate, pastorii care puneau un accent mai mare pe cultivarea valorilor tradiționale și literaturii maghiare erau catalogați „naționaliști”, „extremiști”, „neorevizioniști”, „șoviniști” și „iredentiști”. De asemenea erau acuzați că promovează ideea autonomiei Transilvaniei și a alipirii acesteia la Ungaria. Partidul Comunist pretindea că asigură libertatea de conștiință, egalitatea și autonomia cultelor din România, dar prin intermediul organelor de represiune i-a persecutat permanent pe deservenții cultului reformat. Pastorii și funcționarii clerici care au avut legături strânse cu cetățeni din străinătate erau acuzați de „manifestări naționaliste și dușmănoase” la adresa statului român și suspectați că îi instigă pe maghiari împotriva conviețuirii cu poporul român.

În primul deceniu de „democrație populară”, în vizorul Securității s-au aflat și adepții mișcării bethaniste din Zalău, ale căror concepții nu corespundeau deloc cu ideologia comunistă. Bethanismul a fost un curent de reînnoire spirituală a Bisericii Reformate, apărut în cadrul acesteia la începutul secolului al XX-lea. Numele mișcării a fost inspirat după denumirea localității Bethania, din Palestina biblică. Principalele centre ale mișcării bethaniste au fost la: Salonta, Niuved, Cheț, Iermata Neagră, Zăuan, Zalău, Cluj, Târgu Mureș, Pân-

cota, Sânleani, Agriș și Iojob. Pastor în cadrul Eparhiei Reformate de Oradea, Visky Ferenc a fost organizatorul curentului bethanist din Transilvania, iar personalitatea cea mai marcantă a mișcării din Sălaj a fost Porcsalmi József, de profesie ceasornicar.

Gruparea bethanistă din Zalău a fost semnalată într-o notă referitoare la mișcarea bethanistă din Republica Populară Română, din data de 28 decembrie 1951. „Un grup al bethaniștilor în localitatea Zalău este condus de numitul Porcsalmi, proprietarul unui atelier de ceasornicărie. Susnumitul organizează adunări atât în casa lui, cât și la ceilalți credincioși, ține legături cu preotul Kablosi și alți preoți, care îi fac vizite dese în atelierul lui. Porcsalmi a atras la bethanism circa 35% din totalul credincioșilor reformați din Zalău”¹, s-a arătat în documentul întocmit de Direcția Regională Oradea.

Datorită faptului că și-a exprimat deschis nemulțumirea față de politica antireligioasă a autorităților comuniste, propovăduitorul laic Porcsalmi a fost persecutat de Securitate. Cu prilejul percheziției efectuate la domiciliul credinciosului bethanist, din data de 28 septembrie 1955, i-au fost confiscate materiale religioase considerate interzise și corespondența. Au fost ridicate: „140 calendare bethaniste, 85 broșuri bethaniste cu titlul Verervanal, 36 bucăți reviste bethaniste cu titlul Mustarmog, 15 manifeste bethaniste, 218 file trase la șapirograf cu conținut religios bethanist, două notesuri de buzunar, 33 diferite broșuri cu diferite titluri cu caracter religios și un număr mare de scrisori”². Conform unui proces-verbal, din 24 februarie 1956, materialele au fost arse de locotenentul-major Ioan Erdei, locotenentul-major Traian Sasarman și angajatul civil Profira Drăgan, toți din cadrul raionului MAI Zalău – Regiunea Cluj.

Campania de represiune ce a urmat insurecției anti-comuniste din Ungaria, din 23 octombrie – 4 noiembrie 1956, a avut un impact semnificativ și în Sălaj. Reținut pentru instigare împotriva regimului comunist și pentru refuzul de a accepta orice fel de colaborare cu statul socialist, Porcsalmi József a dat dovadă de curaj și a declarat că comunismul reprezintă prezența Necuratului pe pământ. „După cum am învățat din Biblie, știu că în prezent satana este la conducere, sunt convins că comunismul va fi învins de Dumnezeu, iar noi, bethaniștii, deja am scăpat de satana adică de comunism. Începând din anul 1948 și până în prezent am răspândit aceste idei prin discuții cu diferite persoane”³, a declarat Porcsalmi, conform procesului verbal

de interogatoriu din data la 17 martie 1958.

Conform istoricului mișcării bethaniste, întocmit de locotenent-major Jakab Iosif din cadrul Direcției Regionale Oradea, liderii bethaniști au îndemnat aderenții să nu se implice în viața social-culturală și să saboteze activitățile autorităților comuniste. Alexandru Antal, pastor în Zăuan, s-a împotrivit participării tinerilor la activitățile culturale din comună: „Pentru a nu permite tineretului și chiar vârstnicilor să participe la viața culturală politică și obștească a localităților unde trăiesc, recurg la diferite amenințări și organizează cercuri religioase, unde participă toți tinerii și adulții convertiți, indiferent de poziția lor socială sau politică. De exemplu, în luna aprilie 1956, în comuna Zăuan, raionul Șimleu, instructorul raional Kovesdi Ludovic a început organizarea unei echipe culturale. La prima repetiție s-au prezentat 80 de tineri. Preotul bethanist din comună, Antal Alexandru, prima dată a anunțat în biserică să nu participe tinerii sub 14 ani. Văzând că echipa funcționează mai departe, preotul a ținut o ședință cu părinții și sub amenințarea că tinerii care mai participă la repetițiile echipei culturale nu vor fi trimiși la împărtașanie, a obligat să retragă copiii din echipă, făcând astfel imposibilă organizarea vieții culturale în comuna respectivă. Fiind tras la răspundere de organele puterii locale, a afirmat că nu el se va conduce după comună, ci comuna să se conducă după el”⁴.

Locotenent-colonelul Iacob Martin, șeful Secției Raionale a MAI Zalău și locotenentul de securitate Ioan Onac, lucrător operativ, au propus Direcției Regionale Cluj, într-un referat din 29 aprilie 1958⁵, măsuri pentru neutralizarea grupării bethaniste din orașul de la poalele Meseșului. În referat s-a arătat că nu erau destule dovezi pentru incriminarea grupării: „Din studiul materialelor de informare și de anchetă pe care le deținem în legătură cu gruparea bethanistă din Zalău, a rezultat că acestea nu sunt justițiabile pentru a putea trece la reținerea elementelor conducătoare a acestei grupări, respectiv a lui Balogh Adalbert, Pusok Nicolae, Bado Samuila și Badaki Vasile”. În vederea documentării activității dușmănoase desfășurată de bethaniștii din Zalău, ofițerii securității au solicitat deplasarea la Târgu Mureș, unde au fost arestați liderii mișcării bethaniste din Transilvania: „Întrucât în momentul de față la Regiunea MAI Autonomă Maghiară se află reținuți pentru activitate bethanistă un număr de trei elemente conducătoare care au desfășurat activitate contrarevoluționară, împreună cu conducătorii grupării bethaniste din Zalău, fapt pentru care propunem a se aproba deplasarea Lt. Onac Ioan la această regiune, spre a ancheta pe cei arestați asupra activității contrarevoluționare desfășurată de conducătorii grupărilor bethaniste din Zalău, urmăriți de organele noastre”.

Agenții poliției politice s-au arătat preocupați de găsirea și confiscarea unei cărți despre „teroarea din URSS”, care a circulat printre credincioșii bethaniști din Zalău: „Din informațiile furnizate de agentul «Koc-

sis Francisc» al Secției Raionale Zalău, rezultă că elementele bethaniste din Zalău, dețin o carte ilustrată cu fotografii – cartea este editată înainte de 1944 și reprezintă «teroarea din URSS». Această carte ar circula de la un element la altul și că în momentul de față s-ar afla la bethanistul Denes Victor, frizer din Zalău”. Cartea respectivă urma a fi utilizată ca probă împotriva bethaniștilor, într-un viitor proces: „În scopul obținerii acestui document care să poată fi utilizat ca act justițiabil, de asemeni propunem a se aproba deplasarea Lt. Onac Ioan la MAI Raionul Zalău pentru a lua legătura cu agentura din această problemă, în special cu agentul «Kocsis Francisc», pentru a stabili dacă și la ora actuală această carte se află la Denes Victor”. Pentru a intra în posesia cărții, s-a propus efectuarea unei percheziții domiciliare: „Spre a studia în colaborare cu organele Secției Raionale MAI Zalău posibilitățile creării unei combinații pentru a putea intra în posesia documentului, fie pentru fotocopiat, fie de a intra în posesia definitivă a lui, fapt pentru care să se efectueze o percheziție domiciliară lui Denes Victor sub un motiv plauzibil cu care ocazie să se poată intra în posesia cărții”. Locotenentul Nicolae Lăzăroișiu din cadrul Direcției Regionale Cluj a aprobat neutralizarea grupării bethaniste și deplasarea lucrătorului operativ la Târgu Mureș.

În 1958, după ce a fost arestat pastorul Visky Ferenc pentru activitatea bethanistă, zălăuanii Porcsalmi József, Balogh Béla, Boda Sámuel, Lőrincz János, Püsök Miklós și fiul său au fost arestați și condamnați pentru „crime de uneltire contra ordinii sociale”. În baza Decretului nr. 411 din iulie 1964, au fost grațiați, însă după eliberarea lor, Securitatea a declanșat o acțiune amplă de supraveghere informativă a foștilor deținuți politici, dosarele lor operative fiind menținute în continuare active.

Adepții curentului religios, cu pretenția de reformare continuă, au fost semnalati în documentele instrumentului represiv și la sfârșitul anilor '80. Prin raportul întocmit de Serviciul I din cadrul Inspectoratului Județean Sălaj, din data de 17 mai 1988, organele de securitate propuneau atenționarea unui preot reformat din satul Ratin, comuna Crasna, membru al grupării disidente bethaniste, de către conducerea protopopiatului reformat și de către secretarul organizației PCR Sălaj. Potrivit raportului, deserventul de naționalitate maghiară a fost „semnalat că desfășoară activitate cu conținut bethanist, organizează adunări clandestine, la care participă mai multe persoane cu concepții bethaniste, are legături cu persoane conducătoare ale acestui curent, foste condamnate din județul Mureș, Szoke Ladislaw. Primește ajutoare și materiale cu conținut bethanist din străinătate, din Elveția, Olanda, RFG”⁶.

În hotărârea de deschidere a dosarului de problemă pentru cultele ortodox, greco-catolic, romano-catolic și reformat, de pe raza raionului MAI Zalău, din 10 martie 1958, au fost menționați doi pastori reformați, primul acuzat că a subminat procesul de colectivizare

a agriculturii și al doilea care a instigat la dezbinare între cetățenii români de diferite etnii: „Majoritatea preoților reformați sunt cunoscuți de noi ca elemente fanatice religioase, naționaliste și care au făcut parte din diferite partide fasciste maghiare din trecut, iar în activitatea lor prezentă se constată că nu se împacă cu orânduirea de stat democratică din țara noastră, fiind semnați și cu manifestări dușmănoase la adresa regimului nostru democrat, cum este cazul preotului reformat Tătar Mihai din comuna Șamșud, care în trecut a fost președintele P.R.M. din comună, care a afirmat că atâta timp cât el va fi preot în sat nu se va înființa nici un fel de formă socialistă în comună. La fel și preotul Hegy Petru din comuna Crasna a fost semnalat cu manifestări naționaliste șovine, creând neînțelegere între populația de naționalitate maghiară și cea română, cu asemenea manifestări și activități au fost semnați și alți preoți reformați”⁷.

Preotul reformat din Zalău, anchetat în dosarul de urmărire informativă (DUI) cu numele de cod „Adam”, cunoscut pentru „atitudinea sa dușmănoasă la adresa regimului”, a fost semnalat în raportul anual, privind activitatea informativ-operativă și de prevenire, desfășurată de serviciul de informații interne din 27 decembrie 1978. El a fost acuzat că a creat un anturaj cu scopul de a desfășura activități de propagandă sau de îndoctrinare naționalistă, urmărind să creeze o atmosferă tensionată în reședința județului: „Din dosarul de urmărire informativă Adam a rezultat că șase persoane s-au constituit într-un anturaj și sub acoperirea activităților religioase, instigau unii enoriași la anumite manifestări cu conținut naționalist, intenționând să creeze dezordine și o situație intensivă în rândul persoanelor de religie reformată din orașul Zalău”⁸. Înainte ca lucrurile să degereze, ofițerii de securitate, în colaborare cu organele de miliție, au procedat la „destrămarea anturajului și mutarea instigatorului principal din funcția care îi facilita activitatea dușmănoasă”. Acțiunea de neutralizare a pastorului ostil, respectiv transferarea disciplinară în alt județ a fost încununată cu succes doar în urma intervenției organelor de partid: „Pe plan local, în orașul Zalău și comunele din jurul orașului s-a creat o stare de spirit agitată în urma acțiunii preotului reformat Adam și a unor membri din comitetul eparhial, pentru faptul că urma să fie transferat, întrucât comiseseră o serie de fapte ilicite și abateri disciplinare. Era urmărit de către noi prin DUI pentru activitate naționalistă și legături suspecte cu mai multe persoane din Hilda (Numele de cod „Hilda” indică Ungaria – n.a.) și Occident. Incitarea a urmărit atragerea credincioșilor reformați care să-l susțină în respingerea transferării sale. În cazul acestei acțiuni, unele persoane au comentat dușmănos la adresa organelor de stat, au avut manifestări de nuanță naționalistă, au fost trimise scrisori în exterior solicitând ajutorul unor organizații pentru reglementarea situației din Zalău, care în viziunea lor primea amploare tot mai mare. Situația

a fost analizată la organele județean și orășenesc de partid. Astfel, au fost angrenate mai multe organe de stat care să contribuie la aplanarea situației, izolarea și compromiterea persoanelor instigatoare, trimiterea în alt județ a elementului principal și tragerea la răspundere a lui Adam, în baza legii 18/1968 (Legea nr. 18/1968 privind controlul provenienței unor bunuri ale persoanelor fizice, care nu au fost dobândite în mod licit – n.a.). Ne-am folosit de mai multe persoane care au detestat acțiunea lui Adam și a legăturilor sale și de posibilitățile mai multor informatori prin care s-a dus o amplă acțiune de influențare și determinare a credincioșilor să înțeleagă abaterile săvârșite de cei în cauză. După câteva luni, situația a revenit la normal”⁹. Prin eliminarea unor deservenți cu caracter și prestigiu, precum pastorul reformat din Zalău, organele represive au urmărit și minimalizarea influenței Bisericii Reformate asupra comunității maghiare.

Numeroase memorii, petiții, rapoarte, proteste și scrisori deschise, redactate de lideri religioși, au arătat că politica antireligioasă, abuzurile și presiunile de toate felurile contraveneau tratatelor internaționale semnate de România. Începând cu anii '70 și mai ales în anii '80, Securitatea a pus în aplicare planuri de preîntâmpinare a trimiterii de memorii privind limitarea exercitării libertății de cult, respectiv privind îngrădirea unor drepturi esențiale, atât către autorități de stat sau către conducerea superioară de partid, dar mai ales în exterior, către foruri sau organizații internaționale pentru apărarea drepturilor omului. Securitatea a invocat că acțiunile autorilor de memorii aduceau prejudicii țării prin evocarea unor aspecte de încălcare a drepturilor omului, care nu au reflectat adevărul în opinia autorităților de la București, fiind semnalate de elemente care prin manifestările lor puteau pune în pericol siguranța statului. S-au aflat în atenția organelor de securitate din Sălaj și deservenții care au întocmit diverse forme de înscrisuri, în general cu conținut protestatar, cu privire la politica antireligioasă a statului comunist. Astfel, în raportul întocmit de Serviciul I din cadrul Inspectoratului Județean de Securitate Sălaj, privind activitatea desfășurată pe parcursul anului 1978, a fost menționat un pastor reformat care a intenționat să trimită în străinătate un memoriu, în care a invocat încălcarea drepturilor fundamentale ale omului și lipsa libertăților din România comunistă: „Numitul Francisc a întocmit un memoriu de protest pe care urma să-l trimită în exterior, la radio Europa Liberă în vederea publicării lui, invocând «lipsa de drepturi» religioase în România”¹⁰.

Comentariile critice ale deservenților reformați din Transilvania, privind încălcarea drepturilor omului de către regimul Ceaușescu, au fost mediatizate de presa internațională, astfel că bisericile reformate au fost considerate de aparatul de partid și de stat „focare ale naționalismului maghiar” și ale „separatismului”. În anii '80 s-a intensificat urmărirea slujitorilor

bisericilor reformate și a unor persoane din anturajul acestora, considerate amenințări reale la adresa securității naționale. Tentativa de mutare, cu largul concurs al organelor de reprimare, a unui pastor reformat din Timișoara a fost interpretată ca o mare nedreptate și un abuz al autorităților comuniste. Avea să fie și scânteia care a declanșat Revoluția Română din anul 1989.

Măsurile din domeniul cultelor religioase luate de autoritățile comuniste și îndeplinite de temuta poliție politică, pilon central de susținere al regimului, au fost în armonie perfectă cu cele luate în alte domenii politice și sociale, menite să conducă spre triumful comunismului în România. În plan informativ, accentul a fost pus pe creșterea continuă a numărului de agenți recrutați în interiorul cultelor. Cu ajutorul colaboratorilor și informatorilor, ofițerii de Securitate au trecut la acoperirea informativă a tuturor cultelor și sectelor religioase. Din punct de vedere operativ, măsurile predilecte luate de Securitate împotriva persoanelor considerate

a avea atitudini necorespunzătoare au fost avertizarea, atenționarea, punerea în dezbatere publică, compromiterea, influențarea pozitivă, destrămarea unor anturaje considerate a fi nocive. Abuzurile structurilor statului comunist, care au desfigurat România timp de aproape o jumătate de secol, nu au reușit să suprimă libertatea de conștiință a individului, nici să anihileze convingerile religioase ale românilor.

Note:

1 Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare ACNSAS), Fond Informativ, dosar nr. 3867, f. 67.

2 Idem, dosar nr. 1280, vol. 1, f. 150.

3 Idem, dosar nr. 3923, vol. 2, f. 362.

4 *Ibidem*, ff. 360-361.

5 Idem, dosar nr. 1281, vol. 2, ff. 56-57.

6 Idem, dosar nr. 2962, f. 21.

7 ACNSAS, Fond Documentar, dosar nr. 4004, vol. 16, ff. 3-4.

8 Idem, dosar nr. 8634, vol. 1, f. 521.

9 *Ibidem*, f. 533.

10 *Ibidem*, f. 521.

Festivalul Coral Internațional „Ecuri Transilvane” online

În data de 14 august 2020, a avut loc Festivalul Coral Internațional „Ecuri Transilvane” de la Zalău, în varianta online.

În mod fericit, această dată a corespuns cu ziua de naștere a lui Ioan Chezan, la a 75-a aniversare. De numele lui se leagă apariția corului Camerata Academica Porolissensis, viața muzicală corală cu festivaluri, concerte, concursuri, turnee și multe altele.

Festivalul din acest an a constat în prezentarea unui material audio-video de excepție cu un repertoriu diversificat. De toate acestea ne-am bucurat prin urmărirea următoarelor formații participante: Corul *Bismantova*, Castelnovo ne' Monti, Italia, dirijor Giovanni Baroni; Corul *Antifonia*, Cluj-Napoca, dirijor prof. univ. dr. Constantin Rîpă; Corul de Cameră *Preludiu*, București, dirijor Voicu Enăchescu; Corul de Cameră *Cappella Transylvanica*, Cluj-Napoca, dirijor prof. univ. dr. Cornel Groza; Corul *Ave Musica*, Cluj-Napoca, dirijor conf. univ. dr. Ciprian Para; Corul de copii și tineret *Symbol* al Patriarhiei Române, București, dirijori Jean Lupu și Luminița Guțanu Storian; Corul de Cameră *Astra*, Brașov, dirijor prof. univ. dr. Ioan Oarcea; Corul *Camerata Academica Porolissensis*, Zalău, dirijor prof. dr. Ioan Chezan; Corul *Lumină Lină*, Zalău, dirijor Ciprian Ghiurco; Ansamblul de Muzică Tradițională Românească *Icoane*, Cluj-Napoca, condus de prof. univ. dr. Ioan Bocșa și instruit de lect. univ. dr. Alina Stan.

Înregistrarea poate fi urmărită în continuare, fie pe pagina de Facebook a festivalului (Festivalul Coral

Ecuri Transilvane) fie pe YouTube (Festivalul Coral Internațional Ecuri Transilvane, ediția 2020).

Considerăm această ediție o reușită indiscutabilă. Așteptăm cu nerăbdare și edițiile viitoare, în speranța că vor putea fi realizate pe scenă, cu public.

Am rugat-o pe proaspăta absolventă de masterat a Academiei Naționale de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca, Bianca-Patricia Damian-Bicăzan, să transmită câteva gânduri despre munca pe care a depus-o ca principal organizator al acestui festival.

Deși situația actuală nu ne-a permis organizarea festivalului pe viu, nu am putut lăsa un astfel de eveniment să rămână nemarcat. Ne-am gândit la forma de desfășurare online și am luat legătura cu formații care au participat de-a lungul anilor la festiva., Am fost sprijiniți în demersul nostru de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Liceul de Artă „Ioan Sima” și Episcopia Sălajului, cărora le aducem mulțumiri

Totodată, doresc să mulțumesc dirijorilor și celorlalți factori implicați în realizarea evenimentului sub această formă, pentru noi fiind în premieră absolută.

O notă aparte Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj pentru calitatea impecabilă a „trofeelor” acordate – diplome de onoare, pliante și DVD-uri, precum și pentru „masa festivă” servită de această dată tot online.

Sperăm ca ediția din anul 2021 să aibă loc în fața spectatorilor.

Conf. univ. dr. **Ioan POP**,
Academia Națională de Muzică „Gheorghe Dima”,
Cluj-Napoca

Malaxorul de septembrie

■ **Ana Dobre, „Miron Radu Paraschivescu”**, Editura Academiei Române, București, 2020. Autoarea încearcă mai degrabă un portret monografic al omului MRP și în contextul: „Istoriile literare îl ignoră – Nicolae Manolescu îl consideră un scriitor de dicționar și-l expediază într-o listă de nume care nu mai spun nimic sau prea puțin, sau îl tratează condescendent. Alex. Ștefănescu îl vede mai ales ca în contextul anilor șaizeci, autor doar al *Cânticelor țigănești*. Eugen Negrici, în *Iluziile literaturii române*, îi acordă un spațiu minim reconsiderându-l ca «stăpân de clan și protector», conducând *Povestea vorbei*, disputându-și într-un cenaclu rolul de descoperitor de talente. Aureola de fost militant comunist, un avantaj al acelor ani, devine tot mai mult un dezavantaj, oricâte încercări s-ar face pentru a-i crea, astăzi, o aureolă de disident” (p. 9).

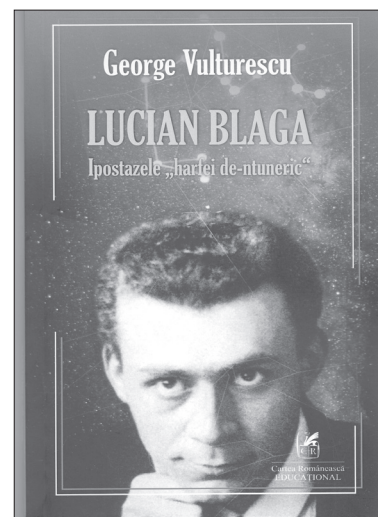
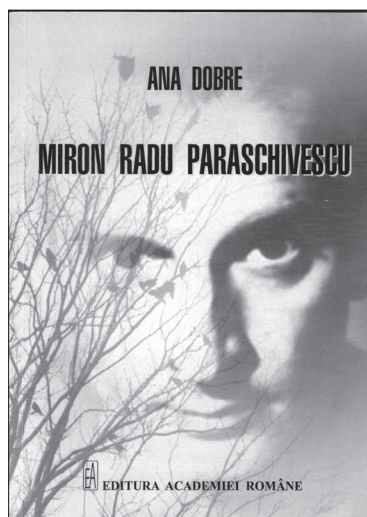
■ **Leo Butnaru, „Vederea dinspre alții, vedere spre alții. (Yes-Euri)”**, Editura Epigraf, Chișinău, 2020: „Prin scrisul, prin literatura sa Leo Butnaru reprezintă spiritul de emancipare categorică și definitivă a literaturii dintre Prut și Nistru de sub dominanța clișeeilor tradiționaliste, noua ei imagine ce se vrea integrată fără rezerve în circuitul de valori general-românești. Aceasta îi este caracteristic în mai multe genuri pe care le abordează, inclusiv în eseuri, precum dovedește și noua sa carte *Vederea dinspre alții, vedere spre alții*, ce are o dublă turnantă – prima, despre scriitorii/literatura contemporană („Liviu Damian: poetul dintr-o generație de prunci cărunți”; „Serafim Saka – „Mărturisiri la rupere de vreme și cutremur de destine”; „Jurnalul lui Vasile Vasilache”...), despre procesul de debut și maturizare în sumbra perioadă de acum 50 de ani, despre viața literară din prezent. A doua parte a cărții este dedicată, în mare, literaturii avangardei (a se vedea eseurile „Avangarda literară rusă ca fenomenologie”, „Contemporaneiza-

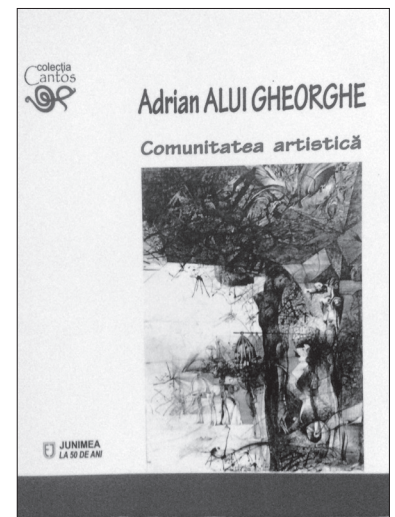
rea conștiinței și creativității”, „Marinetti și avangardismul rus”, „Doamnele avangardei și dragostea”, „O reticență moștenită și indusă față de ideea de avangardă”, „De la internaționalizarea stepelor – la postmodernism”...). O altă temă de bază abordează traducerea ca artă, domeniu în care Leo Butnaru excelează, abordată în eseurile „În zodia tratativelor”, „Despre unele din primele mele traduceri”, „De unde vine și ce înseamnă numele Jivago?”, „Osip Mandelștam în românește” ș.a. Majoritatea eseurilor au fost publicate în cele mai prestigioase reviste (România literară, Revista literară, Contrafort, Luceafărul, Sud-Est etc.) În fine, trebuie menționat că acest volum de eseuri are și certe calități de document și discurs istorico-literar, ceea ce o face necesară, în primul rând, în bibliotecile publice” (Arcadie Suceveanu).

■ **George Vulturescu, „Lucian Blaga. Ipostazele «harfei de-ntunerice»”**, Editura Cartea Românească Educațional, Iași, 2020. G.V.: „Titlul volumului din 1919, *Poemele luminii*, s-a extins peste întreaga poezie a lui L. Blaga devenind, cu ușurință, dintr-o fericită metaforă, dacă nu un loc comun atunci un «cod» critic, oarecum la îndemână pentru descifrările universului său poetic. Propunând o lectură care s-ar dori ferită de acest clișeu am putea citi și astfel: **titlul contrastează cu întregul volum**. Nu s-a observat că poetul din Lancrăm invocă, singurul din întreaga literatură, o «harfă de-ntunerice» pe care să-și cânte «dorul sugrumat/ și frânta bucurie de viață» (*Liniste*)” (p. 7).

(D.S.)

■ **Tomisul cultural** – Director fondator: Iulian Talianu. Revistă editată de Fundația Pro Arte, Universitatea Maritimă Constanța, cu sprijinul Zonei Metropolitane Constanța și al Companiei Naționale

Administrația Porturilor Maritime S.A. Constanța; Doina Păuleanu, Președintele Fundației Culturale Pro Arte, **Anul VII, Nr. 21, iunie-iulie 2020**, 24 de pagini. În condiții editoriale de lux, cum deja ne-a obișnuit, redacția propune, în paginile acestui număr, întâlniri cu o altă grupare a elitei culturale contemporane alcătuită din poeți, prozatori, esești, filosofi și jurnaliști, precum Nicolae Prelipeanu (invitat în loja de onoare, **Roua lecturii**, cu poemul intitulat sugestiv „*În liniște și singurătate*”), Ioan Es. Pop, Vasile Dan, Cassian Maria Spiridon, surpriza constituind-o prezența prozatorului Eugen Uricaru cu o pagină de poeme. Andrei Marga își continuă în pagina a doua „*Construcția filozofică*” începută în numărul trecut al revistei, Ștefan Mitroi este prezent cu un fragment de roman („*Adunarea și scăderea*”). Paginile de mijloc ale prezentului număr sunt oferite unui dialog dintre Ovidiu Dunăreanu și Iulian Talianu, iar pe ultima pagină, Gheorghe Sarău oferă celor interesați surprinzătoare aspecte ale vieții nu mai puțin surprinzătorului poet Dimitrie Stelaru, reprezentant emblematic al „generației războiului” sau „generația pierdută”. Mai sunt prezenți în acest număr: Doina Păuleanu, Mircea Coloșenco, Diana Vrabie, Florea Burtan, Vasile Sofineti, Ada Sofineti, Liviu Antonesei, un *Insolită* Corin Braga, Constantin Barbu, Mihnea Hagi, Bianca Dobre, Lucian Alexiu, Ștefan Cifra (poet slovac), prof. Nicolae Țiripan, și Elena Mihai. Un reproș: Se citește dificil textul scris cu negru pe fond lucios gri închis!

■ **Scriptor, Anul VI, nr. 7-8 (67-68), iulie-august 2020** – Fondator și coordonator: Lucian Vasiliu. Dacă aflăm pe indigoul copertei I, selectiv și în echitabil-amicală ordine alfabetică, numele celor care semnează colaborări în corpul revistei, pe manșeta acesteia este prezentat *colegiul* alcătuit din cunoscutele personalități ale vieții culturale contemporane, Elvira Solohan, Alexandru Călinescu, Marian Drăghici, Emil Hurezeanu și Ion Mircea; aici urmează două alte liste, întâia – a Parteneri(lor) instituționali și, următoarea, a Corespondenți(lor) din străinătate. Primele pagini

sunt oferite unei quinte royale construite din poeme scrise de Gabriel Chifu, Dumitru Chioaru, Marian Drăghici, Ion Mureșan și Dan Stanca, căreia îi este insinuat „asul din mânecă”, graficianul poet Dragoș Pătrașcu, *Poemul desenat*. După aceea, o altă quintă la damă de pică, fragmente de proză aparținând Cristinei Ciprian, lui George David, Iris A. Knieling, Dorin Morariu, Gheorghe Schwartz. Dianeii Vrabie îi este publicată aceeași cronică literară la cartea lui Nicolae Spătaru, *Omul izgonit de ceasuri*, apărută și în Tomisul cultural nr. 20 (aprilie-mai 2020). Impresionante sunt genericele rubricilor, ilustrând respectul redacției pentru expresia de limbă latină, iată: *semina sapientiae, et in arcadia ego, muti magistri sunt libri, ars amica nostra, colloquium, historia magistra vitae, aqua script*. În concluzie, **Scriptor** este o revistă care trebuie să facă parte din bibliografia personală a iubitorilor de literatură.

■ **Adrian Alui Gheorghe, Comunitatea artistică, Editura „Junimea la 50 de ani”, Colecția Cantos, Iași, 2020**. 180 de pagini, din care 170 cu poeme, organizate în șase (VI) trepte, cicluri, părți, capitole (Alegeți!), asaltându-ne simțurile și sentimentele într-o manieră extrasă comunității optzeciste, de fapt poetul, prozatorul, eseistul Alui Gheorghe Adrian aparținând, prin debutul editorial, generației imediat următoare. I. *Fericirile*; II. *Sfântul*; III. *Mc' Poezie*; IV. *Comedia literaturii. Reloadid*; V. *Ultimele dorințe ale condamnaților la moarte*; VI. *Obsidianul negru*. O secvență a artei sale poetice, așa cum poate fi întâlnită în opera sa, este derobată de însuși poetul pe coperta a patra, cu semnătura-olograf: „Am ajuns la poezie/când poezia/ era pusă să își scrie/ cu sânge propriul act de deces/ (eventual cu stil,/ eventual recunoscându-și eșecul) // m-am născut într-o literatură/ care e un fel de mamă/ care-și sufocă pruncii la naștere,/ cu perna,/ pentru că nu are cu ce să îi crească”.

■ **Cornelia Grosu-Soare, Dincolo de Carul Mare, roman, ePublishers, București, 2019**. Scri-

erea, extrasă unui ipotetic filon autobiografic, este structurată, între *Cuvânt(ul) înainte* (aparținând autoarei), *Motto* și *Epilog*, în trei părți distincte, fiecare cuprinzând 12 capitole de lungimi diferite: I. *Pe urmele Carului Mare*; II. *Regăsirea*; III. *Dincolo de Carul Mare*. Din plinul copertei a patra, dificil de citit, din cauza caracterelor mărunte, culegem câteva repere bio-bibliografice ale scriitoarei, precum și informația din care aflăm geneza apetenței pentru scris, bunicii și părinții domniei-sale fiind în relații amicale și confraterne cu părintele Grigore Pișculescu, alias prozatorul Gala Galaction, „pe nedrept ignorat în zilele noastre” (c.a.).

(V.T.)

■ Să recuperăm umorul românesc

În plină campanie electorală, mulți viteji se arată, dar e rău că și cuvântă, fălindu-se cu ceea ce majoritatea nu au defel: patriotismul. Primul semn că ești mândru de neamul tău este cum vorbești. Patriotismul începe cu o serie de 9 și 10 la limba și literatura română, apoi continuă cu educația copiilor, îngrijirea casei bătrânești, sădirea cel puțin a unui pom, dacă se poate un nuc, să apere de arșiță în verile caniculare. Un om care-și iubește țara lasă, vorba aia: din tată în fiu, ceva material în urma lui pentru comunitatea unde a trăit, nu numai teorii bizare. Un literat dintr-o epocă prosperă pentru el, nu și pentru noi, s-a șucărit că, după ce a emis ciudata idee că Zalmoxis, sihastrul din peșteră, ar fi avut o soție, un secui hâtru l-a întrebat: „da> cine i-o fo> soacra”? Ca răspuns, cu o totală lipsă de umor, dacopatul l-a repezit că-i „spintecător de români” și alte de-astea, ceea ce șugubățul nu era și neam de neamul lui n-a fost. Noi, spre deosebire de presupușii „visceratori” de la care am preluat grafia latină și cuvântul „gând”, rădăcina lui „a gândi”, stăm foarte prost cu păstrarea a ceea ce înaintașii noștri ne-au lăsat. În materie de presă, nu avem pe internet nici măcar o colecție a revistei umoristice „Urzica”. Iată de ce pornesc acest demers: să recuperăm umorul românesc! De la cei care încă îl au. O bună parte s-a păstrat în „Ludas Matyi”-ul maghiar, care a preluat multe lucruri vesele de la noi. Da, cui îi pasă, poate. Vecinii noștri și-au salvat toată colecția pentru noul-născuții din viitor, care vor savura multe dintre glumele de odinioară. Măcar niște cioburi să adunăm!

■ Și ningă, zăpada-i cât leatul

În primăvară, când redacția „Caiete Silvane” s-a mădărit la Uniunea Scriitorilor, filiala Cluj, am primit un volum de proză scurtă, „În căutarea zăpezii” (Editura Charmides, 2019), de la prozatorul și publicistul bistrițean Cornel Cotuțiu. Născut în 1945, în ziua de după Sfântul Valentin, tocmai fusese aniversat la împlinirea vârstei de 75 de ani. A lucrat ca profesor, inspector școlar, consilier de cultură. A scris

o grămadă de cărți, a luat o mulțime de premii. A publicat amintirile lui Ioan Pop-Retegănuș. La ceas aniversar, Olimpiu Nușfelean a atras atenția asupra faptului că volumul de debut al scriitorului a purtat titlul de „Căutarea altui final” (1978), demers scormonitor concretizat prin publicarea a 34 de cărți în 41 de ani, două cifre, care, adunate, dau tot 75. Sincer să fiu, mie nu mi s-a părut a fi o carte care să aștearnă un covor alb și glacial peste o operă de o viață. Autorul este un suflet cald și optimist, care, dincolo de grozăviile aduse de ceasurile rele, se bucură să înceapă nu cu una, ci cu două (re)nașteri (Antonia). Este o lume care se învârtă pătimaș în jurul femeilor, iubite sau urâte, frumoase sau neglijate: Narcisa/Elena, Iunia, Iustina, Sofronuca, Ana Fără Liniuță, da, da, și Viviana. Găsim aici un calendar complet al schimbărilor sentimentale: uniuni, nerodiri, despărțiri, împăcări. Iarna înseamnă: „frig, viscol, lemne pentru casele gospodariilor, medicamente, carburanți, înzăpeziri, proasta gospodărire, civilizație îndoielnică”. Este numai o stare care trebuie depășită, vremea când „spiritul și privirea se primenesc”. Este doar o clipă în marea rotire a brațului galaxiei.

■ Nu e dreagu atât de negru

Apariția unei ediții cu titlul modificat al romanului „Zece negri mititei” de Agatha Christie a stârnit entuziasmul intelectualității de pe rețelele de socializare. A început strângerea exprimărilor „albe” pentru zilele amarnice care s-ar putea să vină. Ele vor fi înlocuite, astfel încât să nu rămâne vreo conotație rasisă, nici măcar câtă murdărie sub unghie. Astfel, cine practică umorul pesimist va fi sancționat de Forțele de Muncă, pentru că prestează ilegal servicii de satiră. Marea Neagră va deveni Pontica Smolită. Târgul de la Negreni se va ține în Lăceni de Munte, iar Sâmbra Oilor va fi mutată la Tuciureni-Oaş. În loc de Negru-Vodă, în manualele de istorie, perioada medievală timpurie, va fi promovat Radu de la Afumați, un domnitor atestat documentar. Zburătorii răpitori de fetie vor purta „ale noptii plete”. Capra sălbatică din Făgăraș și Bucegi, specie protejată, va deveni cornuta alpină. Soiurile de vin Fetească Neagră și Pinot Noir vor fi extirpate și înlocuite cu Tămâioasa de Deceneu. Piperul comun va fi comercializat sub numele de păprică africană, iar bomboanele de tuse vor purta eticheta „zaharicale de culoarea tușului”. Tezaurul de înțelepciune al națiunii va fi modificat precum se arată în continuare. Noaptea toate pisicile sub invizibile. Pe harap, cât de mult îl vei spăla tot harap va rămânea. Din pământul ca cărbunele se face pita albă. (Da, se pare că în viitor vor fi permise cacofoniile.) Unii, mai închiși la culoare în cerul gurii, vor trage concluzia că vremurile anapoda sunt ca tăciunele, dacă nu te ard, te întunecă.

(G.-D.G.)

Un nou supliment al revistei Caiete Silvane: „Jocuri didactice muzicale pentru vârsta preșcolară” de Bianca-Patricia Damian-Bicăzan.

„Deosebit de inventivă în conceperea unor strategii didactice eficiente, atentă la preocupările copilului preșcolar și povestitor talentat, Bianca-Patricia Damian-Bicăzan reușește să transforme educația muzicală într-o activitate captivantă. Validată deja prin participarea activă a celor

mici și prin rezultatele obținute, soluțiile imaginate de autoare îmbină ingenios povestirea, jocul, mișcarea, audiția muzicală și imaginile, în maniere atractive, care îl îndeamnă pe copil să asculte și să se joace cu sunetele. Generate de pasiunea autoarei pentru problemele educației muzicale în învățământul contemporan, activitățile descrise constituie un bun exemplu de spre felul în care se poate realiza educația muzicală a celor mici” (Elena Chircev).

Supliment al revistei

Caiete Silvane
Revista de Educație Muzicală și Culturală

Jocuri didactice muzicale pentru vârsta preșcolară

O vioară mică

Moderato

1.O vi - oa - ră mi - că de - aș a - vea, O vi - oa - ră mi - că de - aș a - vea,
2.O trom - pe - ră mi - că de - aș a - vea, O trom - pe - ră mi - că de - aș a - vea,
3.O to - b - ă mi - că de - aș a - vea, O to - b - ă mi - că de - aș a - vea.

Tou - tă zi - ua să cîn - ta, Mai - te cîn - te - ce cu ea,
Tou - tă zi - ua să cîn - ta, Mai - te cîn - te - ce cu ea,
Tou - tă zi - ua să cîn - ta, Mai - te cîn - te - ce cu ea.

Bianca-Patricia Damian-Bicăzan

A apărut la Casa de discuri „Glas transilvan” un nou album al Ansamblului folcloric „Meseșul” al Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj: „Din Sălaj în toată țara”.

Albumul cuprinde înregistrări audio cu orchestra, soliștii vocali și dansatorii ansamblului, cu cântece și dansuri din Sălaj, Transilvania, Banat și Oltenia. Conducerea muzicală: prof. Dorel Ciobanu, dirijorul orchestrei; coregraf Radu Mureșan; soliști vocali Adriana Baciș Bonțe, Camelia Cherecheș, Valeria Suciș și Lucreția Bolba; conducerea secției: Paula Pop Talos.

Ansamblul folcloric „Meseșul” a fost înființat în 1996 și a funcționat, în diverse formule instituționale, în subordinea Consiliului Județean Sălaj. Din octombrie 2010 este secție a Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, centru condus de Daniel Săuca.

Filmările au fost realizate la Castrul Roman de la Porolissum - Moigrad, cel mai important obiectiv turistic din județul Sălaj.

O nouă carte semnată de Daniel Săuca: „Aș vrea să vă rog”

Sub egida ziarului *Magazin Sălăjean* a apărut o nouă carte semnată de Daniel Săuca: „Aș vrea să vă rog”, cu o prefață de Carmen Ardelean. Volumul cuprinde o selecție din editorialele publicate de autor în perioada 2017-2020 în cotidianul *Magazin Sălăjean*.

„Noul volum de editoriale publicate de Daniel Săuca în perioada 2017-2020, intitulat *Aș vrea să vă rog*, permanentizează o formulă pe care am încercat să o fixez în prefața anteriorului volum de aceeași factură, *Un bou în anul maimuței* și pe care o identificasem, cumva empiric, în *La centru*,

prin nord-vest. Dincolo de obsesiile tematice, nuclee ofertante ale vremurilor pe care le trăim (cultura, învățământul, politica, socialul, sportul, sănătatea etc.), de eterogenitatea formulelor jurnalistice sau a registrelor stilistice la care apelează, când ludic, când grav autorul, de o fină, pertinentă analiză a profilului societății, cu aspectele culturale, economice, morale, politice, se dezvăluie, deloc neașteptat, un Homo Silagensis (tot mai) aplecat asupra marilor adevăruri (și minciuni) ale lumii, secondat de mereu atentul cercetător al cauzei și efectului, ale cărui probitate și pertinentă sunt date de un puternic background cultural, jurnalistice” (Carmen Ardelean).

Fernando Pessoa

(1888-1935)

„S-a scris mult, chiar și la noi, despre strania poezie a lui Fernando Pessoa, ultima mare întruchipare, cronologic vorbind, a literaturii lusitane. Anecdotică a jucat un rol important în impunerea acestui nume, mai ales din cauza bizareriei aparente a heteronimilor: se știe că autorul a compus, dincolo de opera publicată sub propriul nume, alte serii de opere, diferite ca stil și preocupări, iscălite Alberto Caeiro, Ricardo Reis și Alvaro de Campos”.

(Mihai Zamfir)

Ploaie oblică

II

În mijlocul ploii biserica este iluminată de-această ziuă,
Iar fiecare lumînare aprinsă este o mai intensă rafală de ploaie-n vitralii...

Îmi place să ascult ploaia fiindcă și ea și biserica sînt fulgerate,
Iar vitraliile bisericii văzute de afară sînt răpăitul ploii auzit dinlăuntru...

Orbit de splendoarea marelui altar aproape că nici nu mai pot zări munții
Prin pînza ploii ce seamănă cu solemnul aur de pe odăjdii...
Răsună imnurile corului, vîntul și limba latină bat în vitralii
Iar din susurul corului se simte și mai intens șiroitul ploii...
Sfînta slujbă pare un automobil care se strecoară
Printre credincioșii îngenucheați în senzația că azi e o tristă zi...
O neașteptată rafală de vînt sporește toată splendoarea,
Sărbătoarea din catedrală și murmurul ploii absorb totul
Pînă cînd vocea preotului abia dacă se mai aude – apă îndepărtîndu-se
Odată cu fișitul roților de automobil...

Iar luminile bisericii încep să se stingă
În ploaia ce se astîmpără...

(În românește de Dinu Flămând, în vol. *Odă maritimă*, Editura Univers, fără an)